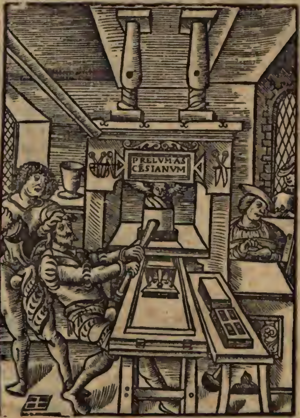
F. SYLVII AMBIANI IN ORATIONEM M. T. CICERONIS PRO MILONE COMMENTARII,

recogniti & aucti: Præpoſito de arte dicendi in genere iudiciali, Compendio.

coll. Rom. societ. Iesu

Væneunt IOdoco BAdio AScenſio.
CVM PRIVILEGIO.

REVERENDISſimo Domino Ioanni Aurelio, Aurelianorum Epiſcopo, & Toloſanorum Archiepiſcopo Franciſcus Syluius S.

XEnophõ is cuius ore muſas eſſe locutas Cicero ſcripſit, prudẽtis eſſe viri dicebat etiã ex inimicis vtilitatẽ capere. Vix vllus nobis cõtingere poteſt inimicus aduerſa fortuna grauior: quę, niſi abſiſtas, nunq̃ vna eſt. Ex ea cepiſſe ſe vtilitatẽ Cicero teſtatus eſt. quũ enim Cęſaris vnius dominatu omnia tenerent, nec eſſet vſq̃ Senatoriis aut forẽſibus literis locus, in his maximis malis illud ſe boni dicit aſſecutũ, vt ea de Philoſophia literis mãdaret, q̃ cognitiõe eſſent digniſſima. Ex inimica fortuna vt caperẽ vtilitatẽ, mihi aliqua ex pte imitãd⁹ Cicero fuit: nã quũ ſęua q̃dã peſtis ſub finẽ mẽſis Octobris viciniã noſtram inuaſiſſet, coactus ſum intermittere Quintiliani atq; Orationũ Ciceronis enarrationẽ, quã ad iuuẽtutis noſtrę vtilitatẽ ſuſceperã. Hęc aũt peſtis quo ſęuior fuit, eo minus morata eſt. Sed quis eius pfidię credat? quę plerũq; abire ſimulãs, ac parũp tanq̃ Græci illi in Tenedo, ſe occultãs, improuiſa adeſt, ſęuitq; multo furẽtius. Nihil igit ei cõfiſus noſtrę iuuẽtuti, ne nihil pdeſſem, Cõmẽtarios in Milonianã quãtũ intermittebã, ſcripſi: qbus cõpẽdiũ q̃dã de arte dicẽdi in Iudiciali genere adiũxi. Sed in his Cõmẽtariis multa omitto, q̃ ab Aſconio Pędiano ſcripta ſunt, ne iiſdẽ de rebus q̃d iterũ ſcriptũ ſit, parũ ſit gratũ lectori. Hęc aũt noſtra nomini tuo fauſtiſſimo Pręſul ampliſſime nũcupo. Quę etſi iſti tuę ętati atq; authoritati parũ apta ſunt, nõnihil tñ fortaſſe iuuabit, quũ minus tibi erit negocii, repetere ea q̃ in ſcholis adoleſcẽs tractabas ſtudioſiſſime. Aut ſi nihil omnino tibi apta videbũtur, ea Frãciſco Aurelio fratris tui filio quẽ adhuc puerũ literis bonis curas inſtituẽdũ, dabis: vt faciũt ii q liberos ſuos quos ĩ ſcholis legerint, ppingũt, q adhuc in ſcholis verſant, relinquũt: quos eo nomine ſcholaſtici multo pluris faciũt. Aut demũ ſi, noſtra vobis min⁹ ac ſpero grata fuerint, nõ dubito, quin gratiſſima futura ſit oratio ipſa, emiſſa cura noſtra caſtigatior. Quã Quintilian⁹ pulcherrimam atq; nobiliſſimam appellat: in qua tantum artificii eſt, vt ea ſæpius laudet citerq; idem Quintilianus nullam. Accipe igitur quæ nomine tuo ad communem iuuentutis vtilitatem edimus. & bene vale, III. Id. Decemb. Pariſiis, ex Tornacis ædibus, M. D. XXVI.

¶INDEX in Cōmē̃tarios F.Syluij in orationem Ciceronis pro Milone, ordine literario.

A.

ABſolutionis nota. folio.ix.
Abuti & vti.iiij.
Ad Caſtoris.xl.
Adoleſcens.xii.
Ad ſummum.vii.
Ad ſummū, aut ad ſummum vulgare.xiii.
Adulterium.xx. xxxiii.
Adulterium P.Clodii & abſolutio.xxxiii.
Africani mors.ix.& x.
Age.xxiii.xxv.
Albani tumuli.xxxviii
Alſienſis villa.xxiiii.
Altitudo animi.x.
Amittere vitā ſeu animam.xix.
Ampliſſimus honor.22.
Ampliſſimus ordo.iiii.
Angiportum.xxix.
Appia via.x.
Appius pulcher. xxxv.
Approperare.xxii.
Aricia.xxiii.
At,& Atenim.x.
Audax.1.
Auguſtus.21.
Aures peregrinātur.16.
Auſpiciorū duo gña.22.
Aut ad ſūmū, vulg.13.

B.

BOna dea, eiuſq; ſacra a Clodio violata.fol.xxix.
Breuis narratio.xiii.
Brigam ducere barb. 19.
Buſtum & Yſtrina. xvii.

C.

C.Cōdēnatiōis lra.9.
Cęca nox, & muta ſolitudo.xxviii.
Cædes.vii.Druſi.ix.
Caligarū vſus.xxxviii.
Calūnia.33.Cantus.36.
Capere veſtalem.xiiii.
Carmina.xxxvii.
Caſſianum illud, Cui bono fuerit.xv.
C.Caſſinius Schola.xxii
Candidatus.xxi.
Cenſorum tabulæ.33.
Centuriata comitia quę magna & iuſta.xxi.
Cepit obliuio.43.
Certari.ii.
Cicero meticuloſus.ii.
Circunſcribere.xl.
Cyrus architectus.22.23.
Ciues mei.xli.
Ciuile odium.xvii,
Clodii adulterium & abſolutio.xxxii.
Cn.Papyrius Carbo.v.
Clodianū crimē.28.& 32.
Comitia.v.
Comitia Cēturiata quæ & magna & iuſta.xxi.
Concipere ſcelus.xliiii.
Cōfutare & Cōfutatio,5.
Conquiſitores,& Cōquiſitionem habere. 31.
Conſcientiæ vis.xxvi.
Conſtituere q̄ſtionē.8.
Conſulatus honor.xxi,
Cōtēdere & Cōtētio.xxi.
Corona.xx.
Cremādi mortuos mos fol.xvii.
Cruentare xix.
Cui bono fuerit.xxii.

D.

DEcēpedę. xxiiii.
Decempedator. fol.xxxiiii.
Decernere quæſtionē. 8.
Deriuare crimen.14.
Deū eſſe & aīam noſtrā immortalē eſſe.xxxvii
Dicere Dictatorē & magiſtrum equitum.14.
Diuidere ſententiā.ix.
L. Domitius Ænobarbus,vi.& xii.
Ducere.xxxvi.

E.

EFflare animā.22.
Elocare pro tētare barb.xviii.
Enthymema.vi.
Epiphonema.vi.
Euomere.xxxvi.
Exanimari.xxix.
Exequiari.xxxix.
Exequię.xvii.xxxix.
Exoleti.xxv,
Exordium e re ſumptū. fol.1.
Expedior.vii.
Extra ordinē q̄rere.ixi
Extrahere tempus. xiii.

F.

FAcere & ſcribere heredem.xxiii.
Facere Quęſtorem, Cōſulem & ſimilia.xiii.
Faſtidio.xxi.
Ferre quæſtionem.fol. viii.
Fore viſuros.xxxv.
Fortis.1.
Fortunæ.ii.
Frater german⁹.xxxiii.
Fraus.xv.

Freni.xxix.
Fundula.xxix.
Funerandi rirus antiquorum.xviii.
Funera& pręfica.xxxix.
Furis pœna. vi.
G.
GEſta.xxxix
Gladiatores.19.
Gladium nobis porrigit.lex.vi.
Gloriæ vis.xlii.
Gloria vera.xlii.
Gratia reconciliata.ii.
H.
HÆredē ſcribere & facere.xxiii.
Hippopeta xiiii.
Horarum ratio.14.
M.Horatius.4.
I.
IMagines i funere. 17.
Imbuti natura. vii.
Impedimenta.xiiii.
Imperiti qui vulgo ſimplices.xxix.
Improbi ciues.4.
Inceſtus.v.& xxix
In equo:ſuper equũ vulgus.14.
Infidelitas.xxxi.
In hortos nũciauit.xxx
Inſanum.14.
Inſedere locum.xxiii.
Inſidiatorem interficere iure poſſe.vii.
Inſtrumentum.xvi.
Interamna.x xii.
Intercedere quid, & nec idem valere quod diueſa ſentire.ix.
De modo intercedēdi.ix
Intermortuus.viii.
Inuidia,quę vulgo mala gratia.v.
Inurere dolorem.xliii.
Iudiciorum notæ,literæ tres,A,C,NL.ix.
Iuppiter Latialis.38.
Iuſta comitia.xxi.
L.
LAquei iudicii.xx.
Lanuuium.44.
Latialis Iuppiter.38.
Leges ſilent inter arma. fo.vi.
Lex naturalis & ſcripta. fo.vii.
Libentius q̃ verius.85.
Libertas dea.lxxvii.
Librarium.xvi.
Licinius Popa.xxix.
Linea in ſcripturis pro verſu ſeu verſiculo bar. & vulg.xxxi,xxxii.
Literę A,C,NL.iudiciorum notæ.ix.
Liuii Druſi mors.ix.x.
Locus ampliſſimus.iii.
Loci commemoratio. x.
Longinqui.xxxv.
Lupa & Lupari.xxv.
M.
MAgiſtratus maiores & minores, quibus fiant comitiis. fo.xxi.
Magna comitia.xxi.
Magnitudo animi.i.
Maior honor.xx.
Mala gratia vulg. pro inuidia.viii.
Malleoli.xxix.
Manet.vii.
M.Liuii Druſi mors.9.10
Mars communis.xxv.
Melii cædes.v.
Meminit defuiſſe.xiii.
Mille hominũ verſabatur.xxiiii.
Miliare hominũ tegularum,barb.xxiiii.
Mors neceſſaria quæ. x.
Mortui corpus lauādi & vnguendi mos.xvii.
Mortuum inferre.34.
Municipia.xli.
Muta ſolitudo & cæca nox.xxiii.
N.
N.L. amplationis literæ.ix.
Narratio breuis.xiii.
Neceſſaria mors quæ.x.
Nympharum templum fo.xxxii.
Notæ iudiciorum.A,C, NL.fol.ix.
Nox cæca,& muta ſolitudo. xxiii.
Nudari corpus,indecorũ eſſe.xxviii.
Nugæ,xxv.
Nũciauit in hortos.xxx.
O.
OCcaſurus.44.
Odiũ ciuile.xvii.
Opponere ſe vulg.quod lat.intercedere.ix.
Oreſtes abſolutus.vi.
P.
PAlladium.xvi.
Percellere.34.36.
Percitus animus. xxvi.
Percutere.xxxvi.
Perditi ciues.4.
Peregrinantur aures.16.
Q.Petilius.xxii.
Petitionem gubernare.

vulg.xiij.
Plotia lex.vij.
Popa Licinius.xxix.
Præfica & funera.xxix.
Præire.iij.
Precius lacus.xxxiij.
Priuilegium.ix.
Prodere interregem & flaminem.xiiij.
Pronunciandi ratio.i.
Propinqui.xxxv.
Protocolla barb.xvi.
Proximi.xxxi.
Puer.xiiij.
Punitus es.xvi.

Q

Quæſtio.iiij.
Quæſtio de ſeruis.xxvi.
Quæſtionem conſtituere,decernere & ferre.folio.viij.
Quæſtionis habendę ratio.xxvi.
Quoad Senatus dimiſſus eſt: quoad in Senatu factum eſt vulg. folio.xiiij.
Quæſtio ſeruorum in dominos.xxviij.

R

Recelatores vulg. & barbarum.xxiii.
Recenſere. xxxiij.
Receptator locus & Receptatores.xxiii
Reconciliata gratia:xi.
Refutare,refutatio.iiii.
Religioſus locus. folio xxv.
Reuiuiſcere latinum Reuiuere barb.xxxvi.
Rheda.xiiii.
Robur animi.xliiij.
Rogatio.iiij.

S

Sacramentum.33.
Satiare mentem & oculos.xxiiij.
Scipionis Africani mors folio.ix.&.x.
Scorta.xxv.
Scribere & facere hæredẽ folio.xxiij.
Seges & materia gloriæ. folio.xvij.
Semiuſtulatum. foli.xvi. &.xvij.
Senio confecta.xi.
Sententiam diuidere.folio.ix.
Septa.xx.
Seruis licet dominos defendere.xxvi.
Seruorum in dominos teſtimonium.xxvii.
De ſeruis quæſtio in dominos.v.
Symphoniaci pueri. folio.xxv.
Simplices vulg.pro imperitis.xxvii
Solenne xiiii.
Solitudo muta, & cæca nox.xiii.
Soror germana.xxxii,
Sparum.xxix.
Sp.Meliicædes.v.
Stata ſacrificia.xxi.
Stuprum.xx.& xxii.
Subſidere.xxiiii.
Subſiſtere.xxiii.
Suffragiorum notæ.folio.ix.
Super equum vulg. pro in equo.xiiii.
Supparum.xxviij.

T

Tablinum & Tabulinum.xvi.
Tangere & contingere viam & viæ continere.xxiii.
Templorum atria.xxix.
Tenere.xxxvi.
Tentare.xvii.
De teſtibus.xxii.
Θ.damnationis nota.ix.
Tyrãnicidę præmium. folio.xxxv.& xxxvi.
Toga.xxviii.
Tortor & tormenta, folio.vi.
Tormẽtorum in eculeo ratio.xxvi.
Tragœdias excitare.folio x.
Trahere tempus.xiii.

V

Verſus & verſiculus in ſcripturis quod vulgus lineã dicit.xxxi.& xxxii.
Vicus.xxix.
Vim vi repellere licet. fo.v.&.xvi.
Vis in ciuitate.viii.
Vis cæleſtis.xxvii.
Vindiciæ.xxxiii.
Virtus.ii.
Virtutis præmiũ eſt gloria.folio.xlii.
Voluntas an facti loco habenda.ſit.xi.
Vſtrina & buſtum.xvii.
Vt. ii.
Vti & abuti.iiii.

FINIS.

F.SYLVII DE
ARTE DICENDI IN GENERE IVDICIALI COMPENDIVM.

PARtes orationis Iudicialis quinq; eſſe, q de dicẽdi ratiõe ratione ſcripſerũt, maiore ex parte tradiderũt: procemium, narrationẽ, cõfirmationẽ, refutationẽ, cõcluſionẽ. Vt has omnes partes in vnã orationẽ ingredi neceſſe nõ eſt, ita ab accuſatore & a patrono diuerſo modo tractari ſolẽt. In primis vidẽdus eſt vtriſq; ſtatus cauſę, quo omnia tãq̃ telũ ad ſcopũ dirigi ſolent. Vterq; procemio vtitur, ſed in eo patroni q̃ accuſatoris maior eſſe diligentia debet: quia ſenſim placandi iudicum animi ſunt, qui aduerſus reũ accuſatoris oratione cõmoti ſunt. Si quã opinionẽ domo attuliſſe Iudices ipſi videtur, eã ſi pro nobis ſit, augeri: ſi cõtra nos, mutari aut certe extenuari oportet. Si e re pręſenti naſcatur procemiũ, id multo ſit vtilius. Hac enim ratione oratio pręmeditata pręparataq; nõ videbitur: ideoq; nec artificioſa. Huius enim modi pręparatę orationes & artificioſę Iudicibus non parũ ſuſpectę ſunt: quippe quas putẽt Iudices ad fallendũ iudiciũ ſuũ cõpoſitas. Ideoq; illud in pręceptis eſt, Summã illã dicendi artẽ eſſe, vt quũ artificioſa oratio ſit, ars ipſa ne appareat. Cõmode igitur Cicero pro Milone exorſus eſt ab armatis pſidiis q̃ a Cn. Põpeio Cos. circũ forũ diſpoſita erãt, q in cauſis aliis fieri nõ ſolebat.

Narratio

Narrabit accuſator tãtũ, ſi ſtatus cauſę cõiecturalis ſit. Nã qui negat factũ qd narrabit? De generali narratiõe dico, nã ſpeciali vterq; vti poteſt: ſuntq; nõnũq̃ multę ſpeciales narrationes, in oratione: vt pro A. Cluẽtio. Si ſtatus cauſę, vt finitionis aut qualitatis, vt accuſatori, ita patrono licet narrare. Sed ea vterq; cõmode quãtũ ad cauſam ſuã pertinebit vtetur: ſed eo modo, vt qcquid dicatur, eo rẽdat, vbi cõtrouerſia ſit. In Milonis cauſa Cicero docere cõtẽdit, P. Clodiũ Miloni feciſſe inſidias, cũ Clodiũ ciuẽ reip. pnicioſum fuiſſe: ideoq; q̃uis inſidias nõ feciſſet, occidi eũ e rep. fuiſſe. Ad hęc duo tẽdũt oĩa, q̃ in narratione dicũt a Cicerone. vbi amplificat q̃ ad ſe ptinẽt, extenuatq; ea quę alioq pro aduerſario ſtare viderẽt. Hęc aũt rerũ noſtrarũ amplificatio & aduerſarii extenuatio etiã in reliquis partibꝰ orationis faciẽda eſt. ¶ Quũ in reliquis partibꝰ orationis, tũ vel maxime in narratione cauẽdũ eſt, ne quid dicamus quod aduerſario noſtro proſit, ne quid:

qđ cauſę noſtrę noceat. Inde igiť narrare ĩcipias, vnde res ad cauſam ptinere videbiť. Ibi deſinas, vbi qđ in cõtrouerſia ſit dixeris. Ibiq; ad moneas Iudices, id eẽ de quo ſentẽtia ꝓnũciãda ſit, quo ipſi fiãt ad audiẽda reliqua attẽtiores. In cauſa Milonis illđ pcipuũ eſt, vt Cicero doceat Clodiũ inſidiatorẽ eſſe, ideoq; iure occiſũ. Ibi narratiõis finis eſt. Fecerũt id ſerui Milonis, q ſuos qſq; ſeruos ĩ tali re facere voluiſſet, id eſt qa Milonẽ Clodius p inſidias adortus eſt, Milonis ſerui dñi caput defendẽtes ĩſidiatorẽ necauerũt. Paulo poſt, & ante cõfirmationẽ. Illđ inqt, in iudiciũ venit, nõ occiſus ne ſit, qđ fatemur, ſed iure an ĩiuria, id eſt an fuerit inſidiator nec ne. Nã ſi ĩſidiator, iure: ſi nõ, ĩiuria. Sed qa illđ quoq; vult docere Cicero reip. vtile fuiſſe Clodiũ ciuẽ pniciosũ interfici, ĩ principio narratiõis oſtẽdit quãtũ rẽp. dilacerare Clodi⁹ ꝓ poſuerat, ſi anno ꝓximo Prętor eſſet. Ex quo etiã ſibi gradũ Cicero facit, vt credibili⁹ faciat Clodiũ Miloni ĩſidiatũ. Nã illę tres ſũt, authore Quĩtil. virtutes narratiõis, vt ſit breuis, vt ſit dilucida, vt ſit credibilis. Breuitatẽ re quã tractes, nõ verboꝝ aut verſiculoꝝ nũero metiare. Quãtũ res expoſtulabit, ꝓlixa narratio ſit. Cauẽdũ eſt eñ, ne dũ breuitati ſtudes, narrationẽ nimiũ circũcidas. Ea igiť breuitas ſit, vbi nihil deſit, ſed ita, vt nihil ſit ſupuacaneũ. Id mediũ iter tenere ſi neſcis minus piculoſũ eſt, ſi ĩ hoc q̃ illud incidas. Nã, vt ait Quintil. ſupflua cũ tędio audiunť, ſed neceſſaria ſine piculo nõ ſubſtrahunť. Qm̃ igiť narratio breuis eſſe debet, ſolet Cicero vbi narratur⁹ eſt, polliceri fore, vt rem breuiter exponat. Narrationẽ dilucidã facias ſi verbis neq; nouis neq; antiqs, ſed vſitatis & cottidianis vtare. Sed magis erit dilucida, ſi ita narres, vt nihil ĩplicatũ ſit, nihil ĩuerſũ, nihil ꝑpoſterũ. Permultos tã indocte, tã puerſe, tã ruſtice etiã domeſtico ſermone narrare audias, vt ne ſe ipſi qdẽ intelligere videanť. Credibilis narratio q̃ eadẽ ꝓbabilis & veriſimilis appellať, hac ratiõe fiet, ſi pſonę mores cũ facto cõueniẽt, ſi cauſam & rationẽ quę ad faciendũ impulit aut retraxit, ſi tẽpus, ſi locũ, ſi modũ quo res ipſa geſta ſit ita narrabim⁹, vt ad rẽ noſtrã pertineat. Has tres virtutes in narratione pro Milone facile inuenias.

Cõfirmatio eſt rei eius in qua pcipua litis cõtrouerſia eſt, probatio. Vt in cauſa Milonis Cicero ꝓbare nitiť Clodiũ Miloni feciſſe inſidias. Hęc fit ptim ex his q̃ ĩ narratione dicta ſunt, ptim ex aliis extrinſecus adductis. Vt Clodiũ feciſſe ĩſidias Cicero ꝓbat, ex Clodii & Milonis comitatu, & ex Clodii dicto, q Fauonio negauit Milonẽ triduũ, Cõfirmatio.

ad ſummũ quatriduũ eſſe victurũ,quę ante in narratione dixerat.Probat pterea ꝙ Clodio Milonis mors vtilis fuiſſet,Clodii cędes Miloni nocuerit:ꝙ alias ſępe Clodius, nunq̃ Milo vim fecerit:ꝙ impunitatẽ Clodius ſperauerit,ꝙ nihil ſibi conſcius Milo poſtridie q̃ Clodius cęſus eſt Romã redierit:aliaq́ꝫ multa ratione vtitẽ,quę in narratione dicta nõ eſt.Oportet ea faciamus ꝓbabilia,qbus cõfirmamus ea quæ incerta ſunt. Qua ratione probabilia facere poſſimus , antea diximus.

Cõfirmationis ille vſus ſit,vt quę potẽtia ſunt,in pricipio, quę infirma & imbecilla in medio,quę potẽtiſſima in fine collocemus. Vt pro Milone potẽtia illa ſunt,Cui bono fuerit,& Clodiũ vim ſępe nũq̃ Milonẽ feciſſe,ſpes impunitatis:Illa leuiora ꝙ turbulentas cõciones Clodius reliquerit,ꝙ ante fundũ ſuũ inſidias collocarit,ꝙ Clodio Milonẽ approperare nũciatũ ſit:Illud potẽtiſſimũ,ꝙ poſtridie q̃ cęſus Clodius eſt,Milo bona cõſciẽtia ſubnixus Romã redierit,ꝙ ſe po.Ro. Senatui. pręſidiis armatis,Cn.ꝙ Põpeio,cui rẽp.Senatus cõmiſerat tradidit:ꝙ fictũ de ſe Clodianorum & vulgi rumorem cõtempſerit. Confirmatione generali patronus non vtitẽ ſi ſtatus cõiecturalis ſit. Nã q nihil narrat,nihil cõfirmare neceſſe habet. Speciales nõnũq̃ ſunt cõfirmationes,ſed hę orationis partes nõ ſunt. ¶Refutatio eſt eorũ q̃ ab accuſatore in cõfirmatione dicta ſunt improbatio.Ideoq́ꝫ refutatio patroni eſt nõ accuſatoris.Illud ridiculũ eſſe Quintil.dicit,vt accuſator ꝓponat ſibi q̃ patronus poſſit dicere,vt ea refutet.In refutatione illud optimũ eſt,ſi in aduerſariũ retorquere poſſimus id qđ in nos ipſe dixerit. Vt Milonis accuſatores eũ feciſſe inſidias dixerãt : id in Clodiũ Cic. reiicit. A Cluẽtio corruptũ iudiciũ accuſatores dixerũt: id ab Oppianico Cluentii aduerſario factũ Cicero probat. Idem ab accuſatoribus Sex. Roſcii patrẽ occiſum probat:quẽ accuſatores a Roſcio filio occiſum probare conati ſunt. Nihilo minus vtile eſt,ſi quod nobis obiecit aduerſarius poſtq̃ diluerimus:idẽ aut ſimile ab aduerſario factũ probauerimus. Id in omni orationis genere vtile eſt. In oratione Cicer.in Salluſt.quę demõſtratiua eſt,permulta huius generis exẽpla inuenias. In refutatione,quẽadmodũ in cõfirmatione magnã vim habeat vitæ anteactę aut noſtræ,aut noſtri litigatoris,aut aduerſarii commemoratio. Vt enim credibile eſt,qui vitam ſuperiorem turpiter egerit, eũ proniorem ad ſimile aliquod flagitiũ ſuſcipiẽdũ eſſe,ita vix credi poſſit integrę vitę hominẽ vlla ratione ad improbũ facinus impelli po-

fuiſſe. Hoc genus creberrimũ eſt in Cic. orationibus, P. Clodius alias ſępe vim fecit: credibile eſt eũ Miloni feciſſe inſidias, vt vim faceret. Milo nunq̃ vim fecit: quis eum Clodio vim facere voluiſſe credat?

Quoniã igit accuſator Iudices quãtũ maxime potuit in reũ cõcitauit, eos reus habere beneuolos nõ poteſt, niſi prius hãc affectionẽ ex animis Iudicũ euellat. Eã ob rẽ, quũ defendit quẽq̃ Cic. ſolet poſt pœmiũ & ante narrationẽ, ſi narratione vtat, refutare ea q̃ in accuſationis cõfirmatione fuerũt potẽtiſſima. Quę vero reliqua ſunt inter cõfirmãdũ ſępius, nõnũq̃ tñ poſt cõfirmationẽ diluit. Eo tamen modo vt in leuiſſimis qbuſq; deſinat. Nã quę cõtra reũ eſſe putarant Iudices potẽtiſſima, vbi ea refutari viderint, reliqua quoq; paulo negocio refutari poſſe arbitrant. Itaq; qd odii aduerſus reũ cõceperãt, id fauore mutãt. Naturalis eñ fauor ꝓ laborãtib⁹ eſt, niſi erũt digni calamitate. Quũ vero leuiſſima in fine refutationis ponũtur, refrigeſcit omnino Iudicũ animus, quẽ ira tãta accuſator inflãmauerat. Tria erãt potentiſſima a Milonis accuſatoribus dicta. Vnũ, Negabãt intueri fas eſſe lucẽ ei q a ſe hominẽ occiſum fateret. Alterũ, Cędẽ quæ in via Appia facta ſit, in qua P. Clodius occiſus eſt, cõtra rẽpublicã factã eſſe Senat⁹ decreuit. Tertiũ, Cn. Põpeius Cos. legẽ tulit, vt de cęde P. Clodii quęreretur. Adiiciebãt accuſatores, vt maiorẽ facerent Miloni inuidiam: Clodii cædẽ eo indigniorẽ eſſe, ꝙ in Appia via, quę ab Appio Claudio ſtrata fuerat, cuius ex genere P. Clodius originẽ ducebat, facta ſit. Hæc omnia poſt procemiũ, ante narrationem Cicero refutat.

Refutationẽ reliquã admiſcet cõfirmationi. Nã poſtq̃ Clodiũ feciſſe inſidias confirmauit, ꝙ ei Milonis mors bono fuiſſet, ꝙ alias ſępe vim fecerit, ꝙ impunitatẽ ſperauerit: leuiora alia quędã dicit, qbus partim confirmat ſua, partim refutat aliena. Poſtea refutat ea quæ aduerſarii dixerãt Milonẽ manumiſiſſe ſeruos, ꝙ metueret, ne ſerui tormẽtis, qđ verũ eſſet indicare cogerent. Seruiſq; P. Clodii ab accuſatorib⁹ cõtra Milonẽ ꝓductis credẽdũ nõ eſſe oſtẽdit. His rebus refutatis ad cõfirmationẽ regreditur. Nã docet Milonẽ integritate cõſciẽtię ſubnixum poſtridie q̃ Clodius occiſus eſt, Romam rediſſe. Poſtea eleuat diluitq; teſtimoniũ Licinii Popę, q Milonis ſeruos de Põpeio interficiẽdo cõiurasſe dixerat, adimitq; Põpeio malã de Milone ſuſpicionẽ. In hac vero cauſa Milonis alia cõfirmatio eſt, cui refutatio nulla admixta eſt. Nõ eñ ſolum Miloni Clodium feciſſe inſidias, ſed P. quoq; Clodiũ necari

e republica fuiſſe oſtẽdere Cicero cõtẽdit. Id aũt cõfirmat enumerãdo vitia q̃ Clodius inceſte nefarieq; in deos, in propinquos, in alienos cõmiſerat, ſub oculos ſubiiciẽdo q̃ cõmiſſurus fuiſſet in Prætura niſi occiſus fuiſſet. Additq; (id qd̃ potẽtiſſimũ eſt) deorũ volũtate hãc cędẽ factã eſſe, q tãtorũ ſcelerũ pœnã tãdẽ repetẽtes furioſam iſtã Clodio mẽtẽ iniecerũt, vt inſidias fortiſſimo viro Miloni faceret, a quo necaret. Vt hac ratiõe diis quoq; gratiã debere ſe Iudices putarẽt, ne Milo nẽ ĩgrati dãnarẽt. Igit̃ ſi Clodiũ Milo occidiſſet, nõ id ſolũ fateret̃, ſed ꝓdicaret, ſed ꝓmia ſibi peteret ꝙ tyrãnũ occidiſſet. Nihil hic refutat, qa parte priore oĩa refutauit, q̃ in Milonẽ ab aduerſariis dicta fuerãt.

Cõcluſio ¶Cõcluſionis tria genera ſcriptores artiũ tradiderũt, p enumerationẽ per amplificationẽ, per cõmiſerationẽ. Enumeratio eſt breuis quædã, & velut per capita, eorũ q̃ dicta ſunt, repetitio. Hęc in cauſa iudiciali rara eſt, niſi in partibus. Id eñ plerũq; facit Cicero, vt in ipſis partib⁹ orationis, q̃ dicta ſint breuiter repetat, vt in Iudicũ memoriã reuocet, ſi qd oſcitantes audiuerint. Solet etiã proponere quid dicturus ſit nõ ſolũ in tota oratione, ſed etiã in partibus. In cauſa Milonis poſt prooemiũ ꝓponit Cicero planũ ſe facturũ inſidias a Clodio Miloni factas: dicturũ qd in Tribunatu Milo ꝓ ſalute reipublicę geſſerit: depcaturũ, vt crimẽ hoc ſibi ꝓpter multa in rẽpublicã merita cõdonet̃: poſtulaturũ, vt Clodii cędes pop. Rom. felicitati potius q̃ Milonis fortitudini aſſignet̃. Q̃ q̃, inquit, in hac cauſa Iudices &c. Hæc autem exequitur ordine alio ac propoſuerat. Hæc vero orationis totius propoſitio eſt. Sed partibus quoq; ſua propoſitio nõ deeſt. Idẽ nõ multo poſt, priuſq̃ refutet ea q̃ ab aduerſariis dicta, viſa erãt potentiſſima, ita propoſuit. Sed anteq̃, inqt, ad eã orationẽ veniã quę eſt ꝑpria noſtrę quęſtionis, vidẽtur ea eſſe refutãda, quę in Senatu ſæpe ab inimicis, ab improbis ſępe iactata ſunt, & ĩ cõcione etiã paulo ante ab accuſatorib⁹: vt omni errore ſublato rẽ plane q̃ venit in iudiciũ, videre poſſitis. Hæc poſtq̃ Cicero refutauit, dixitq; pauca q̃dã de electis Iudicibus, & de L. Domitio cauſę ꝓpoſito, anteq̃ narret, eadẽ repetit, ꝓponitq; q̃ ſit narratur⁹, & in cõfirmatione & refutatione dicturus. Quãobrẽ, inqt, Iudices vt aliquãdo ad cauſam crimẽq; veniamus, ſi neq; omnis cõfeſſio facti eſt inuſitata (hoc primũ eſt qd refutauit) neq; de cauſa q̃cq̃ noſtra aliter ac nos vellem⁹ a Senatu iudicatũ eſt (hoc eſt ſecũdũ) & lator ipſe legis, quũ eſſet cõtrouerſia nulla facti, iuris tñ diſceptationẽ eſſe voluit.

(hoc tertiũ eſt) & electi Iudices, & iſti præpoſitus quęſtioni, qui hæc iuſte ſapiẽterq́ diſceptet: reliquũ eſt Iudices vt nihil iã aliud q̃rere de beatis, niſi vter vtri inſidias fecerit. Quod quo facilius argumẽtis perſpicere poſſitis, rẽ geſtã vobis dũ breuiter expono, quęſo diligẽter attẽdite. Idẽ in media ipſa confirmatione anteq̃ ex loco, vbi factę inſidię ſunt, vtri ad ſubſiſtẽdũ aptior fuerit, dicat, per capita repetit ea quibus cõfirmauit. Video, inquit, adhuc cõſtare omnia Iudices &c. Huiuſmodi rerũ antedictarũ cõplexio crebra eſſe ſolet in oratione, queãdmodũ eorũ quę dicẽda ſunt propoſitio. Ideo de vtraq́ ſimul dicẽdũ putauimus. Amplificatio per orationẽ totã diffundi debet, ſed in cõcluſione pręcipue vires expromere ſolet. Noſtrę enim cauſę quod vtile eſt id amplificari, quod aduerſum eſt extenuari debet. Id in cõcluſione quũ ſit diligẽter, ipſorũ Iudicũ fauorẽ nobis quodãmodo cõcitamus. Poſtrema cõmiſeratio, quę a parte meliore appellata eſt, incredibile quãtũ poſſit pręcipue in cõcluſione. Nã aliis quoq́ partibus admiſcetur, ſed nuſq̃ tã acres vires oſtẽdit. Accuſator ex cõmiſeratione eius qui læſus eſt iratũ reo facit Iudicem. Patronus ex rei aut propinquorum eius calamitate Iudicẽ ad miſericordiã flectit. Cũ hac cõmiſeratione amplificatio cõmiſceri ſolet. De vtriuſq́ vſu ſatis multa Quintilianus. Igitur accuſator & patronus in cõcluſione affectus Iudicũ mouere debent maxime, ille incitãdo, hic placãdo. Oĩa, vt ait Cicero, cõcludẽda plerũq́ rebus augẽdis, vel inflammando Iudice vel mitigando. Omniaq́ quũ ſuperioribus orationis plerũq́ locis, tũ maxime extremo, ad mentes Iudicũ q̃ maxime permouendas, & ad vtilitatem noſtrã vocandas conferenda ſunt. Hic oratoris finis eſt. Nam ſatis videtur perſuaſiſſe, qui Iudicem aduerſario ſuo iratum, vel reo propitium & miſericordem reddiderit. Nihil enim reſtabit quo minus aut hunc abſoluat, aut illum damnet. Quocirca orator quum in reliquis partibus tractandis eſſe debet diligens, tum in parte diligentiſſimus.

De P. Clodii cum Milone inimicitiis, deq́ cæde & huius exilio.

AB re noſtra mihi alienum viſum non eſt, ſi priuſq̃ hanc defenſionem Milonis enarrem, breuiter exponam quæ inimicitiarũ Clodii & Milonis & Ciceronis cauſa fuerit, quid de Clodii cæde & Milonis exilio in memoriis inuenerim. P. Clodiꝰ Pulcher ex nobiliſſima

illa & antiquiſſima Claudiorũ familia C. Iulii Cæſaris vxorẽ(quã alii Põpeiam alii Calpurniã vocanr)non inuitam amabat. Hanc Cęſaris mater Aurelia mulier pudiciſſima ita obſeruabat, vt non cõgredi ſolũ, ſed ne colloqui quidẽ cũ Clodio poſſet. Erat aũt mos Romę, vt quotannis ſacra Bonę Deę a matronis atq; a Veſtalibus in domo Cõſulis fierẽt, in quę ingredi viris omnino nefas eſſet. P. Clodius Cęſaris vxorẽ non obſeruari tum quũ in domo eius hęc ſacra fierenr exiſtimans, latẽdi ſpe, ꝙ adoleſcẽs imberbis eſſet, muliebri veſte indutus in hęc ſacra furtim obſcura nocte ingreſſus eſt. Depręhenſus tãdẽ eiectus eſt. Hoc impio Clodii facinore poſtero die omnium ſermone vulgato de pollutis ſacris quęſtionem Senatus decreuit. Clodius cum id factum negarer, ea ipſa hora, qua id commiſſum eſt, C. Caſſinii Scholæ teſtimonio probauit Interamnę ſe fuiſſe, quę vrbs ab Roma longe diſtat. Terẽtia autem Ciceronis vxor moroſa admodũ, metuẽs ne ſe repudiata Cicero Clodiã Clodii ſororẽ haberet vxorẽ, cũ qua ei familiaritas intercedere videbatur. (Nã prope Ciceronẽ Clodius in Palatio habitabat) Id metuens, inquã, Terentia Ciceronem impulit, vt in Clodium teſtaretur. Is igitur teſtarus eſt, ſe cum P. Clodio fuiſſe, & de re ſeria egiſſe eo ipſo die quo depręhẽſus dicebatur. Corruptis Iudicibus P. Clodius abſolutus eſt. Hoc fuit initiũ grauiſſimi illius & crudeliſſimi, quo Cicero & Clodius (qui ante amici fuerant) inflãmati ſunt, odii. Author eſt Plutarchus in vitis Cæſaris & Ciceronis. Ciceronẽ Clodius vt vlciſceretur, eũq; licentia maiore vexaret, Fonteio adoleſcẽti, qui plebeius erat, Senatorem ſe conrra ius adoptandum dedit, vt ei Trib. pleb. eſſe liceret. Nemo enim non plebeius Trib. pleb. fieri porerat. Factus igitur Trib. pleb. Clodius Ciceronem accuſauit, ꝙ indemnatos ciues necaſſet. nam de coniuratis iniuſſu pop. Rom. extremum ſuppliciũ contra Semproniam legem ſumpſerat. Pro Cicerone Senatus, hominũq; viginti millia veſtem mutauerunt. Eo res adducta eſt, vt vel depugnãdum, vel Ciceroni abeũdum fuerit. Ciceroni vt rem manu tentaret amici nonnulli, iidemq; viri fortes ſuadebant. Ipſe vero qui opprimenda coniuratione Catilinę ciues ſuos ſeruauerat, non ſuſtinuit, vt cauſa ſua iidem ciues cæderentur. Volens igitur in exilium abiit. Ciceronis exulis domum Clodius, & Conſules L. Piſo & A. Gabinius deprædati ſunt atque demoliti. Ibi Libertatis templum Clodius conſecrauit. Cicero menſe exilii decimo, quum aliorum multorum, tum Milonis

Bonæ deę ſacra

Clodius adoptat^9

Trib.pl.quũ Clodius abiſſet magiſtratu,incredibili toti⁹ Italię lętitia
reuocatus eſt.Quia igit̃ inſano P.Clodii in Ciceronẽ odio Milo reſti
tit,eũq; quẽ Clodius eiecerat,in vrbẽ honorifice Milo reuocarat , hæc
pręcipua Milonis & Clodii inimicitiarũ cauſa fuit.Author eſt Cicero
in orationibus poſt reditũ ad Quirites,& in Senatu,pro domo ſua,de
reſpõſis Aruſpicũ,pro P.Sextio.Fuit autẽ T.Annius Milo e Lanuuio
municipio familia Papia, a T.Annio auo materno adoptatus, vt ait
Aſconius.Id aũt odiũ ita ꝓgreſſum eſt,vt ſaxorũ lapidatione gladiis
q; ſępe cõcertatũ ſit.Quũq; improbis multi & nefariis facinoribus rẽ
publicã Milonianosq; P.Clodius vexaret,Milo emit gladiatores qđ ei
fuiſſe honori Cicer.ſcribit in libro de Officiis.ii.Miloni Lanuuiũ ꝓfi
ciſcẽti Clodius Aricia rediens circa Bouillas in via Appia fit obuius.
Hi q̃uis inimici forẽt,ſibi tamẽ in via ceſſere.Suũ quiſq; iter quũ pro
greditur,qdã Milonis ſeruus Clodiũ in ceruice vulnerat,ſiue ꝙ ita do
minus iuſſerat,ſiue ꝙ a domino inire gratiã ſperabat.Cruẽtatus Clo-
dius in tabernã proximã a ſuis defert̃. Ad eũ animã trahẽtẽ Milo cũ
ſeruis propere venit.Diſſimulans profitet̃ neq; ſe eius cędẽ appetiſſe.
neq; cuiq̃,vt faceret,imperaſſe . Moriẽtẽ Clodiũ Milo reliq̃t.Author
eſt Appianus libro.ii. Verũ Aſconius ſcribit Milonẽ iuſſiſſe tabernã
exturbari,Clodiũq; latẽtẽ extractũ,multiſq; vulneribus cõfoſſum eſſe,
eiuſq; cadauer in via relictũ:ꝙ intelligeret Milorẽ ſibi minus eo mor
tuo negocii facturã,eãq; cędẽ ſibi fore voluptati,etiã ſi pœna ſubeũda
eſſet.Circa centeſimũ,q̃ cędes facta eſt,diẽ,Milo de vi accuſatus eſt,ꝙ
Clodiũ occidiſſet.Eũ in foro Cicero defendit:q Clodianorũ clamore
exceptus nõ obtinuit.Huic de ſe iudicio Milo affuit magno aĩo , iſq;
nec comã, nec veſtẽ de reorũ more mutauit . Quã ob cauſam Iudices
in ſe nõ parũ cõmouit,vt ait Plutarchus in vita Ciceronis . Hũc reũ
nõ magis inuidia facti,q̃ Põpeii volũtas damnauit, quẽ qdẽ M Cato
lata palã ſentẽtia abſoluit.Is ſi maturius tuliſſet,nõ defuiſſent,q ſecuti
ipſius exẽplũ,probaſſent eũ ciuẽ occiſum,quo nemo pernicioſior reipu
blicę neq; bonis inimicior vixerat.Author eſt Velleius Paterculus.In
exilio fuit perpetuo.de vi eñ damnati nõ reſtituebant̃,vt ait Cicero
in oratione ꝓ P.Seſtio.De Milone a M.Cęlio Ruffo in Italiã euocato
tẽpore ciuilis belli Cæſaris & Popeii:deq; eius cęde , quæ a Q.Pædio
Prętore facta eſt Coſam in agro Turino defenſante,quã Milo ipſe ob-
ſidebat,C.Cæſar lib.Cõmentariorũ de bello ciuili. iii.ſcribit.

F. Syluii Ambiani in M. Tullii Ciceronis pro T. Annio Milone orationem, Argumentum.

P. Clodius & T. Annius Milo grauiſſimas inter ſe geſſerunt inimicitias. Clodius reuertens Romam factus obuius Miloni eſt Lanuuium proficiſcenti. Fortuita inter eos pugna exoritur: Clodius a ſeruis Milonis necatur. Centeſimo & altero die poſt Clodii cædem Milo ab Appio Clodio adoleſcente accuſatur, ꝙ Clodio inſidias fecerit. Cicero Milonem defendens a Clodio factas inſidias non a Milone, fuiſſeq; vtile reipublicæ vt Clodius homo pernicioſus necaretur oſtendit hac oratione. Cuius

Argumentum eſt.

P. Clodius petebat Præturam anno eo quo Milo Conſulatum, is nõ poſſe ſe rẽpublicã Milone Cos. vt ſtatuerat, vexare videbat: itaq; oẽm operã dabat, ne Milo Cos. eo anno eſſet, quũ nihil ꝑficere ſe ſentiret, necare Milonem conſtituit. Ei igitur Lanuuiũ proficiſcenti, quo iter ei neceſſarium erat, in via Appia Clodius ad prædium ſuum Albanũ inſidias fecit, Milonem venientem aggreſſus ab eius ſeruis occiſus eſt. A Clodio Miloni, nõ contra a Milone Clodio factas inſidias probat: primũ, ꝙ Milonis mors Clodio fuiſſet permagno emolumento. is eñ Prętor Conſulem nõ habuiſſet, qui furioſis eius in rẽpublicã conatib⁹ obſtitiſſet. Clodii mors Miloni incõmodũ attulit maximum. nam is de certiſſima ſpe Cõſulatus cęde Clodii decidit. Deinde quod Milonis odio Clodius flagrauerit, Clodiũ Milo non oderit, niſi odio ciuili quo improbos omnes odimus. Tum quod nihil vnq̃ per vim Milo fecerit, quũ ei ſæpe oblata eſſet iuſta occaſio. Clodius autem per vim plurima iniuſte fecerit. Tum quod impunitatem ſibi Clodius propoſuerit, quã in maleficiis aliis innumerabilibus aſſecutus fuerat: nullam autẽ Milo ſperauerit, qui etiam pręclari huius & neceſſarii facti reus factus eſt. Tum quod Clodius Milonem triduo ad ſummũ, quatriduo periturũ dixit: is eñ tum in via fore Milonem ſciuit, q̃uis in via Clodiũ eſſe Milo neſciret. Præterea C. Caſſinii & C. Clodii dicentiũ Clodium in Albano manſurum fuiſſe, niſi de Cyri morte audiſſet, teſtimonia pro Milone probat eſſe: q̃uis is qui dicitur Cyri mortem nunciaſſe, non id

nunciarit,ſed Milonem appropinquare. Oſtendit nullam cauſam Clodio fuiſſe,vt Romam properaret,vt ſe in noctem coniiceret,niſi de inſidiis cogitaſſet. Si facere inſidias Milo voluiſſet, opportuniore loco, id eſt ad Baſilii monumẽtũ feciſſet:quo in loco ſi Clodius occiſus fuiſſet,ad Milonem cędis nulla ſuſpicio perueniſſet. Oſtendit locum inſidiarum Clodio q̃ Miloni commodiorem fuiſſe:& expeditum Clodiũ, Milonem impeditum fuiſſe. Addit cauſam cur inſidiator Clodius occiſus ſit. Seruos a Milone iure manumiſſos eſſe docet,ꝙ ſalutem domini tutati fuerant. Seruis Clodii,de quibus habita quęſtio eſt,fidem derogat. Nulla conſcientia Milo territus occiſo Clodio Romam reuerſus eſt,ſeq; populo Ro.Senatui,publicis pręſidiis,& Pompeio Cos.tradidit:quod nunq̃ feciſſet,niſi cauſę ſuę confideret. Idem neglexit quæ de ſe vulgo circunferebantur,arma diuerſis in locis diſpoſita ad patrię euerſionem. Eludit Cicero ꝙ Licinius Pepa dixerat ſeruos Milonis apud ſe confeſſos eſſe,ſe de interficiendo Pompeio cõiuraſſe,adimitq; Pompeio metum quum eum Milo pręter cęteros diligat.

Inſidias a Clodio factas ſi non diluiſſet Cicero,Miloni tamen liceret glorioſe prędicare hominem nefarium a ſe occiſum,qui nefarie multa publice priuatimq; feciſſet,& plura facturus erat,niſi e medio ſublatus eſſet. Et certe glorioſe cõfiteretur Milo,ſi Clodium occidiſſet. Itaq; de pręmio eius,non de pœna cogitandum eſſet,niſi ingrata ciuitas eſſet. Deorum immortalium voluntate factum dicit,vt fortiſſimum virum Milonẽ Clodius ferro laceſſeret,cuius a ſeruis necatus nefarię ſuę impietatis pœnas expẽderet. In cõcluſione orat Iudices Milone repugnãte,vt ei Miloni miſericordiam tribuant. Affectus mouet ꝙ Milonem pręclari facti nõ pœniteat,etiam ſi ingratam ciuitatem habiturus ſit. Id autem ſi accidet,ęquo animo exilium toleraturus eſt. Mouet etiam a dolore ſuo ſi Milo dãnatus e patria eiiciatur, in quã per Milonẽ ipſe reuocatus ſit. In procemio dicit pręſidia armata a Cn. pompeio Cos. pro tẽplis omnibus prope forũ diſpoſita,nõ eſſe contra Milonem, ſed ad reprimẽdos Clodianorũ furores,quo defenſio & Iudicũ pronũciatio liberior ſit. Qua ratione iudicibus metũ adimit. Ante narrationẽ refutat tria,quę viſa ſunt in accuſatione potẽtiſſima. Vnũ,non licere hominem occidi,quod qui fecerit vita indignum eſſe. Alterũ,cędem Clodii contra remp.factam eſſe a Senatu iudicatam. Tertium,Cn.Pompeium lata lege & de re & de cauſa iudicaſſe.

Oratio hæc iudicialis eſt. Status eſt qualitatis. Nam Clodium iure occiſum eſſe Cicero contendit primum, ꝙ inſidiatus Miloni ſit: deinde, ꝙ ciuis pernicioſus fuerit, reiq́ publicæ eum e medio tolli conduxerit.

Hæc Ciceronis oratio ea non eſt, qua in foro Milonem defendit. Clodio enim occiſo T. Munatius Plancus, Q. Pompeius Rufus, & C. Salluſtius multis concionibus Ciceroni, ſed Miloni præcipue inuidiã fecerunt. Pridie autem q̃ hęc ageretur cauſa, Munatius pro concione, vt Aſconius ait, populum adhortatus eſt, vti Milonem abſolui ne pateretur. Poſtridie igitur tabernis in vrbe tota clauſis populus frequentia permagna ad forum contendit. Quum Cicero Milonem defendere cœpiſſet, Clodianorũ acclamatione exceptus turbatusq́ ea conſtantia Milonem qua alios non defendit. Tantum enim odium ante conceptum valet, vt authore Laertio in vita Socratis, Iudices quoq́ Platonem audire noluerint, quum Socratem defenſurus in ſuggeſtum aſcendiſſet. Exceptam tamen Ciceronis orationem Aſconius tradit. Nam aliquot annis ante Clodii cædem M. Cicero Conſul, quum de coniuratorum pœna, qui in cuſtodia erant, in curia deliberaretur, velociſſimos ſcriptores diſpoſuit, eosq́ docuit, vt per ſigna quædam & paruas breuesq́ notas multarum literarum vim habentes dicta colligerent. nondum enim reperti erant ii qui notarii & graphiarii appellantur: ſed tunc primum huius rei ferunt extitiſſe veſtigium. Qua ratione ſeruatã ferunt M. Catonis orationem. Author eſt Plutarchus in eiuſdem Catonis vita. Eadem ratione excepta eſt Ciceronis defenſio. Hanc, de qua loquimur, Ciceronis orationem Quintiliani tempore extitiſſe conſtat. eam enim lib. iiii. appellat oratiunculam: fuiſſeq́ Ciceroni neceſſe dicit, vt in ea vteretur digreſſione. Poſtea vero hanc ſcripſit. ſolebat enim ſcribere orationes poſtq̃ orauerat: ſed hanc ita perfecte ſcripſit, vt iure prima authore Aſconio haberi poſſit. Eãdem orationum Ciceronis pulcherrimã Quintilianus lib. iiii. & lib. xi. nobiliſſimam appellat. Annio Miloni Maſſiliæ exulanti hanc Ciceronis orationem quum quidam recitaſſet: tum ille, Si ſic egiſſes, inquit, M. Tulli, Milo non eſitaret Maſſiliæ barbatos piſces. Author eſt Hermolaus Barbarus.

Oratiõis pro Milone laus.

Milonis exilium.

PRO T. ANNIO MI LONE, M. TVLLII CICERONIS ORATIO.

ET ſi vereor Iudíces, ne turpe ſit pro fortiſſímo víro dícere íncípíétẽ, tímere: mínimeq; deceat, cum T. Anni⁹ Milo ípſe magis de reipublicę ſalute q̃ de ſua perturbetur, me ad eíus cauſam parem animí magnítudínem afferre non poſſe: tamen hęc noui iudícii noua forma terret oculos, quí quocunq; íncíderínt, veterẽ conſuetudínem fori, & príſtinum morẽ iudíciorum †requírunt.

†minime vident.

Franciſci Syluij in eandem Commentarij.

ETſi vereor.) Quum agenda Milonis cauſa eſſet die centeſimo poſt Clodij mortem, Cn. Pompeius Cos. cui Senatuſconſulto mandatum erat, vt videret, ne quid reſp. detrimenti caperet, habito militum delectu ex tota Italia in foro & circa omnes fori aditus præſidia diſpoſuit: ipſe ad ærariũ, quod foro proximum erat, delecta manu militum ſtipatus conſedit. Hęc autẽ præſidia vulgo putabantur comparata contra Milonem, q́ eum Cn. Pompeius metuere putabatur. eũ enim Cn. Pompeio valde ſuſpectum Munatius fecerat, quem ſe metuere Pompeius multis modis ſignificabat. Hoc igitur procemio M. Cicero & ſe & Iudices metu liberat, q́ diſpoſita ibi pręſidia ſint, vt cauſam liberius agat, & Iudices ſententia ferant. Iudicum beneuolentiã conciliat, q́ de ciue optimo & bene de rep. merito contra perditiſſimorum hominũ audaciam iudicaturi ſint. Hoc aũt exordiũ e re quæ ablata eſt artificioſe ſumitur, ne videatur oratio pręmeditata. Præmeditatę enim orationes Iudicibus admodũ ſuſpectę ſunt, q́ eas putẽt ad circũueniendũ ſuũ iudiciũ pręparatas. Idẽ fecit in oratione pro M. Cœlio, q́ ſola ea cauſa feſtis diebus & ludis publicis, quũ reliquæ cauſæ intermiſſę eſſent ageretur. Harũ etiã duarum orationũ exordijs adimit Cicero Iudicibus opinionẽ, quã cõtra reos domo attuliſſe videbãtur. Quintilianus lib. 4. de exordio ſcribẽs, Detrahẽda inquit, vel cõfirmãda opinio, ſi quã præcipue domo vividebitur Iudex attuliſſe. Metus etiã nõnũq̃ amouẽdus, vt Cicero pro Milone, ne arma Põpeij diſpoſita cõtra ſe putarẽt, laborauit. Hęc aũt pręſidia diſponi in foro & circa forũ M. Cęlius & Milo a Domitio Quęſitore petiuerũt. Põpeius Domitio promiſit ſe poſtero die cũ p̃ſidio deſceſſurũ, idq; fecit, vt ſcribit Aſconi⁹. L. tũ Corn. Balbus id pręſidiũ Ciceronẽ a Põpeio petiſſe ſcribit in epiſtola quadã ad Ciceronẽ, q̃ eſt in lib. 9. Epiſtolarũ ad Atticum. ¶ Etſi vereor.) Hoc eſt, q̃uis tur

Exordium e re ſuptũ.

pe mihi eſſe putatem, ſi timerem, quum incipio dicere pro viro fortiſſimo, qui ipſe ſibi nihil timeat: tamen non poſſum non timere, quum nouam hanc fori præſidio muniti formam video. Vt hoc exemplo videas quo ſint modo reliqua quoq; pronuncianda, id quod tradit Quintilianus lib. vndecimo de ratione pro-

Pronunciādi ratio.

nunciandi ſcribens, huc aſcripſiſſe ne pœniteat. Illud in pronunciando eſſe maximū docet, vt ſecundum rationem rerum de quibus dicimus animorumq; habitus vox ipſa conformetur: ne ab oratione diſcrepet. vt in principio orationis pro Milone, Etſi vereor Iudices, ne turpe ſit pro viro fortiſſimo dicere incipientem timere. Hoc contracta voce & ſubmiſſa dicitur, quia exordium eſt, & ſoliciti Ciceronis exordium. Neceſſe tamen fuerit pleniore voce & rectiore pronunciare illud, pro fortiſſimo viro, q̃ illa reliqua, & ſi vereor, & turpe ſit, & timere. Secunda hæc reſpiratio eſt. Minimeq; deceat, quum T. Annius ipſe magis de reip. ſalute q̃ de ſua perturbetur. Hęc reſpiratio (clauſulam vulgus appellaret) temperato quodam & naturali conatu increſcat oportet: quo conatu minus pauide dicimus quæ ſequuntur, & quo Milonis magnitudo animi oſtenditur. Tertio quaſi obiurgatio ſui eſt, Me ad eius cauſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe. Quarto illud vt inuidioſius dicendū. Tamen hęc noui iudicij noua forma terret oculos. Quinto illa iam pene apertis, vt aiūt, tibijs pronuncianda, Qui quocunq; inciderint, veterem conſuetudinem fori & priſtinum morem iudiciorum requirunt. Quod vero ſequitur latum atq; effuſum eſt, Non enim corona cōſeſſus veſter cinct⁹ eſt, vt ſolebat. Vides igitur ſecūdū materiā de qua dicimus & animi affectum, vocem eſſe conformandam. Turpe eſſet enim ſi vox a materia & ab animo diſcreparet. Oportet igitur concordia ſit inter rem, animum, & vocem. *Pro fortiſſimo viro) id eſt Milone.* Fortem in laude, audacem

Fortis. Audax. Magnitudo, & altitudo animi.

in vitio dicere ſolet. Is em̄ fortis eſt qui pericula nulla pro reip. vtilitate recuſat.

Animi magnitudinem & animi altitudinem pro fortitudine ſolet dicere. magnanimitatem ab eo dictam vix inuenias. Noui iudicij) .i. inſolentis. Alias em̄ pręſidia in foro collocata fuiſſe accepimus, vt quū P. Clodius accuſaretur q̄ ſacra Bonæ Deæ violaſſet. Is liberatus non caruit ſuſpitione iudicij corrupti. Authore Plutarcho in vita Ciceronis, Catulus factus obuiam Iudicibus, Rectiſſime, inquit, Iudices pręſidium poſtulaſtis, metuentes ſcilicet, ne quis vobis argētum abriperet. Minime vident) ſic quidam legunt. In aliis codicibus eſt ſcriptum, requirunt, non minime vident, & ita legit Quintilianus lib. xi. in loco eo quem nuper citauimus. Id ſi magis probas, expone requirunt, id eſt deſiderant, id eſt minime vident, ſed videre cupiunt.

Non enim corona conſeſſus veſter cinctus eſt, vt ſolebat: nō vſitata frequentia ſtipati ſumus. Nam illa præſidia quæ pro templis omnibus cernitis, etſi contra vim collata ſunt, non afferunt tamen oratori aliquid, vt in foro, & in iudicio: q̄q̄ præſidiis ſalutaribus & neceſſariis ſepti ſumus, tamen

ne nõ timere quidẽ ſine aliquo timore poſſimus. Quæ ſi oppoſita Miloni putarem, cederem tempori Iudices, nec inter tantam vim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe. Sed me recreat, & reficit Cn. Põpeii ſapiẽtiſſimi & iuſtiſſimi viri cõſilium: qui profecto nec iuſtitiæ ſuæ putaret eſſe, quem reum ſententiis iudicum tradidiſſet, eundem telis militum dedere: nec ſapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis authoritate publica armare. Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes, non periculum nobis denunciant, ſed præſidium: neq; ſolũ vt quieto, ſed etiam vt magno animo ſimus hortantur: neq; auxilium modo defenſioni meæ, verũ etiam ſilentium pollicentur. Reliqua vero multitudo, quæ quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt: neq; eorum quiſq̃, quos vndiq; intuentes ex hoc ipſo loco cernitis, vnde aliqua pars fori aſpici poteſt, & huius exitum iudicii expectantes, non tum virtuti Milonis fauet, tum de ſe, de liberis ſuis, de patria, de fortunis hodierno die certari putat.

Non enim corona) id eſt inermiũ ciuiũ multitudie, q̃uis armatorũ quoq; multitudo circũſtãs corona dicitur a T. Liuio lib. viceſimo octauo. Exercitus, inqt, qui corona cõcionẽ circũdederat, gladiis ad ſcuta cõcrepuit. Pro tẽplis) ideſt in tẽplis, nam Pro ſignificat in: vt pro roſtis, pro æde, p tribunali. Author eſt Sex. Põpeius. Illa præſidia) Sẽtẽtia eſt, Q̃uis hæc pręſidia nobis ſint ſalutaria & neceſſaria, vtpote contra vim Clodianorũ cõparatã, tamẽ nõ poſſũ ita audere quin aliquãtulũ metuã, vt Cicero quod ſibi a natura ineſſe ſciebat, id ad armatorũ pſidia transferat. Quũ enim orare Cicero inciperet, ita timidus erat, authore Plutarcho, vt pene tremeret horreretq;: ideo metuẽs Milo ne Cicero armatorũ militũ forũ cingẽtiũ nouitate perculſus, parũ forti oratione ſe defenderet, ei ſuaſit, vt in lectica delatus in forum, in ea cubãs quieſceret, quoad Iudices cõueniſſent. viſis autem armis quę vndiq; fulgebãt, ita perculſus Cicero eſt, vt trepide admodũ orare cœperit. Pro tẽplis omnibus) quę foro iudiciali proxima erant, vt in tẽplo Caſtoris in quo P. Clodius armatos hoies ſæpe diſpoſuit. Cõtra vim) .i. ad p hibendum ne qua vis fiat a Clodianis. Vt) pro eo quod eſt, ita vt. M. eñ Cicero ſępe particulã vt ſolã ponit, vbi vulgo ita vt dicitur, tamẽ hic ponitur bis. Id aliquãdo facit Cicero, vt in lõgiuſcula oratione aliquã dictionẽ bis ponat: nõ ad augẽdã quidẽ vim oratiõis, ſed vt diſſimulet cõpoſitã orationẽ & p̃meditatã, vt ars occultetur: vt in oratiõe p Deiotaro bis ponit inqt. Bleſamius, inquit, eius enim nomine optimi hoĩs, nec tibi ignoti maledicebat tibi, ad regẽ, inqt, ſcribere ſole

Corona.
Pro.
Cicero metículoſus.

bat &c. Nō timere).i.audere.i.ne audere qdē poſſimus ſine aliquo timorē. Rē
creat & reficit.)In oratione pro Cn.Planco,Nunc,inquit,veſter iudices conſpe-
ctus & conſeſſus iſte reficit & recreat mentem meam. Temeritatem concitatæ
multitudinis).i.audacē multitudinem iratam. Authoritate publica) Nā Coſ.
Pōpeius erat. Quieto).i.ſedato,trāquillo,non timido. Silentium.) ſcilicet ne
Clodiani obſtrepant & acclament. Quæ quidem eſt ciuiū.) Nā in armatis mili
tibus permulti erāt non ciues.ex tota enim Italia delectū Pompeius habuerat.

Tota noſtra eſt).i.nobis fauet. Intuentes).i.attente audiētes.quē enim attē-
te audimus,eū intuemur.vt,Narrantis coniunx pendet ab ore viri. Neqȝ eo-
rū quiſq̄ non fauet).i.nullus nō fauet.i.oēs fauent.Illud aūt ad cōmēdationē rei
apud Iudices valebat,ſi reo fauebat populus,qui iudices circūſtabat. magna eñ
Virtus. ſignificatio eſt oīno nō eſſe improbū,q multis charus ſit. Virtuti).i.animi ma-
gnitudini & fortitudini,quę ſola proprie virtus appellatur.Nam a viro virtus,
vt ἀπὸ τῶ ἀνδρὸς ἀνδρεία.viri enim propria maxime fortitudo eſt.Ab hac autē vir
tute quę cæteris excellit,reliquę affectiones animi rectæ virtutes appellantur,vt
Fortunæ. ſcribit Cicero in libro Tuſculanarum quæſtionem ſecundo,Virtus igitur ſit pro
prie quę animi virilitas vulgo dicitur. De fortunis)id eſt bonis fortunę.In hac
ſignificatione fortunas in numero plurali a Cicerone ſæpe dici attendimus.

Hodierno die)Ciceroni ſic dicitur q̄ hodie vſitatius. De ſe etiam.) In rei ſi-
gnificatione ſolet Cicero partes ponere,vbi alioqui genus ſufficeret . vulgo eñ
diceremꝰ in genere,de rebus ſuis oibꝰ certari putat.vbi dicit Cic.de ſe,de liberis
ſuis,de patria,de fortunis certari putat.Mos etiam Ciceronis in his iudicialibus
cauſis,vt Iudices admoneat,quorſum res ſit caſura, ſi damnent vel abſoluant.
hoc eſt qd cōmodi vel incōmodi,quid laudis vel dedecoris, quid animi vel auda
ciæ reſpublica,vel Iudices,vel probi homines aut improbi ex eo iudicio habitu
ri ſint.hac enim ratione Iudicum animos ad ſe flectit facilius:qui quod vtile,ho
neſtum,magnanimum ſit,defendere ſe,aut contraria accuſare ſignificat. Certa
Certari. ri)id eſt contendi & cauſam haberi putat.Eſt autem certari imperſonale.

Vnum genus eſt aduerſum infeſtumq́ȝ nobis,eorum quos P.Clodii furor rapinis & incēdiis,& omnibus exitiis publicis pauit:qui heſterna etiam concione incitati ſunt,vt vobis voce præirent,quid iudicaretis. Quorū clamor ſi quis forte fuerit,admonere vos debebit,vt eū ciuē retineatis,qui ſemper genus illud hominū,clamoresq́ȝ maximos pro veſtra ſalute neglexit. Quāobrē adeſte animis iudices,& timorem ſi quē habetis,deponite.Nā ſi vnq̄ de bonis & fortibꝰ viris, ſi vnq̄ de benemeritis ciuibus , poteſtas vobis iudicādi fuit: ſi deniqȝ vnq̄ locus ampliſſimorum ordinum delectis viris

datus eſt, vbi ſua ſtudia erga fortes & bonos ciues, quæ vultu & verbis ſæpe ſignificaſſent, re & ſententiis declararent: hoc profecto tempore eã poteſtatẽ omnẽ vos habetis, vt ſtatuatis, vtrũ nos qui ſemper veſtrę authoritati dediti fuimus, ſemp̲ miſeri lugeamus: an tãdiu vexati a p̲ditiſſimis ciuib⁹, aliquando per vos ac veſtram fidem, virtutem ſapientiãq; recreemur. Quid enim nobis duobus laborioſius Iudices? quid magis ſollicitum, magis exercitum dici aut fingi poteſt? qui ſpe ampliſſimorum præmiorum ad remp. adducti, metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſſumus. Et quidem cęteras tempeſtates & procellas in illis duntaxat fluctibus cõcionum, ſemper putaui Miloni eſſe ſubeũdas, q̃ ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat. In iudicio vero, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi viri iudicarẽt, nũq̃ exiſtimaui ſpem vllam eſſe habituros Milonis inimicos ad eius non ſalutem modo extinguendam, ſed etiam gloriã per tales viros infringẽdã. Q̃q̃ in hac cauſa Iudices T. Annii Tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reip. geſtis, ad huius criminis defenſionem non abutemur, niſi oculis videritis inſidias Miloni a Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, vt crimen hoc nobis multa propter pręclara in remp. merita cõdonetis: nec poſtulaturi, vt ſi mors P. Clodii ſalus veſtra fuerit, idcirco eam virtuti Milonis potius, q̃ pop. Rom. felicitati aſſignetis. Sed ſi illius inſidię clariores hac luce fuerint, tum deniq; obſecrabo, obteſtaborq; vos Iudices, ſi cætera amiſimus, hoc ſaltem nobis vt relinquatur, ab inimicorum audacia teliſq; vitam vt impune liceat defendere.

P. Clodij furor) P. Clodiũ facẽ & furiã patrię Cicero appellat in oratiõe pro domo ſua. Idẽ in oratione de Reſpõſis Aruſpicũ, ratione cõtendit nullã a diis immortalib⁹ homini maiorẽ eſſe pœnã furore atq; demẽtia: quã Clodiũ ſuſtinere dicit, quũ furiales in cõcionibus voces mittit, quũ domos ciuiũ euertit, quũ lapidib⁹ optimos viros foro pellit, quũ ardentes faces in vicinorũ tecta iactat, quũ ędes

ſacras inflammat,aliaq; cõmittit,quibus furioſam mentis inſaniam oſtẽdit. Furioſi quoq; Trib.pleb.appellari ſolent ij, qui nimiũ populares Senatui nõ parẽt, qui ſuis cõcionibus plebẽ cõtra patritios concitãt:cuiuſmodi Clodius fuit. Rapinis.) Authore Cicerone in oratione pro domo ſua P.Clodius pecuniã ademẽdis agris conſtitutã vi ereptam dedit. Idem cum L. Piſone Coſ.ęrarium partitus eſt eidẽ Piſoni Macedoniã & A.Gabinio eius collegę Syriã prouincias vẽdidit,Ptolemęi Cypri regnum publicauit,Brogitaro Gallogręco,vt poſtea dicemus,Peſſinuntẽ vendidit.Idem Q. Ciceronis domum,Marci Ciceronis etiã prędia ruſtica,& Nympharũ templũ incendit, permultaq; exitia publica fecit:quæ paſſim collegit Cicero in orationibus de reditu,pro domo ſua,de reſpõſis Aruſpicũ,de prouincijs conſularibus, pro P.Sextio. Quos P.Clodij furor.) In odiũ iudicũ adducit Clodianos,quod rapinis incẽdijs & omnibus exitijs a Clodio furioſo Trib.pl.paſti ſint:ſed in odiũ grauius eos adducit,ꝙ iurati iudices viri ſint optimi & electiſſimi,quibus maxime odioſum ſit contra iuſiurandũ ſententiam dicere.Hi autẽ Clodiani a Munatio incitati ſunt, vt iudicibus pręſcriberẽt.quã ipſi ſententiã dici vellent. Heſterna etiam concione quam Munatius habuit.

Vt vobis voce præirent.)Clodianos in odiũ iudicibus adducit, & iudicũ fauorem Miloni conciliat.Pręire voce eſt voce pręcedere,pręloqui,& vt ita dicã,pręnominare,quod alius per verba ſingula ſequitur.

Præire. Id ęthnici in ſacris reb' facere ſolebãt. Dicimus etiã ſimpliciter pręire,pręire verba,pręire carmẽ,pręire de ſcripto,M.Cicero in oratione pro domo ſua,Quid diceres o nefaria & pernicioſa labes ciuitatis?ades Luculle,ades Seruili,dũ dedico domum Ciceronis,vt mihi pręeatis,poſtẽq; teneatis.Plinius in Panegyrico,Neſcio,pulchrius ne ſit iſtud,quod pręeunte nullo,an hoc quod alio pręeũte iuraſti: in roſtris quoq; ſimili religiõe te legibus ſubiecisti.Idẽ, Tu nobis ſanctiſſimũ illud carmẽ pręire dignatus es. T.Liuius lib.8.Decius Coſ.M. Valeriũ magna voce inclamat. Deorum,inquit, ope Valeri opus eſt.Agedũ Pontifex publicus pop.Rom.pręi verba, quibus me pro legionibus deuoueam.Plinius auunculus cap.9.lib.28.Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus,& ne quid verborum pręte reatur, aut prępoſterum dicatur,de ſcripto pręire aliquem. Vt vobis voce pręirent quid iudicaretis) i.vt ipſi pręloquerentur, quid iuratis vobis iudicandũ eſſet. eos enim Munatius,vt dixi,incitauerat,ne Milonẽ abſolui paterentur. Retineatis).i.abſoluatis.ei enim damnato pœna exiliũ eſſet. Adeſte animis).i.forti & præſenti animo ſitis.timidis enim animus abeſſe videtur,ideo exanimati dicuntur. Auditores attentos facit. Deponite timorẽ)Vt in oratione pro P.Sextio, Si non oẽm;at aliquã partẽ mœroris ſui deponeret Vt deponere odia dicit in oratione poſt reditum in Senatu,Q. Metellus & inimicus & frater inimici, perſpecta veſtra volũtate,omnia priuata odia depoſuit. Mœſtũmq; timorẽ Mittite. dicit Virg.lib.Æneid.1. Locus &c)ordo eſt. Si vnq̃ locus datus eſt viris ampliſſimorum ordinum delectis.

Locus. Locus.i.occaſio.in qua ſignificatione,loco dici,apud Ciceronẽ eſt lib.de Officijs primo.Iudices Miloni cõciliat ab eius virtute. Ampliſſimis ordo Senatus eſt. Ampliſſimi vero ordines in plurali numero ſunt Senatorius & Equeſter.ex quibus ſortito fiebant Iudices,In hac vero cauſa Põpeius

Ordo ampliſſimus.

vt ait Aſconius,tales propoſuit Iudices,vt nũq̃ neq̨ clariores viros,neq̨ ſanctio res propoſitos eſſe conſtaret. Sua ſtudia).i.ſuum fauorem & zelum,quæ vultu & verbis ſępe ſignificaſſent,quũ de bonis ciuibus iniuſte iudicari audirēt.Quãta iudicũ auaritia atq̨ in iudicando iniquitas eſt,in principio Actionis in Verrē ſecũdę dicit. Statuatis veſtra ſentētia) in hac Milonis cauſa. Semper veſtræ authoritati dediti fuimus.Hoc dicit, vt Clodio faciat inuidiã, qui iudicia ſuſtulit. Semper).i.etiã cũ Tribuni pl.eramus.Boni em̄ Tribuni pl.authoritatem Senatus ſequebãtur,vt cõtra furioſi ei authoritati aduerſabãtur. Loquitur autē in Milonis perſona Cicero:id quũ fit,auditorũ animi mouētur magis.Miſeri lugeamus).i.damnati exulemus, Perditiſſimis ciuibus) Clodianis. Quidem̄ nobis duobus laborioſius) Captat iudicũ beneuolentiã a Milonis calamitate,q̃ iniuſte cõtra ſpem euenit. Solicitũ).i.inquietũ. Exerciũ)fatigatũ & exagitatũ.

Ampliſſimorũ pręmiorũ).i.magiſtratuũ & p̄cipue Conſulatus,qui honos ampliſſimus eſt.Honos autē magiſtratus eſt:Honos vero eſt p̄miũ virtutis. Crudeliſſimorũ exitiorũ)quę nobis antea Clodius,nũc Clodiani minãtur. Et qdē) Hic allegoriã cõmixtã eſſe Quintlianus lib.8.ſcribit.Niſi adieciſſet fluctibus cõcionũ,eſſet allegoria,ſed eã miſcuit. Tēpeſtates) Populi furorē tempeſtati ſępe cõparat. Subeũdas).i.q̃ eas ſubiturus ſemper Milo eſſet. eſt autē participium. Improbi & p̄diti ciues

Contra improbos) Improbos ciues & perditos vſitatius dicit q̃ malos. Con ſilio).i.cœtu iudicũ. Ex cũctis ordinibus).i.ex Senatorio & Equeſtri ordinib⁹, qui ſoli ordines ſunt.Sũt qui ordinē plebeiũ etiã dicãt,hũc tamē a Cicerone dici nõ attēdi. Infirmãdã).i.debilitãdam &,diminuēdã. Quãq̃ in hac cauſa iudices) Proponit ſe probaturũ clariſſime inſidias Miloni a Clodio factas, nec vſurũ in cõcluſione reb⁹ geſtis Milonis in Tribunatu ad huius criminis defenſionē &c. niſi prius inſidias a Clodio factas oſtēderit clariſſime.Id autē in p̄poſitione p̄bationis fieri ſolet, vt ea luce clariora fore polliceamur. Geſtis) Tribunatu T. Annii.T.Annius Milo fuit Trib.pl.anno poſt Clodiũ proximo,qui ſuo Tribunatu Clodii vim cõpeſcuit,M.q̨ Ciceronē ab exilio reuocãdũ curauit. Nõ abutemur).i.nõ vtemur:cõpoſitũ pro ſimplici.q̃uis vti & abuti Boetius lib.Cõmēt. in Topica Cic.ſecũdo.diſtingat,vt ſit vti his quæ nobis vtētibus permaneant: abuti vero,quę pereãt.vt pręedio domo veſte vtimur,oleo vino pane abutimur. Vti & abuti.

Oculis videritis).i.maxime planũ vobis fecero.Nec pleonaſmos eſt.nã de mētis oculis dicitur,vt ea ſentētia ſit,niſi rē ita intelligatis,vt oculis cernere videamini inſidias Miloni a Clodio factas.Cœlius Trib.pl. aliiq̨ Miloniani inuulgauerũt,Clodiũ Miloni feciſſe inſidias.Accuſatores ea in re occupati fuerũt maxime,vt docerēt Milonē Clodio feciſſe inſidias,Cicero cõtradicere cõtēdit Miloni Clodiũ ſtruxiſſe inſidias. Hoc ſaltem nobis relinquatur &c.) Id autē relinquetur,ſi Milonē liberaueritis,qui P.Clodium vitæ ſuæ inſidiantem interfecit.

SED anteq̃ ad eam orationem veniã,quę eſt propria noſtrę quęſtionis,vidētur ea eſſe refutãda,quæ in Senatu ſępe ab inimicis,ab improbis ſępe iactata ſunt, & in cõcione etiã

paulo ante ab accuſatoribus, vt omni errore ſublato, rē plane quę venit in iudiciū, videre poſſitis. Negāt intueri lucem fas eſſe ei, q a ſe hominē occiſum fateatur. In qua tādē vrbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea quæ primū

M. Horati? iudiciū de capite vidit M. Horatii fortiſſimi viri, qui nondū libera ciuitate, tamen populi Ro. comitiis liberatus eſt, cū ſua manu ſororem eſſe interfectam fateretur. An eſt quiſq̄, qui hoc ignoret? cū de homine occiſo quęratur, aut negari ſolere omnino eſſe factū, aut iure factū eſſe defendi? Niſi vero exiſtimatis dementē P. Africanū fuiſſe, qui cum a Carbone Trib. pl. in concione ſeditioſe interrogaretur, quid de T. Gracchi morte ſentiret, reſpōdit iure cęſum videri. Neq; enim poſſet aut Hala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Conſule Senatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet.

Sed anteq̄) Quis partes orationis debeāt tāq̄ filū alię ex aliis duci, illud tñ facere ſolet Cic. vt oſtēdat ſe alia parte tractata ad aliā venire. hac eñ ratione auditores fiūt magis dociles & attēti. Tractato igiť exordio accedit, vt refutet ea q̄ in accuſatorū oratione fuerāt cōtra Milonē potētiſſima. Hāc refutationē q̄ ante narrationē fit, Quītil. lib. 4. dicit vim pœmii obtinere, q̄ iudicē pparet. Sed nō cōtinuo vim procemii obtinet, quicqd pparat iudicē. Hic autē partitio. Ad eā orationē veniā). i. ad narrationē inſidiarū a Clodio Miloni factarū. Noſtræ q̄ſtioni). i. noſtrę cauſę. Authore Quintiliano lib. 3. Quęſtionē in iudiciali materia dupliciter accipim⁹. Altero modo quo dicim⁹ multas q̄ſtiones habere cōtrouer-

Quęſtio. ſiā, quo etiā minores oēs cōplectimur: (Pūcta minus principalia vel icidētia vulgus appellat) Altero quo ſignificamus ſūmā illā, in qua cauſa vertitur. (Pūctū principale vulgus dicit.) Refutāda) Refutare & refutationē, q̄ cōfutare & cōfu

Refutare & Refutatio. tationē Quintil. & Cicero dicūt multo ſępius. Omni errore ſublato). i. cognita tota veritate. Errat eñ q p veris falſa credit. Negāt intueri lucē) Tria fuerunt potētiſſima, q̄ & Milonē aduerſarii iactauerūt. Vnū, vita dignū eē negabāt eū q a ſe hominē occiſum eſſe fatereť. Alterū, cędē, qua P. Clodius occiſus eſt, Senatum iudicaſſe cōtra rēp. eſſe factā dicebant. Tertiū de lege Pōpeii erat, qua tulit, vt de cęde q̄ in via Appia facta erat, in qua P. Clodius occiſus fuit, q̄rereť. Has tres q̄ſtiones Cicero refutat. Negāt intueri) Ciuis Rom. qui a ſe hominē occiſum fateretur, pœna exiliū erat. Authore Marcello Iuriſc. lib. Pādectarū 48. ad legē Corneliā de ſicariis, Legis Cornelię de ſicariis & veneficiis pœna in inſulā deportatio eſt, & cū bonorū adēptio: ſed leges veteres occidi iubebāt eū q hominē occi

diſſet indemnatū. Negāt intueri) Authore Quintiliano lib.v.hoc argumētū ab exēplo,eſt a maiore ad minus. M.Horatii) Si M.Horatius ſororē ſuā impune occidit,cur Milo alienū impune occidiſſe nō poteſt? M.Horatius occiſis trib⁹ Curiatiis,quū ſpoliis onuſt⁹ Romā rediret,ſororē ſuā Horatiā q̄rētē de cęde viri (vni em̄ ex Curiatiis deſpōſa erat) interfecit.Is cędis ad Regē Tullū Hoſtilium accuſatus eſt.Ingratum eſſe & indignū Rex putauit,dānare eū q patrię victoriā peperiſſet:rurſus nō eſſe iuſtū liberare eū q ſororē indicta cauſa necaſſet. Igitur Duūuiros cōſtituit,q ea de re cognoſcerēt.Horatius a Duūuiris dānatus ad populū ꝓuocauit,cuius ipſe iudicio abſolutus eſt.Rē ſcribūt ampli⁹ T.Liui⁹ lib.1. & Dionyſius Halycarnaſſeus lib.3. Primū iudiciū) Hanc primā capitalis iudicii ſentētiā populū Ro.tuliſſe,idē Dionyſius ſcribit. Nondū libera ciuitate).i.quā per Reges ciuitas regeretur. Tū em̄ demū ciuitas Romana viſa eſt libera, quū eiectis Regibus per Coſſ.adminiſtrari cœpit. Comitiis).i.iudicio. Comitia em̄ erant po.Ro.conuentus, qui in vrbe prope forū & curiam fieri ſolebāt,qui locus inde comitiū appellatus eſt.Ibi conciones ad populū fiebant.Comitia vero magiſtratuū creandorū cauſa erant in campo Martio. Quæratur).i.quęſtio & cauſa fiat. A Carbone Trib.pl.) Cn.Papyrius Carbo Trib.pl.legem tulit,vt eūdem Tribunū pl.quoties quidē vellet,refici & continuari liceret.Legem eius P.Africanus minor grauiſſima oratione diſſuaſit,in qua dixit T.Gracchū iure cæſum videri. Autor eſt Tit.Liuius lib.lix.Valerius lib.vj.titulo de libere dictis & factis, a Cic.& a Liuio diſſentit,dicit em̄ Scipionē a deuicta Numantia redeūtē interrogatum a Carbone quid de Gracchi morte ſentiret,ac reſpondiſſe iure cæſum eū videri.aliter em̄ reſponſurum eū ſperabat,ꝙ Semproniam Gracchi ſororem in matrimonio haberet. Neq̄ em̄ poſſet) Quū Romæ ea fames eſſet, vt multi ex plebe ſpe amiſſa capitibus obuolutis ſe in Tyberim præcipitarent, tum Sp. Melius ex Equeſtri ordine homo prędiues frumentū ex Etruria pecunia priuata coemendū curauit,gratuita frumenti largitione plębis animos ſibi deuinxit, in regni cupiditatē incidit,eam ob rem L.Quintius factus Dictator Seruilium Halam dixit Magiſtrum equitū. Sp.Melium Dictator per Magiſtrū equitū acceſſit.Melium dicto non parentē,ſed plebis animos cōmouentem Hala occidit. Aduocata concione Dictator.Melium iure cęſum pronūciauit.etiā ſi regni crimine inſons fuerit,ꝙ vocatus a Magiſtro equitū ad Dictatorē nō veniſſet. Res amplius a T.Liuio lib.4.ꝑſcripta eſt. Aut P.Naſica,aut L.Opimius) de Tyb. Graccho a P.Scipione Naſica,& C.Graccho,a L.Opimio Conſule occiſis Plutarchus in vita Gracchorū,& Appianus lib.bellorū ciuiliū.1.Velleius Paterculus,& T.Liuius lib.58.60.61.multa ſcripſerūt. Cū accuſatores cōtra Naſicam a plebe pararētur,Senatus de eius ſalute ſollicitus,liberā ei Legationē in Aſiam decreuit. L.Opimius accuſatus apud populū,a Q.Decio Trib.pl.liberatus eſt. Aut L. Opimius,aut C.Marius) Hic,aut C.Marius,ſupuacaneū eſſe doceri pōt ex Quintiliano,q lib.v.hęc Ciceronis verba aduocat vbi de exēplorū vſu ꝑcipit.Quędā inquit,ex his quę geſta ſunt,tota narrabimus, vt Cicero ꝓ Milone, Pudicitiam quū eriperet militi Tribun⁹ militaris in exercitu C.Marii ꝓpinquus eius Imperatoris ab eo interfectus eſt,cui vim afferebat:facere em̄ ꝓbus adoleſcēs piculoſe

Comitia.

Cn.Carbo.

Melii cędes.

q̃ perpeti turpiter maluit. Atq; hũc ille ſummus vir ſcelere ſolutũ periculo liberauit. Quędã ſignificate ſatis erit. Vt idẽ ac pro eodẽ, Neq; eñ poſſet, aut Hala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut me Cõſule Senatus nõ nefarius haberi, ſi ſceleratos interfici nefas eſſet. Hęc ille. Vides vti ſibi nõ cõſtaret Quintilianus, ſi hic, aut C. Marius legeret. Niſi de L. Saturnini Trib. pl. cęde a C. Mario Cos. facta, de qua eſt in oratione Ciceronis pro C. Rabirio, intelligas. Aut me Cõſule Senatus) Cicerone Cõſule cõiuratio Catilinę deprehenſa eſt. M. Cato in Senatu cenſuit vltimũ ſuppliciũ de coniuratis iis qui in cuſtodia erant ſumendũ eſſe: eius ſentẽtiam Conſulares omnes, itemq; Senatus magna pars ſecuti ſunt. igitur de his ſumptum ſupplicium eſt. Author eſt Salluſtius.

Itaq; hoc Iud. nõ ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memorię prodiderũt: eũ, qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauiſſet, variatis hominũ ſentẽtiis, non ſolũ diuina, ſed etiã deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatũ. Q. ſi duodecim tabulæ nocturnũ furem quoquomodo, diurnũ autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune voluerunt, quis eſt, qui quoquo modo quis interfectus ſit, puniẽdũ putet? cũ videat aliquãdo gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus. Atq ſi tẽpus eſt vllũ iure hominis necandi (quæ multa ſunt) certe illud eſt non modo iuſtum, verum etiã neceſſariũ, cum vi vis illata defenditur. Pudicitiam cũ eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marii propinquus eius Imperatoris, interfectus ab eo, cui vim afferebat. facere enim probus adoleſcẽs periculoſe, q̃ perpeti turpiter maluit. Atq; hũc ille vir ſũmus ſcelere ſolutũ periculo liberauit. Inſidiatori vero & latroni, quę poteſt afferri iniuſta nex? Quid comitatus noſtri? quid gladii volunt? quos habere certe non liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret.

Vim vi repellere.

Fictis fab.) Fictis fabulis orator vti poſſit, ſed poſtq̃ exẽplis multis vſus ſit. Hę quoq; fabulę vel totę dicẽtur, vel tãtũ memorabunt, prout notę erũt, vt cauſę vtilitas vel decor poſtulabit. Quintilian. lib. 5. poſtq̃ de vſu exẽplorũ pręcepit Eadẽ, inquit, ratio eſt eorũ quæ ex poeticis fabulis dicũtur, niſi q̃ iis minus affirmationis adhibetur. Cuius vſus qualis eſſe deberet, idẽ optimus author ac magiſter eloquẽtię oſtẽdit. Nã huius quoq; generis eadẽ in oratiõe repetietur exẽplũ. Itaq; hoc iudice non ſine cauſa etiã fictis fabulis doctiſſimi homines memoriæ

prodiderũt eũ qui patris vlciſcẽdi cauſa matrẽ necauiſſet, variatis hominũ ſentẽ
tijs, non ſolũ diuina, ſed etiam ſapientiſſimæ deæ ſententia liberatũ. Doctiſſimi
homines).i.poetę, quorũ genus apud Gręcos e doctis antiquiſſimũ fuiſſe Cicero
in lib. Tuſculanarum quęſtionum primo ſcribit. Eum qui patris vlciſcendi cau
ſa) Oreſtẽ intelligit. qui anno ſeptimo poſt cędem patris Agamemnonis ma-
trẽ Clytemnęſtrã & Ægiſtũ adulterũ ſocia conſiliorũ omniũ ſorore Electra, vi- Oreſtes abſ
rilis animi fœmina occidit. Factum eius a dijs cõprobatũ & ſpatio vitę & imperij ſolutus.
felicitate apparuit. nã vixit annos nonaginta, regnauit ſeptuaginta. Oraculo di
uino adductũ vt matrẽ interficeret, nec furijs grauibus agitatũ Iuuenalis Saty
ra octaua ſcribit, Ille deis authoribus vltor Patris erat cęſi media inter pocula,
ſed nec Electrę iugo ſe polluit, aut ſpartani Sanguine cõiugij, nullis aconita pro
pinquis Miſcuit, in ſcena nũq̃ cãtauit Oreſtes. Quos poetę tradiderũt patris vl
ciſcẽdi cauſa ſuppliciũ de matre ſumpſiſſe) p̄ſertim deorũ immortaliũ iuſſis atq;
oraculis id feciſſe dicũtur, vt ait Cicero pro Roſcio Amerino. Euripidẽ feciſſe
tragœdiã de Oreſte eſt apud Ciceronẽ lib. Tuſcul. diſputationũ quarto. Quod ſi
duodecim tabulæ.) Illa ſunt verba duodecim tabularum apud Macrob. lib. Sa-
turnalium primo, Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit, iure cæſus eſto.
Vbi nox, im, occiſit priſce poſita ſunt, pro nocte, eũ, occidit. Lex tabularum duode Furis pœ-
cim vt Aulus Gellius ſcribit, cap.i. libri 20. furem manifeſtum, ei cui furtũ fa- na.
ctum eſt, in ſeruitutem tradit. Nocturnũ aũt furem ius occidẽdi tribuit. Plato
in lib. de Legibus nono, Qui noctu, inquit, Furem domũ ſuam ingreſſum inter
fecerit, mundus eſto. Et qui ſpoliatorem in defenſionem ſui, ſimiliter. Exodi ca-
pite.22. eadem lex ante ſcripta fuit, Si effringẽs fur domũ aut ſuffodiens inuẽt'
fuerit, & accepto vulnere mortu' fuerit, percuſſor nõ erit reus ſanguinis. Q; ſi
orto ſole hoc fecerit, homicidiũ perpetrauit, & ipſe morietur. Vlpianus lib. Pan-
dectarũ. xlviij. Ad legem Corneliam de ſicarijs, Furẽ, inquit, nocturnum ſi quis
occiderit, ita demum impune feret, ſi parcere vel ſine ſuo periculo non potuit.
Idem lib ix. ãd legem Aquiliam. Si quis, inquit, meru mortis furem occiderit.
non dubitatur, quin lege Aquilia non teneatur: Si aurem quũ poſſit appręhen-
dere maluit occidere, magis eſt, vt iniuria feciſſe videatur, ergo lege Cornelia te-
nebitur. Quoquo modo).i. ſiue ſe telo defendat ſiue nõ defendat.. Quis eſt qui
puniẽdũ putet interfectorẽ, ſi quoquomodo.i. etiã iure. Si ſe telo) Cai' Iuriſc. li-
De geſtorum. 50. de verborum & rerum ſignificatione, Telum eſſe ait nõ modo
quod arcu mittitur, ſed etiam quod manu, vt lapis, lignum ferrum, dictum ab
eo quod in longinquum mittitur, a gręca voce τηλõ figuratum. Hoc tamen in lo
co telum pro pugione aut paruo aliquo gladio accipi videtur, q̃uis etiam lapida
tionem faceret. In qua ſignificatione dicitur a Plinio cap.14. lib.24. Magni, in
quit, Pompeij tertio Cõſulatu extat edictum, in tumultu necis Clodianæ prohi
bentis vllum telum eſſe in vrbe.. Ad occidendum hominem) vt furem no-
cturnum. Q; enim id legibus permiſſum ſit, leges nobis gladiũ porrigere viden
tur. Quum vi vis illata defenditur) Authore C. Iuriſconſulto lib. Digeſtorum Gladiũ no-
ix. ad legem Aquiliam, Si ſeruum tuum latronem inſidiantem mihi occidero bis lex por-
ſecurus ero. Nam aduerſus periculum naturalis ratio permittitur ſe defendere. rigit.

Pudicitiã cũ eriperet.)Plutarchus in vita C.Marij hanc rẽ enarrat amplius. De hac re Quintiliani declamatio eſt. Hunc adoleſcentẽ Treboniũ, & Tribunum militũ, C. Lucium appellat. Valer. lib. 6. titulo de pudicitia, Cluſium: niſi Cluſium pro C. Luſio librarius male ſcripſerit. nam Quintil. lib. 3. hanc appellat Luſium.

Epiphonema. Propinquus eius Imperatoris).i. filius ſororis C. Marij. Facere enim probus.) Epiphonema eſt, rei narratæ vel probatæ ſumma acclamatio, Tãtæ molis erat Romanã condere gentem. Facere enim probus adoleſcens pericloſe, q̃ perpeti turpiter maluit.) Author eſt Quint. lib. 8. Periculoſe.) Impendebat enim periculum vt ab Imperatore damnaretur, ꝙ eius propinquum, ꝙ indemnatum, ꝙ Tribunum ſuus miles necaſſet. Scelere ſolutum etiam.i. ſoluit ſcelere & periculo, liberauit.i. abſoluit. Platonis lib. de legibus .9. lex illa eſt, Qui mulierem liberam aut puerum ad rem veneream vi adigit, impune non ab eo ſolum cui vis illata eſt, ſed a patre, marito, fratribus, filijſq; vita priuetur. D. Hadrianus, vt ait Metianus Iuriſc. lib. Pandectarum. 48. ad legem Corneliam de ſicarijs, reſcripſit eum qui ſtuprum ſibi vel ſuis per vim inferentem occidit dimittendum.

Enthymema. Q; ſi. xij. tabulę.) Enthymena eſt, ſyllogiſmus rhetoricus, ita enim ab Ariſtotele appellatur lib. Rhetoricorum ad Theodectem primo. Enthymematũ duo genera tradit Quintilianus lib. 5. vnũ ex repugnantibus, de quo alibi dicendũ eſt, alterum ex conſequentibus, quod a nonnullis epicherema dicitur. Id autẽ habet propoſitionem cum ratione. Ideo ex conſequentibus appellatur, ꝙ ex ꝓpoſitione ratio cõſequatur. Id autem fieri quatuor modis idem docet, hiſq; exemplis ex Cicerone vtitur. Primum enim anteponitur propoſitio, ſequitur ratio. vt, Silent leges inter arma, nec ſe expectari iubent: quum ei qui expectare velit, ante iniuſta pœna luenda ſit, q̃ iuſta repetenda. Deinde cõtra rationẽ propoſitio ſequitur. vt, Q; ſi. xij. tabulę nocturnũ furem quoquo modo, diurnũ autẽ ſi ſe telo defenderit interfici impune voluerũt, quis eſt, qui quoquo modo q̃s interfectus ſit, puniendum putet? Tum propoſitionem rationi poſtpoſitam ſequitur alia ratio. vt, Q; ſi. xij. tabulę &c. Sequitur alia ratio, Quum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus. Poſtremo ex propoſitione & ratione fit aliqua complexio.i. concluſio. vt, inſidiatori vero & latroni quæ poteſt afferri iniuſta nex? propoſitio eſt. Quid comitatus noſtri? quid gladij volunt? Ratio. Inde fit illa complexio. Quod habere certe non liceret, ſi vti illis nullo pacto liceret. Idẽ in eodẽ lib. docet, q̃d natura aſperũ ſit dicẽdi voluptate, & nimis ſuſpectam argumentationem diſſimilatione condiendam eſſe, multumq; ad fidem valere audientis voluptatem. vt quum dixit Cicero ſilere leges inter arma & gladium, nobis interim ab ipſis porrigi legibus. Leges enim proprie non ſilent, nec nobis gladios porrigunt. Eſt autem metaphora, quam tum quoq; eſſe Quintilianus lib. 8. ſcribit, quum rebus inanimis datur aliquis ſenſus. vt, Pontem indignatus Araxes. Et, Quid enim tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? &c.

Eſt enim hęc Iudices non ſcripta, ſed nata lex: quã non didicimus accepimus legimus, verũ ex natura ipſa arripuimus

hauſimus,expreſſimus:ad quã non docti,ſed facti:non inſti-tuti,ſed imbuti ſumus: vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias,ſi in vim,in tela aut latronũ aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediẽdæ ſalutis. Silẽt enim leges inter arma,nec ſe expectari iubent,cũ ei,qui expectare velit,ante iniuſta pœna luenda ſit,q̃ iuſta repetẽda.Ergo ſui perſapiẽ-ter & quodã modo tacite dat ipſa lex poteſtatẽ defendẽdi:q̃ nõ modo hoĩem occidi, ſed eſſe cũ telo hoĩs occidẽdi cauſa vetat:vt cum cauſa non telũ quæreretur,qui ſui defendendi cauſa telo eſſet vſus,nõ hoĩs occidendi cauſa habuiſſe telum iudicaretur.Quapropter hoc maneat in cauſa Iudices . non enim dubito quin probatur⁹ ſim vobis defenſionẽ meã,ſi id memineritis,quod obliuiſci nõ poteſtis, inſidiatorẽ iure in-terfici poſſe. SEquitur illud,quod a Milonis inimicis ſępiſ-ſime dicit͛,cędẽ qua P.Clodius occiſus eſt,Senatũ iudicaſſe cõtra rẽp.eſſe factã . Illã vero Senat⁹ nõ ſentẽtiis ſuis ſolũ, ſed etiã ſtudiis cõprobauit.Quoties enim eſt illa cauſa a no bis acta in Senatu?qbus aſſenſionib⁹ vniuerſi ordinis?q̃ nec tacitis,nec occultis? quãdo enim frequẽtiſſimo Senatu qua tuor,ad ſummũ quinq; ſunt inuenti,qui Milonis cauſam nõ probarent?Declarant huius ambuſti Tribuni Pl.illæ inter-mortuę cõciones,quibus quotidie meã potẽtiã inuidioſe cri minabat͛:cũ diceret Senatũ non quod ſentiret,ſed quod ego vellem re decernere . Quæ quidem ſi potentia eſt appellãda poti⁹ q̃ propter magna in remp.merita mediocris in bonis cauſis authoritas,aut propter officioſos labores meos non-nulla apud bonos gratia,appelletur ita ſane , dummodo ea nos vtamur pro ſalute bonorũ cõtra amentiã perditorum.

Lex naturæ.

Imbuti natura.

Leges ſilẽt inter arma

Inſidiatorẽ iure interfici poſſe.

Ad ſũmũ

Eſt enim hęc Iudices non ſcripta)Ius nõ ſcriptũ,q̃ ęquitas appellat͛,a lege quę ſcripta eſt hoc differt:ꝙ ius pmaneat ſemp,nec vnq̃ mutetur, quũ ſecũdũ natu rã ſit.Lex vero ſcripta ſępius mutet͛,de qua illud,Sũmũ ius ſumma iniuria. De iure nõ ſcripto illud dictũ eſt in Antigone Sophoclis,feciſſe ſe pręter Creontis

legē,ſed nō pter illam nō ſcriptā.Nō enim nūc aut nudiuſtertius,ſed ſemp fuit. Author eſt Ariſtoteles libro Rhetoricorum ad Theodectē primo. Eſt enim.) Hic ſe cōcinnitatē verborū Cicero conſectatū ſcribit de Oratore ad Brutū:q; ibi verba caſus habeāt in exitu ſimiles,q; parib⁹ paria reddanť,q; opponanť cōtraria. Hęc,inquit,ſuapte natura numeroſa ſunt,etiā ſi nihil eſt factū de induſtria. In huius cōcinnitatis inſectatione Gorgiā fuiſſe principē accepimus. quo de genere illa noſtra ſūt in Miloniana,Eſt em iudices hęc nō ſcripta ſed nata lex:quā non didicimus,accepim⁹,legimus,verū ex natura ipſa arripuimus,hauſim⁹,expreſſim⁹:ad quā nō docti ſed facti,nō inſtituti ſed imbuti ſum⁹. Hic attēde legi, Eſt enim iudices:nō,Eſt ergo iudices.&,Verū ex natura:nō,Verū etiā ex natura.

Omnis honeſta ratio eſſet.) Apud A.Gelliū cap.v.libri.xij.philoſophus Taur⁹ hac de re ad hāc ſētētiā diſſerit.Natura,inqt,omniū rerū,q̄ nos genuit,induit nobis,inoleuitq; in ipſis ſtatim principijs quibus nati ſumus,amorē noſtri & caritatē,ita prorſus,vt nihil qcq̄ eſſet carius penſiuſq; nobis,q̄ noſmetipſi. Atq; hoc eſſe fūdamētū rata eſt cōſeruādę hoim ppetuitatis,ſi vnuſqſq; noſtrū ſimul atq; editus in lucē foret,harū prius rerum ſenſum affectionēq; caperet, q̄ a veterib⁹ philoſophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata ſunt,vt omnibus ſcilicet corporis ſui cōmodis gauderet,ab incommodis oībus abhorreret.M.quoq; Cicero libro de Officiis primo,Principio,inqt,generi animātiū omnia natura tributū eſt,vt ſe vitā corpuſq; tueatur,declinetq; ea q̄ ei nocitura videātur. Expediendæ)id eſt liberandæ,vt apud Virg.lib.Aenei.ij.Flammā inter & hoſtes Expedior.Silent leges inter arma)exempli gratia.Prohibēt leges cuiq̄ fieri iniuriā.Si quis latro me aggrediatur,ſi nō reſiſtā,ſed velim expectare,vt cū eo lege agā,āte iniuſta pœna mihi luenda ſit,q̄ iuſta repetenda. Eſſū perſapienter.) Legendū putē,ſui ſapiēter,vel ergo ſui perſapienter,vt ſit ſui defendendi.Sed eſſe cū telo.)Qui hominis occidēdi cauſa cū telo ambulauerit,eū teneri lege Cornelia de ſicariis Mętian⁹ libro Digeſtorū.xlviii.author eſt.Claudian⁹ iuriſc.eodē libro,titulo de pœnis,Nō min⁹,inqt,lex eū qui occidendi hominis cauſa cū telo fuerit,q̄ eum qui occiderit,punit.Telo eſſet vſus)id eſt hominē occidiſſet.Maneat)id eſt mēti veſtræ inhæreat & infixum ſit,vt,Manet alta mēte repoſtū Iudiciū Paridis. Probaturus ſim vobis)id eſt facturus vt approbetis.Sequitur illud)id eſt ſecūdū eſt. Illud præcipit Quintilianus libro quarto,vt ſi quā opinionē cōtra nos Iudices domo attuliſſe videanť,eā vt in principio tollamus.Quod a Ciceronis inimicis ſæpiſſime dictū eſt, id verū eſſe ne credant Iudices facit Cicero vt iis opinionem tollat.Cælum) Cædē a Cicerone ſolitam dici attendimus,pro homicidio. Authore Quintiliano libro decimo,Per abuſionē ſicarios etiam omnes vocamus,qui cædem telo quocunq; cōmiſerint.Homicidas alij appellant.Inde lex Cornelia de ſicariis eſt.Homicidum & homicidam nō damno. Illam vero Senatus)Aliquando id vſu veniebat,vt de inſigni crimie Senatus pri⁹ decerneret,q̄ de eo in foro ageretur.Vt authore Aſconio Pediano quum L.Catilina Prætor Africā prouinciā,quā obtinuerat grauiter vexaſſet,legati Afri in Senatu iam tū abſente illo queſti ſunt, multæque graues ſententiæ in Senatu de eo dictę ſunt.Poſtea vocat⁹ in iudiciū eſt. Ita dę cæde Clodii prius in curia q̄ in foro actum eſſe ſignificat.

Expedior.

Manet.

Cædes.

Sicarii.

ſed oſtendit cędem Clodij a Senatu ſenteutijs & volũtatibus probatã eſſe,q̃uis is Senatuſconſultum fecerit hanc ipſam cedem contra Remp.eſſe. Intermortuę)id eſt vanę,futiles,nulli⁹ efficacię. Inuidioſe)Inuidia perſępe dicitur pro ea re quæ mala gratia vulgo dicitur.In ea ſignificatione tum intelligitur, quũ ſcriptores artiũ pręcipiũt,aduerſarius qua rõne in inuidiã auditorũ adduci debeat. Inuidioſe igitur.i. inuidiã me adducẽdo. Quod ego vellẽ re decernere)A dicto aduerſariorum probat Clodij cędẽ a Senatu ſententijs comprobatam.

Intermortuæ.

Inuidia.

Hanc vero quęſtionem,& ſi non eſt iniqua,nunq̃ tamẽ Senatus conſtituendã putauit.erãt enim leges,erant quęſtiões vel de cęde, vel de vi:nec tantũ mœrorẽ ac luctum Senatui mors P.Clodii afferebat,vt noua quęſtio conſtitueretur.Cuius enim Senatui de illo inceſto ſtupro iudicium decernendi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu quis poteſt credere Senatũ iudiciũ nouũ cõſtituẽdũ putaſſe?Cur igitur incendium curię,oppugnationẽ ędiũ Marci Lepidi,cędem hanc ipſam cõtra remp.Senatus factã eſſe decreuit?Quia nulla vis vnq̃ eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues,non contra rempu. Non enim eſt vlla defenſio contra vim vnq̃ optanda,ſed nõnunq̃ eſt neceſſaria.Niſi vero aut ille dies quo T.Gracchus eſt cæſus,aut ille,quo Caius,aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt,etiam ſi e rep.remp.tamẽ non vulnerarunt.Itaq; ego ipſe decreui,cũ cędem in Appia factã eſſe conſtaret: non eũ qui ſe defendiſſet,contra remp. feciſſe, ſed cum ineſſet in re vis & inſidię,crimen iudicio reſeruaui,rem notaui. Q; ſi per furioſum illum tribunum,Senatui,quod ſentiebat,perficere licuiſſet,nouam quęſtionem nunc nullam haberemus:decernebat enim,vt veteribus legibus tantummodo extra ordinẽ quæreretur.diuiſa ſententia eſt poſtulante neſcio quo (nihil enim neceſſe eſt omniũ flagitia proferre)ſic reliqua auctoritas Senatus empta interceſſione ſublata eſt.

Vis in ciuitate.

Hanc vero quęſt.) De admiſſis criminib⁹ q̃ri ſolebat legib⁹ de his cõſtitutis.Si vero inſigne aliq̃d crimẽ admiſſũ erat, Senat⁹ nouã q̃ſtionẽ cõſtituebat, qua ſuã de cõmiſſo crimine ſentẽtiã quodãmõ ſignificabat.Ideoq; cauſa rei magis p̃mebat,ſi noua q̃ſtione cõſtituta agebat̃:Vt ſi de Clodij cęde lege Cornelia de ſicarijs.

ſiut lege Q. Catuli de vi quęſitũ fuiſſet, Milonẽ cauſa minus lęſiſſet. Itaq; in cau-
ſa Clodij de inceſtu Q. Fuſius interceſſit, ne Senatus nouã quęſtionẽ conſtitue-
ret. Idẽ in hac Milonis cauſa, quum Senatus decerneret, vt veteribus legibus de
cęde Clodij quęreretur, interceſſit. Eam ob rem de Clodij inceſtu legibus veteri
bus, de eiuſdem cęde noua quęſtione cõſtitutum eſt. Conſtituendam putauit.)
Conſtituere & decernere quæſtionem & iudiciũ in eadem ſignificatione dicimꝰ.

Conſtituere & decernere quæſt. Ferre quęſtionem.

Conſtituit quæſtionẽ Senatus, quũ decernit, vt de commiſſo aliquo inſigni cri-
mine quæratur. i. cauſa & iudiciũ fiat. Ferre quæſtionem in hac ſignificatione in
fra Cicero dicit, Quis, inquit, de interitu meo quęſtionem tuliſſet? Idem, Non igi
tur vlla quęſtio de Africani morte lata eſt? In alia ſignificatione conſtituere q̃-
ſtionem Cicero dicit in Partitionibus oratorijs. Cuius enim Senatui.) Sen-
tentia eſt, Erepta eſt Q. Fuſij interceſſione Senatui poteſtas decernendi quęſtio
nem nouã de ſtupro inceſto Clodij: quis credat Senatum de eius interitu iudi-
cium nouũ conſtituendum putaſſe? Inceſto ſtupro.) Quo ſacra Bonæ Deæ vio-
lauit, de quo poſtea dicemus latius. Poteſtas decernẽdi iudicium.) Quia iudicia
legibus conſtituta erant, ideo Senatus raro quæſtionem de aliquo crimine decer
nere ſolebat, ſi qua alia lex aut quęſtio de eo lata ante fuerat. Igitur noua quæ-
ſtio dicebatur, ſi quam Senatus decernebat. Per Q Fuſium Senatorem, quum de
inceſtu P. Clodij agebatur, factum eſt ne a Senatu aſperius decerneretur, vt ait
Aſconius. Sed de hac re poſtea. Inceſto ſtupro) .i. facinoroſo & flagitioſo, vt in
oratione pro domo ſua de eodem Clodio dicit, Iſtius, inquit, qui nõ ſolum aſpe
ctu, ſed etiã inceſto flagitio & ſtupro polluit cerimonias, pœna omnis oculorum
ad cæcitatem mentis eſt conuerſa. Inceſtum a græco tractum Sex. Pompeius
ſcribit. nam illi facinus dicunt aniceſton. Inceſtum vſu dicitur flagitium in affi
Inceſtum. nes admiſſum, vt ait Nonius Marcellus. Ibi tamen adiectiuum eſt, & quod hic
appellat ſtuprum poſtea dicit adulterium. Cur igitur incendiũ curię &c.) Hæc
tria vno Senatuſconſulto comprehenſa erant, quia non licebat vno die duo Se
natuſconſulta fieri. Cur igitur &c.) Ratiocinatio eſt nam interrogationi a ſe fa-
ctę reſpondet. Nulla vis vnq̃ &c.) Romano more in ciuili diſſenſione q̃uis prę
clara res, reiq; publicę maxime vtiles aliquis geſſiſſe, nunq̃ tamen eo nomine
Imperator appellatus eſt, nec ei vllę ſupplicationes decretę ſunt, nec ouans, aut
curru triumphauit, nec lauream cuiq̃ Senatus dedit, nec quiſq̃ ſibi dari poſtula
uit. ciuitatis parte lachrymante, quia vt neceſſariæ iſtæ, ita lugubres ſemper exi
ſtimatæ victoriæ ſunt, vtpote non externo, ſed domeſtico partæ cruore. Id Va-
lerius libro ſecundo, titulo de iure triumphandi Naſicæ, Opimij, Q. Catuli, C.
Antonij exemplis probat. Niſi vero.) Gracchorum & Saturnini cædes e repu
blica fuit: rem tamen publicam vulnerauit L. Apuleius Saturninus Tribunus
plebis, vt ſeditioſus, ita crudelis. C Marij. vi. Coſ. & Senatus & bonorum ciuium,
armis in curia Hoſtilia oppreſſus eſt. vt ſcribunt Velleius, Paterculus & T. Liui
us libro. lxix. De eo amplius Cicero in oratione pro C. Rabirio. de eodem eſt in
libro Rhetoricorum ad Herennium primo. Ego ipſe decreui.) Nam Cicero Se
nator erat. Rem) id eſt vim & inſidias. Si licuiſſet per Tribunum) id eſt ſi nõ
impediuiſſet Tribunus. Hoc eſt, Si Munatius Trib. pleb. Q. Fuſium Senatorem

pēcūnia nō corrupiſſet, vt poſtularet ſētētiā diuidi, itaq; intercederet. Vt eñ vni
us Trib.pleb.interceſſio impedimēto eſt, quo min⁹ lex ferať a reliqs: ita interce
dēte aliquo vno Senatore Senatuſcōſultū fieri nō licet. Nec idē valēt iutercede-
re & diuerſa ſentire. vt in cōſultatione de pœna cōiuratorū apud Salluſtiū nō ſen
tiebat Cęſar idē qđ Cato, tamē nō interceſſit. Eſt aūt itercedere, qđ vulgo dicūt,
ſe opponere. Furioſum) .i. Munatiū. Cicero furioſos Trib.pleb. appellare ſolet Intercede
eos, q nimiū populares Senatui nō parēt, ſeditioneq; cōcitāt, vt paulo ante furo re.
rē P.Clodij dixit. Extra ord.) Extra ordinē qrere eſt nō obſeruata forma proce-
dēdi cauſam aliquā tractare. Decernebat) Q.Hortēſij ea erat ſentētia. Poſtulāte Extra
neſcio quo).i Q. Fuſio Senatore. Empta interceſſione) Budęus in Annotationi ord.qrere.
bus in Pādectas ſcribēs quid ſit diuidere ſentētiā, hūc locū Ciceronis citat, Em-
pta interceſſione. Senator qui intercedere volebat, quo minus fieret Senatuſcō-
ſultū, vt ait Sex. Pōpeius, Cos. dicebat, Numera Senatū: poſtulabatq; vt aut res
quę afferūtur diuiderētur, aut ſimul cōſuleretur: aut ſi tot Senatores non eſſent,
quot numero oporteret fieri Senatuſcōſultū, expectarētur. Is aūt Senator qui in
cauſa interceſſit, pecunia corruptus fuit. ideoq; empta interceſſione hic Cicero
dixit, vt in oratione in Senatu poſt reditū emptus interceſſor dicit. Qui in Co-
lonia nup cōſtituta, quū ipſe gereret magiſtratū, in qua nemo erat emptus inter
ceſſorū, vim & crudelitatē priuilegij authoritate honeſtiſſimorū hominū & pu-
blicis literis cōſignauit. Diuidere ſentētiā hoc loco qd ſit, vt ingenue fatear, ne
ſcio: nec mihi cū Plinij ſentētia quā Budęus cōcitat, cōuenire videtur. Interceſ
ſione) Munatii & Salluſtii.

At eñ Cn.Pōpeius rogatione ſua, & de re, & de cauſa iudica
uit: tulit eñ de cęde, q̄ in Appia via facta eſſet, in qua P.Clo
dius occiſus fuit. Quid ergo tulit? nēpe vt quęreret. Quid
porro q̄rēdū eſt? factū ne ſit? at cōſtat. A quo? at patet. vidit
etiā in cōfeſſione facti iuris tñ defenſionē ſuſcipi poſſe. Q̃z
niſi vidiſſet poſſe abſolui eū q fateretur, cū videret nos fate
ri, neq; q̄ri vnq̄ iuſſiſſet, nec vobis tā ſalutarē hāc in iudicā-
do literā, q̄ illā triſtē dediſſet. Mihi vero Cn.Pōpeius nō mo
do nihil grauius cōtra Milonē iudicaſſe, ſed etiā ſtatuiſſe vi
det, quid vos in iudicādo ſpectare oporteret. nā qui non pœ
nā cōfeſſioni, ſed defenſionē dediti is cauſam interit⁹ quęrē-
dā nō interitū putauit. Iā illud dicet ipſe profecto, quod ſua
ſpōte fecit, P. ne Clodio tribuēdū putet, an tēpori? Domi ſuę
nobiliſſimus vir, Senatus propugnator, atq; illis quidē tēpo
rib⁹ pœne patron⁹, auūculus huius noſtri iudicis fortiſſimi

M.Liuij Druſi mors. Scipionis Africani mors.

viri Catonis. Trib. pl. M. Druſus occiſus eſt: nihil de ei⁹ morte popul⁹ cõſult⁹, nulla quęſtio decreta a Senatu eſt. Quãtũ luctũ in hac vrbe fuiſſe a noſtris patrib⁹ accepimus, cum P. Africano domi ſuę quieſcẽti illa nocturna vis eſſet illata? qs tũ non gemuit? quis nõ arſit dolore? quẽ immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperẽt, ei⁹ne neceſſariã quidẽ expectatã eſſe mortem? Num igitur vlla quęſtio de Aphricani morte lata eſt? certe nulla. Quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur. Interſit inter vitę dignitatem ſummorum atq; infimorum: mors quidem illata per ſcelus iiſdem pœnis teneatur & legibus: niſi forte magis erit parricida ſi quis Conſularẽ patrem, q̃ ſi quis humilem necauerit.

At enim Cn. Põpeius) id eſt tertiũ qđ Cicero refutat, idq; proponit refutandũ quia tanq̃ ab aduerſario obiectũ ſit. Hanc autem legẽ Põpeius ſua ſponte tulit. Rogatione) .i. lege, qđ etiã priuilegiũ eſſe A. Gellius docet ca p. xx. lib. x. Tam ſalutarem literã) Mos erat Romanorũ in iudiciis, vt qui cauſæ quæ agebať pęrat daret iudicib⁹ treis notas, vnã abſolutiõis A, alterã cõdẽnationis C, tertiã ãpliationis N. L. tanq̃ ſi non liqueret. In hac Milonis cauſa Cn. Pompeius dedit etiam abſolutionis notã iudicibus: qđ nõ feciſſet, niſi ſperaſſet eũ poſſe abſolui. Hãc aũt abſolutionis literã appellat ſalutarẽ. Peroratione vtriuſq; partis peracta, q̃ſitor, ab reo quęrebat, ex lege Cornelia clã an palã de ſe ſentẽtiã ferri vellet. Si palã, voce: ſi clam, nota ferebať ſententia. Quã cuiq; iudici viſum erat, notam in ciſtã mittebat, poſtea Quęſtor ex notarum ſimilium numero maiore colligebat, abſoluendus ne an damnandus eſſet reus, an cauſa ampliãda. Has aũt notas vt dixi, dabat iudicibus is qui cauſę pręerat, quẽadmodũ calculos ſuffragiorũ cauſa a magiſtratibus populo accipere morem fuiſſe Dionyſius Halicarnaſſeus li. v. ſcribit. Qz autẽ ϑ damnationis litera dicatur, vt nigrum pręfigere thita, id ex Grecorum more eſt, apud quos θάνατος mors dicitur. Ipſe) Pompeius. Sua ſponte) .i. nec Senatu, nec populo poſtulãte. P. ne Clodio &c.) vtrum hãc legẽ tulerit q; de Clodij morte doleret, an vt ſeruiret tẽpori, ne ſcilicet in lętitia publica videretur parũ fideliter Clodio recõciliatus, ſi etiã ipſe gauderet domi ſuæ. Quod de cęde virorum optimorum Druſi & Scipionis lex nulla, vt quęrereť. lata ſit, quę cędes admodum triſtes fuerunt: de Clodio autem cęde Põpeius tulerit, quę omnibus iucunda fuit, ſignificat Ciceri Pompeium id tuliſſe, vt tempori nõ vt dolori ſuo ſeruiret. Nobiliſſimus vir) M. Liuius Druſus nobiliſſimus, potẽtiſſimus, eloquẽtiſſimus, ſanctiſſimus, nõ multis poſt occiſum Saturninũ annis factus Trib. pl. meliore animo q̃ fortuna vſus eſt. qũ eni C. Gracchi lege iudicant

Rogatio i

Litteræ iudiciorum notæ.

Suffragiorum notæ.

Druſi cædes

dī pōteſtas ad Equeſtrem ordinem ſolū trāſlata eſſet,eam Senatui reſtituere ita conatus eſt,vt ęqua parte iudicia penes Senatū, & Equeſtrem ordinem eſſent, ei tamen Senatus ita aduerſatus eſt,vt Collegarū eius malefacta potius q̄ huius bene cogitata ꝓbaret.Cōuerſus Druſi animus ſocios Italicoſq; ciuitate donare cōſtituit. Id moliens quum e foro reuertiſſet,immenſa illa & incognita,quæ eū ſemper comitabatur, cinctus multitudine,in atrio domus ſuæ cultello percuſſus,qui affixus lateri eius relictus eſt,intra paucas horas mortuꝰ eſt. Author eſt Velleius Paterculus.Idem fere T.Liuius ſcribit libro.lxxi. Auunculus huius noſtri iudicis) In domo M.Druſi auunculi M. Catonem educatū fuiſſe Valerius Maximus libro ſecundo,titulo de indole ſcribit. Decreta) id eſt conſtituta.

Quantum luctum in hac vrbe) Fuluio Flacco Cn. Carbone & C.Graccho Triumuiris agros diuidere conātibus,quum P.Scipio Africanus minor aduerſaretur,fortiſq; ac validus pridie domū ſe recepiſſet,mortuus in cubiculo inuētus eſt. Suſpecta fuit,tanq̄ venenū dediſſet,Sempronia vxor, hinc maxime ꝙ Gracchorum ſoror eſſet,quibuſcum Africano ſimultas fuerat. De morte huius quęſtio nulla conſtituta eſt.Author eſt Titus Liuius libro.59.De hac cęde alibi plura ſcribimus. Ne neceſſariā quidē) id eſt quis non indoluit,Scipionis mortem naturalem expectatam nō eſſe,ſed acceleratam? Ne neceſſariam quidem, id eſt naturalem,quam affert naturæ neceſſitas. Occiſus eſt enim Scipio anno ætatis.lvi.vt in ſopnio Scipionis Cicero dicit.Mortis autem naturalis conſtitutio certa non eſt.Ideoq; quæ vitæ humanæ meta ſit,inter ſcriptores non conuenit eam Plato in anno.lxxxi.quo anno mortuus ipſe eſt.Staſeas.lxxxiiii.Ægyptii centeſimo,Epigenes.cxii.annis conſtituerunt,vt ſcribimus in Commentariis in Griphum Auſonii.Quod autē Lactantius ex libro Geneſeos conſtituat cxx.annos,D.Auguſtinus de Ciuitate dei,illos.cxx.annos non ad vitam hominis,ſed ad tempus qđ pręceſſit diluuiū refert. Niſi forte magis erit parricida) Ex Stoicorum dogmate peccata dicit paria. Nec enim peccata rerum euentu, ſed vitiis hominū metienda eſſe Cicero in Paradoxis tradit.

Scipionis cædes.

Neceſſaria mors.

At eo mors atrocior erit P. Clodii,ꝙ is in monumentis maiorū ſuorum ſit interfectus.hoc em̄ ſæpe ab iſtis dicitur: perinde quaſi Appius ille Cæcus viam munierit,nō qua populus vteretur, ſed vbi impune ſui poſteri latrocinarentur. Itaq; in eadē iſta Appia via cum ornatiſſimū equitem Ro. M.Papyrium occidiſſet,non fuit illud facinus puniendum. Homo enim nobilis in ſuis monimētis equitem Rom.occiderat. Nunc eiuſdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quę cruētata antea cęde honeſti atq; innocentis viri ſilebatur,eadem nunc crebro vſurpatur,poſteaq̄ latronis &

Tragœdias excitare

parricidæ ſanguine imbuta eſt. Sed qd ego illa cõmemoro? comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodii, quē ille ad Cn. Pompeium interficiendũ collocarat. Extorta eſt confitenti ſica de manibus. Caruit foro poſtea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico, ianua ſe ac parietibus, nõ iure legum iudiciorũq; texit. Num quæ rogatio lata? num quæ noua quęſtio decreta eſt? Atqui, ſi res, ſi vir, ſi tempus vllum dignum fuit, certe hæc in illa cauſa ſumma omnia fuerunt. Inſidiator erat in foro collocatus, atq; in veſtibulo ipſo Senatus: ei viro autē mors parabatur, cuius in vita nitebatur ſalus ciuitatis: eo porro reipublicę tempore, quo ſi vnus ille occidiſſet, nõ hęc ſolũ ciuitas, ſed gētes omnes cõcidiſſent. Niſi forte, qa perfecta res eſt, nõ fuit puniēda. perinde quaſi exitus rerũ, nõ hominũ conſilia legibus vindicentur. Minus dolendũ fuit re nõ perfecta, ſed puniēdũ certe nihilominus.

Nititur in vita.

At eo mors atrocior) Aduerſariorũ obiectio eſt. Quę ab aduerſario dicta ſunt Cicero ꝑponere ſolet vt refutet, eaq; proponit aliquãdo ſuis, aliquãdo aduerſarij verbis. In huiuſmodi propoſitionibus particulã at, vel at enĩ ponere ſolet. In monimentis maiorũ) .i. in via Appia, quã a porta Capena vſq; ad vrbē Capuam Appius Claudi⁹ Craſſus Cēſor, cui poſtea Cęco fuit cognomē, muniēdã curauit, vt ait Iulius Frontinus in libro de Aquęductibus. Ex Claudiorũ familia P. Clodiũ fuiſſe ipſum quoq; nomen ſignificat: Claudius enĩ & Clodius, vti Plautus & Plotus dicit. In monimētis maiorũ) Authore Quītil. lib. v. loci cõmemoratio ad cõmēdationē, & ad inuidiã valet. Nam & Aiax apud Ouid. lib. Met. 13. inquit, Ante rates agimus cauſam, & mecũ confert Vlyſſes. Et Miloni inter cętera obiectũ eſt, ꝙ Clodius in monimētis maiorũ ſuorũ ab eo eſſet occiſus. M. Papyriũ) M. Papyrii cędē Aſconius ſcribit. Quãtas tragœdias excitat) .i. q̃ inuidioſe cõmemorat, quãta ſceleris atrocitatē cõmouere videt. Parricida) .i. Inuidioſe dicit, quēadmodũ in oratione ꝓ domo ſua, eũdē Clodiũ appellat patricidã, fratricidã, ſororicidã. Cõprehēſus eſt in tēplo Caſtoris) In aliis orationib⁹ harũ inſidiarũ ſæpe meminit Cicero. Id aũt Caſtoris tēplũ foro & curię proximũ erat. Collocarat) .i. in inſidiis poſuerat. vt in oratione in L. Piſonem, Deprehēſus cũ ferro ad Senatũ is quē ad Cn. Pompeiũ interimendũ collocatũ fuiſſe conſtabat. Ad Cn. Põpeiũ interficiēdũ) Clodius facere conatus eſt, vt in Tribunatu rēpublicã pro libidine gubernaret: idcirco ſubmoueri oēs voluit, quos ſibi obſiſtere poſſe arbitraretur. M. Ciceronē vrbe eiecit. M. Catonē in Cyprũ Legationis nomine mi-

At, atenĩ.

Loci cõmemoratio.

ſit,vt ſcilicet pecuniā Regis Ptolemęi aduehendā Romā curaret. Cæſar in Galliā venerat.Plebis animos ſibi deuinxerat,neminem eſſe qui cōſilijs ſuis aduerſari poſſet niſi Pompeiū eſſe putabat.ad hunc ſubmouendum adiecit animum. Eius itaq; acta reſcindit.Tigranē,quē in vinculis Pompeius habebat,dimittit. Pompeij amicos accuſat,vt eos Pompeio defendenti ſe liberius obijciat. Quum amicorum quendam Pompeius defendit,Clodius impudicorū hominū multitudine ſeptus in loco edito ſe collocat,deinde ſic rogat,Quis Imperator impudicitia laborat? Quis vir virum quęrit? Quis vno digito caput ſcalpit? Ad quæ circūfuſa illa multitudo ſingillatim Pompeiū reſpondet.Hęc ingenti mœſtitia Pōpeiū afficiunt,male de ſe audire inſolitum: ſed magis mœrebat, ꝙ Senatū hac contumelia lętari viderat. Exinde quidā e domeſticis Clodij cū ſica in Pōpeiū intenta deprehenſus eſt.Has ob cauſas quoad P. Clodius Tribunatū geſſit,Cn. Pompeius foro caruit.Author eſt Plutarchus in vita Pōpeii. Ianua ſe & parietibus) In oratione pro P.Sextio,de ſuo fratre Cicero,Vitam,inquit,ſuam tū noctis & fugæ pręſidio, non iuris iudiciorumq; defendit. Dignū fuit) vt quæſtio decerneretur. Hęc omnia) tria.i.res vir tēpus. Inſidiator) Clodij ſeruus. In foro) Antea dixit in tēplo Caſtoris. In foro collocatus) A loco auget rei atrocitatem.nam neq; in foro,neq; in curia, neq; in comitio licebat cū telo eſſe:multo minus cum ſica. Ei viro) Pompeio. Cuius in vita nitebatur ſalus ciuitatis).i. quo viuo reip.ſalus nunq̄ interiret,quę eo mortuo periclitaretur. Hinc Scipioni in eius ſopnio Publius auus apud M.Ciceronem,Tu eris,inquit,quo nitatur ciuitatis ſalus. Sed omnes gentes cōcidiſſent).i.de Romano imperio actū fuiſſet.nam perditiſſimi erant Coss.L.Piſo & A.Gabinius,furioſiſſimus Trib.pleb. P.Clodius. Perinde quaſi exitus rerū) Authore Mætiano Iuriſconſ. ad legem Corneliā de ſicarijs,D.Hadrianus reſcripſit eum qui hominem occiderit,ſi non occidendi animo hoc admiſerit,abſolui poſſe.Qui vero nō occiderit,ſed vulnerauerit,vt occidat,pro homicida dānandum.Plato vero in libro de Legib9. ix.aliter ad hanc fere ſententiam ſancit.Qui voluerit,inquit,cogitaueritq; amicum hominem ex his,quod prohibet lex,interficere, vulnerauerit aūt nec interficere potuerit,hunc omni remota miſericordia nō aliter q̄ ſi vita priuaſſet dare cędis pœnā cogeremus,niſi fortunam eius,non omnino proteruā atq; dęmonem coleremus:qui tam vulneratum q̄ vulnerantem miſericordia proſecutus infelicitati vtriuſq; obſtitit,fecitq; ne vulnus huic letiferum,illi fortuna calamitaſq; execranda infligeretur.Huic igitur dæmoni,habebimus gratiam,atq; eius beneficio minime aduerſati,ab eo qui vulnerauit ſuppliciū mortis auferemus, & in propinquam vrbem per vitam reliquam exulare ſtatuem9, nullo rerum ſuarū omnino fructu priuatum,damno tamen prius reſtituto,ſi qđ obfuit vulnerato quod a iudice rei huius fuerit conſtitutum. Cenſet hic autem Cicero conſilia perinde vt exitum rerum habenda,id eſt voluntatem reputari pro facto.

Voluntas an facti loco habeat

Quoties ipſe Iudices ex P.Clodii telis,& cruentis eius manibus effugi? ex quibus ſi me non mea,vel reip.fortuna ſeruaſ-

ſet, quis tandem de interitu meo quæſtionem tuliſſet? Sed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africanũ, Pompeium, noſmet ipſos cum P. Clodio conferre audeamus. Tolerabilia fuerũt illa: P. Clodii mortem æquo animo nemo ferre poteſt: luget Senatus, mœret equeſter ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt, ſqualentq; municipia, affliɛtantur coloniæ, agri deniq; ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum ciuem deſiderãt. Nõ fuit ea cauſa Iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Põpeius quæſtionem ferendam. Sed homo ſapiens & alta quadam mente præditus, multa vidit, fuiſſe ſibi illum inimicũ, familiarem Milonem: in communi omnium lætitia ſi etiam ipſe gauderet, timuit ne videretur infirmior fides reconciliatę gratię. Multa etiam alia vidit: ſed illud maxime, q̃uis atrociter ipſe tuliſſet, vos tamen fortiter iudicaturos. itaq; delegit e florentiſſimis ordinibns ipſa lumina. Neq; vero quod nõnulli diɛtitant, ſecreuit in iudicibus legẽdis amicos meos. neq; enim hoc cogitauit vir iuſtiſſimus, neq; in bonis viris legendis id aſſequi potuiſſet, etiam ſi cupiſſet. Non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quæ late patere non poſſunt, propterea ꝙ conſuetudines victus non poſſunt eſſe cũ multis, ſed ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus, ꝙ reſp. nos cõiunxit cum multis, ex quibus ille cum optimos viros legeret, idq; maxime ad fidem ſuam pertinere arbitraretur, non potuit legere non ſtudioſos mei. Qꝫ vero te L. Domiti huic quæſtioni præeſſe maxime voluit, nihil quæſiuit aliud niſi iuſtitiam, grauitatem, humanitatem, fidem. Tulit vt Conſularem neceſſe eſſet credo, ꝙ principum munus eſſe ducebat reſiſtere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. Ex Conſularibus te creauit potiſſimum: dederas enim q̃ contemneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta maxima.

Senio confecta.

Gratia reconciliata.

L. Domiti⁹

Quoties ipſe).i.quoties P.Clodius me interficere conatus eſt. Tolerabilia fuerūt illa,P.Clodii mortē &c.)A.Milonis aduerſariis hęc dicta fuerūt,quæ tāq̄ falſa Cicero irridet. Agri deſiderāt)Metaphora eſt.inanimis eñ rebus datur ſenſus. Senio).i.ægritudine & triſtitia. Squalēt municipia) Municipia quid a coloniis diſtēt ſcribit Aulus Gellius cap.13.libri.16. Ne videret infirmior fides reconciliatæ gratię).i.ne illa gratię recōciliatio ſimulata, ideoq; infida videret, Municipia

Florentiſſimis ordinibus) Senatorio & Equeſtri. Non enim mea gratia familiaritatibus cōtinetur).i.tā parua nō eſt mea gratia,vt apud eos ſolū valeam, qui ipſi mihi ſint familiares.Vel gratiā ponit ꝓ amicorū copia. In qua ſignificatione dici te ſtis eſt Aſconi⁹. Si qd poſſumus).i.ſi quā poteſtatē habeo ex amicorū multitudine. Optimos viros legeret) Nā prius delegit Pōpeius Senatores viros optimos,qui poſtea ſortiti ſunt,vt eorū legitim⁹ eſſet numerus. Qđ vero te L.Domiti) Cn.Pōpeiū Aenobarbū Aſconius appellat,Dicitq; Pōpeiū legē tuliſſe,vt Quęſitor qui huic cauſę pręeſſet creetur populi ſuffragio ex Cōſularibus viris,quo populi ſuffragio habitis comitiis hūc Domitium Quęſitorē factum. Munus).i.officium. Populares inſanias).i. populi furorē, vel potius furorem Tribunitium,vt Cn.Manlii Trib.pl.de quo Aſconius,Multi enim ex Trib.pl.nimiū populares erant,turbulentas & ſeditioſas leges ferebant, furioſis concionibus populum excitabant.Ideo furioſi,turbulenti,ſeditioſi ſępe appellātur. Ab adoleſcentia) quū Prætor eſſes. Adoleſcentem enim appellari etiā eū qui ſit annorum.xxx.ſcribimus in Commentariis in Ciceronem de Senectute. Adoleſcēs

Quāobrē Iudices vt aliquādo ad cauſam crimēq; veniamus:ſi neq; omnis confeſſio facti eſt inuſitata:neq; de cauſa quicq̄ noſtra aliter, ac nos vellemus a Senatu iudicatū eſt: & lator ipſe legis,cū eſſet cōtrouerſia nulla facti,iuris tamē diſceptationē eſſe voluit:& electi iudices,& iſti præpoſitus quęſtioni,q hęc iuſte ſapiēterq; diſceptet:reliquū eſt Iudices vt nihil iā aliud quęrere debeatis,niſi vter vtri inſidias fecerit:quod quo facilius argumentis perſpicere poſſitis,rē geſtā vobis dū breuiter expono, quęſo diligenter attendite. P. Clodius cū ſtatuiſſet oī ſcelere in Prętura vexare rēpublicā, videretq; ita tracta eſſe comitia anno ſupiore, vt nō multos menſes Pręturā gerere poſſet:qui nō honoris gradū ſpectaret,vt cęteri, ſed & L. Paulū Collegam effugere vellet ſingulari virtute ciuem , & annum integrum ad dilacerandam rempublicam quæreret:ſubito reliquit annū ſuū,ſeq; in an-

num proximum tranſtulit, non religione aliqua, ſed vt haberet, quod ipſe dicebat, ad Præturam gerendam, hoc eſt ad euertendam rempublicã plenũ annũ atq; integrum: occurrebat mancam ac debilem Præturã ſuã futuram Cos. Milone: cum porro ſummo conſenſu populi Romani Conſulem fieri videbat, contulit ſe ad eius competitores. ſed ita, totam vt petitionem ipſe ſolus etiam inuitis illis gubernaret: tota vt comitia ſuis, vt dictitabat, humeris ſuſtineret: conuocabat tribus, ſe interponebat, coloniã nouã, delectũ perditiſſimorũ ſcribebat ciuiũ. Quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis in dies conualeſcebat. Vbi vidit homo ad omne facinus paratiſſimus fortiſſimum virum, inimiciſſimũ ſuũ, certiſſimum Conſulem: idq; intellexit, non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragiis populi Romani ſæpe eſſe declaratũ, palam agere cœpit, & aperte dicere, occidẽdum Milonem. Seruos agreſtes & Barbaros, quibus ſyluas publicas depopulatus erat, Etruriamq; vexarat, ex Appennino deduxerat, quos videbatis: res erat minime obſcura. Etenim palam dictitabat. Conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe. Significauit hoc ſæpe in Senatu, dixit in concione, quin etiã Fauonio fortiſſimo viro quærenti ex eo, qua ſpe fureret Milone viuo: reſpondit, triduo illum, ad ſummũ quatriduo periturũ. Quã vocem eius ad hunc M. Catonem ſtatim Fauonius detulit.

Quamobrem Iudices) Venit Cicero ad narrationẽ: ideoq; ſtrictim & per capita repetit quæ iam refutauit. Id enim plerũq; facit Cicero, vt breuis ea repetitio, ſit velut eius partis cõcluſio per enumerationem. Vt enim totius orationis, ita ſingularũ partiũ ſuã concluſio eſt. quę in mentẽ auditorũ reuocat quæ dicta ſunt. eoſq; iudices facit, vt quę reliqua ſunt audiãt attẽtius. Si neq; omnis cõfeſſio facti eſt inuſitata) .i. ſi aliquãdo liceat fateri ſe feciſſe, quod iure factũ defendatur. id eſt ſi refutaui quod aduerſarii iactabãt fas eſſe intueri lucẽ &c. Neq; de cauſa noſtra) Nã id erat ſecũdũ, quod aduerſarii iactabãt, cędẽ qua P. Clodius occiſus eſt, Senatũ iudicaſſe contra rẽpublicã eſſe factã. Et lator ipſe legis) .i. Pompeius. Id erat tertiũ. Cũ eſſet controuerſia nulla facti) .i. cũ Milo fateretur. Pre-

poſitus queſtioni) L.Domitius Queſitor. Queſtioni).i.cauſe,vt iã ſepe. Vter vtri inſidias fecerit) Ibi ſtatus queſtionis eſt.Nã ſi Milo fecit inſidias,damnãdus eſt:ſi Clodius,Milo liberãdus. Illud p̃cipue vult probare Cicero Clodium feciſſe inſidias:qua ex re naſcitur iudiciũ.Ideo Iudices admonet, vt ſint audiendo attẽtiores. Argumẽtis).i.probationibus. Breuiter expono) Narrationis ille virtutes ſunt apud Quintil.li 4.vt ſit aperta,ſit breuis,ſit credibilis.Breuitas autẽ verſiculorũ numero metienda nõ eſt.Breuis narratio eſt in qua nihil ſuperuacaneũ eſt.eſtq; tolerabilius aliquid eſſe ſuperuacaneũ,q̃ eã eſſe nimis cõciſam. Nã vt ait Quintil.ſuperuacua cũ tedio dicũtur, neceſſaria cũ periculo ſubtrahũtur. Hæc autem breuitas reliquarũ quoq; orationis partiũ virtus eſt, ideoq; Cicero & alii ſolent polliceri,fore vt breuiter dicãt. P.Clodius) Narratio eſt, quã fieri apertã magis Sulpitius Victor ait,ſi a recto caſu incipiat: cuiuſmodi multe ſunt Tullianæ.P.Clodius aliquot annis poſtq̃ fuerat Trib.pl.adiecit animũ ad Præturam.Eo anno relicto in annum proximũ cœpit petere.In quo anno comitia itidem tracta ſunt.Nam in eum annũ Milo,Metellus,Scipio,& Hypſeus Conſulatum petebant.Hi largitione multa populum corrumpebant,& inter ſe armis ſæpe contendebãt,vt ait Plutarchus in vita Catonis.Eam ob cauſam dies comitiorũ differebatur.Iiſdem autẽ auſpiciis & comitiis Prætores & Conſules fiebãt.

Breuis narratio.

Trahere & extrahere, tẽpus.

Tracta).i.dilata,vt extrahere tempus ſæpe T.Liuius.quod Salluſt.proferre & prolatare dicit.Cõtractiores noctes,vt arbitror,M.Cicero appellat in procemio in Paradoxa,longiores & hibernas. Non honoris gradũ) Magiſtratuũ ille ordo Romæ erat,prima Aedilitas,deinde Prætura,tum Conſulatus.Eſt igitur Pretura gradus ad Conſulatũ,qui honos ampliſſimus eſt. L.Paulus) vt ait Cicero in Oratione in Vatiniũ teſtẽ ſingularis vir fuit,& ciuis,homo ad rempublicam conſeruandã natus,qui duos nefarios patriæ proditores domeſticos hoſtes legibus exterminauit.Is eſt q Cos.Marcellũ Collegã habuit,quẽ M. Lepidus frater Triumuir proſcripſit. Annũ ſuũ).i. quo ætatẽ legitimã ad gerẽdã Præturam ageret. Hoc eſt ad euertẽdã rẽpublicã) Illud ſepi⁹ dicẽdũ,quia ſemp in iudiciali oratione adnitẽdũ,vt q̃ pro nobis ſunt amplificemus, que ſunt cõtra nos extenuemus. Fieri Cõſulẽ) Facere Queſtorẽ,Trib.pl.Pretorẽ,Conſulẽ, Cenſorem Cicero ſæpe dicit:alii nõ inuſitate dicũt creare. Cõpetitores) Hypſeũ & Scipionẽ. Petitionẽ gubernaret) diceret vulgus totã brigam duceret. Illis) cõpetitoribus. Tota comitia ſuis humeris ſuſtineret).i oẽs vt ipſe vellet ſuffragium daturi eſſent. Coloniã nouã ſcribebat) quo plures ſuffragaturi eſſent Scipioni & Hypſeo:Coloni enĩ ſuffragii ius habebãt. Delectum perditiſſimorũ ſcribebat ciuiũ) ad vim potius faciẽdã,q̃ ad ferẽdũ ſuffragium. Miſcebat).i.perturbabat.

Facere Quæſtorẽ & ſimilia.

Hic) Milo. Magis cõualeſcebat).i.certior Conſul fiebat. Certiſſimũ).i. indubitatũ:non q adhuc eſſet,ſed erat certiſſimũ fore vt fieret. Sermonibus).i. fama. Deduxerat) Romã. Fauonio) M. Fauoniũ,M.Catonis amicũ & æmulũ fuiſſe Plutarchus in eius vita ſcribit. Ad ſummũ) Vulgus diceret,aut ad ſummũ.hæc particula aut doctis omitti ſolet.T.tamen Liuius libro.lib.34. eã adiũxit. Satis,inqt, cõpertũ habemus duorũ.aut ad ſummũ triũ in ea re nouitatis culpã eſſe. Quos videbatis) Narrationẽ falſam fieri credibilem Quintilianus.

Ad ſummũ.

ait libro.4.ſi verę alicui rei cohæreat. vt Sinon Virgilianus in libro Aeneid.2. falſis immiſcet vera de Palamedis interitu, quem Troianis ignotum non eſſe ſciebat, Ideo ait, Haud ignota loquor. vt quum Milonis & Clodii pugna fortuita fuerit, Cicero fecit veriſimile a Clodio factas inſidias.

Interim cũ ſciret Clodius (neq; enim erat difficile ſcire) iter ſolenne, legitimum, neceſſarium, ante diem.xiii. Calen. Februarii Miloni eſſe Lanuuiũ ad Flaminem prodendum, ꝙ erat Dictator Lanuuii Milo: Roma ſubito ipſe profectus pridie eſt, vt ante fundum ſuum (quod re intellectum eſt) Miloni inſidias collocaret: atq; ita profectus eſt, vt cõcionẽ turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ illo ipſo die habita eſt, relinqueret. Quam, niſi obire facinoris locũ tempusq; voluiſſet, nunq̃ reliquiſſet. Milo autem, cum in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit: pauliſper, dum ſe vxor (vt fit) cõparat, cõmoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cũ iam Clodius (ſi quidẽ eo die Romã vẽturus erat) redire potuiſſet. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus (vt ſolebat) ſine vxore, quod nũq̃ fere: cũ hic inſidiator, qui iter illud ad cędẽ faciendã apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgi magno impedimẽto, ac muliebri & delicato ancillarũ puerorũq; comitatu, fit obuiã Clodio ante fundum eius hora fere vndecima, aut nõ multo ſecus. Statim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidunt: cum autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſeq; acri animo defenderet, illi, qui erãt cũ Clodio, gladiis eductis partim recurrere ad rhedam, vt a tergo Milonem adorirentur: partim ꝙ hũc iam interfectũ putarẽt, cędere incipiũt eius ſeruos, qui poſt erãt. ex quibus qui animo fideli in dominũ erãt, & pręſentes fuerũt, partim occiſi ſunt: partim cũ ad rhedam pugnari vi-

derēt,& domino ſuccurrere prohiberētur,Milonēq́ occiſum
eſſe etiā ex ipſo Clodio audirent,& ita eſſe putarent,fecerūt
id ſerui Milonis(dicam enim non deriuandi criminis cauſa,
ſed vt factum eſt)neq; imperante, neq; ſciente,neq; pręſente
domino, quod ſuos quiſq; ſeruos in tali re facere voluiſſet.

Solenne iter).i.qđ certo anni tēpore fieri ſolebat.Authore Sex.Pompeio ſolen Solenne.
niá ſacra ſunt quæ certis anni temporibus fiunt. Virgilius in Bucolicis dicit ſo-
lennia vota.& in lib.Æne.3.ſolennes dapes, quas Seruius eſſe dicit legitimas &
anniuerſarias.Cicero in Piſonē,Feſtos dies & ſolēnes.& in Oratione de Reſpōſis
Aruſpicū,ſolēnes mēſas & cerimonias dicit. Legitimū).i.qđ lege faciendū erat Lanuuiū.
vt proderet Flaminem,ideo neceſſariū. Lanuuiū) Lanuuiū, vt ait Appianus
lib.bellorū ciuiliū.2.a Diomede poſt euerſam Troiam in Italiā aduecto conditū
eſt:diſtatq; ab vrbe Roma ſtadia.c.&.l. Indigena Milo erat. Flaminē prodendū
Prodere Flaminē vt capere Veſtalē, dicere Dictatorē & Magiſtrū equitū, facere Prodere
Conſulē,dicere ſolemus.Prodere Interregē, Aſconius & Cicero in Oratione pro Flaminē.
domo ſua dixerūt. Cōcionē turbulentā relinqueret)Quo die P.Clodius occi-
ſus eſt,C.Salluſtius,& P.Pōpeius Trib. pl.& inimici Milonis & ſatis inquieti cō-
cionati ſunt,vt ait Aſconius.Sed Q.Pōpeiū potius intelligi putat,ꝙ ei⁹ ſeditio
ſior cōcio fuerit. Quoad Senat⁹dimiſſus eſt)quoad in Senatu,vt dicit vulgus
factū eſt. qđ geuus dicēdi vt ornatū ita frequēs eſt. Quintilianus lib.4. docens
qua ratione narratio fiat credibilis(hoc eñ tertia narrationis,vt dixi, virtus eſt
vt ſit credibilis)locū hūc cōmēdat maxime.Optime,inqt,pręparationes erūt q̄
latuerint iudices:vt a Cicerone ſuntqđē vtiliſſime omnia p̄dicta,per quæ Milo
ni Clodius nō Clodio Milo inſidiatus eſſe videať.Plurimū tñ facit illa calidiſſi-
ma ſimplicitatis imitatio.Milo aūt quū in Senatu fuiſſet,eo die,quoad Senatus
eſt dimiſſus,domū venit, calceos & veſtimēta mutauit.Pauliſper dū ſe vxor, vt
fit,cōparat,cōmoratus eſt.Q; nihil p̄parato,nihil feſtinato feciſſe videtur Milo.
Quia nō ſolū rebus ipſis vir eloquētiſſimus Cicero,quibus moras,& lentū profe
ctionis ordinē ducit;ſed verbis etiam vulgaribus & cottidianis & arte occulta
cōſecutus eſt:quę aliter ſi dicta eſſent,ſtrepitu ipſum iudicē,deinde patronū exci
taſſet.Frigida videntur iſta pleriſq;,ſed hoc ipſum manifeſtū, quomodo iudicē
fefellerint:qđ vix a lectore deprehēdiť,Hactenus ille. Cuius ex verbis cognoſci
poſſit,in ea parte narrationis in qua cauſę noſtrę momētū p̄cipuū ſit,etiā ſimpli
citer loquendū,& verbis cottidianis vtēdū.Diatypoſim.i.deſcriptionē aut defor
mationem eſſe Romanus Aquila dicit, ꝙ res ita deſcribatur & deformetur, vt
pene ſub oculos ſubiijci videatur.Cicero,inquit,deformat Milonem in rheda ſe
dētē penulatū cū vxore:item Clodium cū equo & expeditis e villa egredientē.
Ante fundū eius)Albanū dictū,qui viā Appiam tangebat. Rheda)nomen
Gallicū eſt currū ſignificās, quo nomine vſum eſſe Ciceronē Quintilianus.li.1.
tradit. Vxor)Fauſta L. Syllæ filia. Commoratus eſt).i.aliquam moram fecit, Rheda.

Id tẽporis).i.eo tẽporẽ,quę dicẽdi forma Ciceroni familiaris eſt. Redire potuiſſet)Romam. In equo)Vulgus diceret ſuper equum. Facultatem an potuerit, ad coniecturam pertinere Quint.lib.7.tradit.Nam quæritur ſi potuit,an ſperauerit. ideoq; ſpectari debent etiã inſtrumẽta. vt Clodij & Milonis comitatus.Clodij & Milonis habitus deſcriptus eſt ad faciendã fidẽ Clodium Miloni feciſſe inſidias.

Impedimenta. Impedimenta)Impedimenta dicũtur ſarcinę quę neceſſarię ad vſum viæ feruntur,veluti quæ arcis muli aut hippoperis equi vehũt.Hippoperas Seneca appellat culeum ſcorteũ,quo veſtes aliaq; euſdẽ generis in equo vehunt.

Puer. Hic inſidiator).i.Milo.Eſt ironia. Aut)quẽ aduerſarij inſidiatorẽ dicũt. Puerorũ).i.ſeruorũ iuniorum,quales famulos habere ſolent diuites. In hac ſignificatione puer vſitate dicitur.Terent.in Andr.Et puerum inde abiens conueni Cremis.

Horarum ratio. Hora fere vndecima) Ab oriente ſole ad occidentem Romani veteres horas xij.numerabant.Diebus breuioribus horæ breuiores,longioribus lõgiores erãt. Hunc morẽ in Iudæa quoq; obſeruari ſolitum libri ſacri multis in locis teſtant. Nã hora vndecima.xiij.Cal.Feb.erat circa horã tertiã promeridianam cũ dimidia,more noſtro munerãdo. In hũc)Milonẽ. De loco ſuperiore) Inęquale iter ibi fuiſſe ſignificat, vbi pugna cõmiſſa eſt. Aduerſi.i. ex parte aduerſa & anteriore. Rhedarium)qui rhedã ducebat.i.aurigam. Præſentes).i.pręſenti & acri animo fuerũt,non exanimati.

Deriuare crimen. Deriuandi)Deriuare crimen,eſt deflectere,ab eo ad quem pertineat,ad eũ ad quẽ nõ pertineat.Cicero lib.Epiſt.ad Att.4.Id poterat inficiari,poterat in alios deriuare,poterat etiam aliquid iure factũ defendere.Terent.in Phormione,in me deriuem iram ſenis,dicit. Aut deriuare pro eo quod eſt deuitare poſuit. Qđ ſuos quiſq; ſeruos)Deuitauit Cicero inuidiã verbi. Non em̃ dicit,occidit. id em̃ verbũ re nondũ probata grauius fuiſſet & aſperius. Quintil.lib.7.authore,ipſa rerum neceſſitas nos deducit ad defenſionẽ.vt accuſatur Milo q̃ Clodium occiderit.Aut fecit,aut nõ.Optimũ erat negare.Si non poteſt,fatetur.Occidit ergo iure aut iniuria.Iure,ergo aut voluntate aut neceſſitate.Voluntate,vt id pro rep.fuerit.Neceſſitate,ſubita igitur pugna, non pręparata.Alter igitur inſidiatus eſt.Vter?Clodius.Præterea.Aut voluit occidere inſidiatorem Clodium,aut non.Tutius ſi noluit.Fecerũt ergo ſerui Milonis neq; iubente,neq; ſciente Milone.At hęc tam timida defenſio detrahit authoritatẽ illi,qua recte dicebamus occiſum. Adijcietur quod ſuos quiſq; ſeruos facere voluiſſet) Quintiliano placet in lib.4.breui quadã ſententia nonnunq̃ reficiendũ iudicis velut ſtomachum audiendi attentione fatigatum.Qualis,inquit,eſt illa, Fecerunt ſerui Milonis,quod ſuos quiſq; ſeruos in re tali facere voluiſſet.

Hęc ſicut expoſui,ita geſta ſunt Iudices:inſidiator ſuperatus,vi victa vis,vel poti⁹ oppreſſa virtute audacia eſt.nihil dico quid reſp.cõſecuta ſit,nihil quid vos, nihil quid om̃es boni:nihil ſane id profit Miloni,qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit,quin vna rẽp.voſq; ſeruaret. Si id

iure non poſſet, nihil habeo quod defendã. Sin hoc & ratio doctis, & neceſſitas Barbaris, & mos gẽtibus, & feris natura ipſa pſcripſit, vt omnẽ ſemper vim, quacũq; ope poſſent, a corpore, a capite, a vita ſua propulſaretur: nõ poteſtis hoc facinus improbum iudicare: quin ſimul iudicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut illorũ telis, aut veſtris ſententiis eſſe pereundum. Quod ſi ita putaſſet, certe optabilius Miloni fuit dare iugulũ P. Clodio nõ ſemel ab illo, neq; tum primũ petitũ, q̃ iugulari a vobis, quia ſe illi nõ iugulandum tradidiſſet. Sin hoc nemo veſtrum ita ſentit, illud in iudiciũ venit, nõ occiſus ne ſit, quod fatemur: ſed iure an iniuria, qđ multis antea in cauſis iam quęſitum eſt. Inſidias factas eſſe cõſtat, & id eſt, quod Senatus cõtra rẽpublicã factũ iudicauit. ab vtro factę ſint incertũ eſt. de hoc igitur latum eſt, vt quæreretur. Ita & Senatus rem, non hominem notauit: & Pompeius de iure, nõ de facto quęſtionẽ tulit. Nũquid igitur aliud in iudiciũ venit, niſi vter vtri inſidias fecerit? profecto nihil. ſi hic illi, vt ne ſit impune: ſi ille huic, tũ nos ſcelere ſoluamur. Quonã igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodiũ? ſatis eſt quidẽ in illa tã audaci, tã nefaria bellua docere, magnã ei cauſam, magnã ſpem in Milonis morte ꝓpoſitã, magnas vtilitates fuiſſe. Itaq; illud Caſſianũ, Cui bono fuerit, in his perſonis valeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſępe paruo.

Vim vi repellere licet.

Cui bono fuerit.

Hęc ſicut expoſui) Finis narrationis eſt. Finita narratione venit ad cõfirmationem. Sunt qui velint narrationem eouſq; perduci oportere, quoad veniatur ad quęſtionem, id eſt ad id de quo principalis controuerſia eſt, vt apud Ciceronẽ in Oratione ꝓ A. Cecinna, His rebus ita geſtis P. Dolabella Prætor interdixit, vt eſt cõſuetudo, de vi hominibus armatis ſine vlla exceptione tũ, vt vnde deieciſſet reſtitueret. Reſtituiſſe ſe dixit. Sponſio facta eſt. Hac de ſponſione vobis iudicãdũ eſt. Aliquãdo poſt narrationẽ ſubiũgitur cõcluſio, quę ſolet in argumẽtis ſumma eſſe. Hæc ſicut expoſui, ita geſta ſunt Iudices. Inſidiator ſuperatus.

eſt, vi victa vis, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt. Author eſt Quintilian⁹ libro. 4. Alia profecto poſt argumenta, id eſt poſt confirmationem & refutationem concluſio nō fit. Ideo poſtq̃ docuerit Cicero Clodium inſidiatorem iure occiſum ſine vlla concluſione incipit docere Clodii mortem reipublicæ ſalutarem eſſe. Hoc enim vice concluſionis eſt, Non potuit ſe ſeruare in his Clodii inſidiis. Quin vna rempublicam &c.) id eſt, quin P. Clodium interficeret. cuius interitus reipublicę, veſtraq; ſalus eſt. Si id iure non poſſet) ſcilicet ſeruare ſe.

Dare iugulum) id eſt ſe iugulandū. Illud in iudiciū venit) Quid ſit in quo verſetur quęſtio, qui ſit ſtatus cauſę docet, vt eo attendentes animū Iudices de quo pnūciaturi ſint, audiant diligētius. Quod multis) Repetit ſtrictim ea quę ante narrationē refutauit. Latū eſt) Pōpeii lege. Rem) id eſt inſidias. Non hominem) Milonem. De iure) id eſt iure ne an iniuria Clodius occiſus fuerit.

Quęſtionem tulit) id eſt legem, vt quęreretur. Quonā igitur) Confirmatio eſt. Ad hoc enim narrauit vt Clodium feciſſe inſidias doceret. Id multa hic ratione confirmat. Bellua) id eſt P. Clodio. Magnā ei cauſam) Primū argumētum quo id probat, id eſt P. Clodius ſi Milonem occidiſſet, magnam inde vtilitatem percepiſſet. Q: Milo Clodium occiderit magnum habet detrimētum. Fuit igit̃ vtile Clodio, vt Milo interiret. Miloni inutilis mors Clodii eſt. Quocirca ſentiendum eſt Miloni Clodium feciſſe inſidias. Itaq; illud Caſſianum) Hoc quoq; argumento vitur Cicero in oratione, qua Sex. Roſcium Amerinum reum parricidii defendit, q̄ ex cæde patris eius ei incōmodi plurimū obtigerit, accuſatoribus vero plurimū vtilitatis, ideoq; ab accuſatoribus non a filio eum occiſum contendit. L. inquit, Caſſius ille, quē populus Romanus veriſſimum &

L. Caſſij dictum. ſapientiſſimum Iudicem putabat, idētidem in cauſis quęrere ſolebat, cui bono fuiſſet. Sic vita hominū eſt, vt ad maleficium nemo conetur ſine ſpe atq; emolumento accedere. Hunc Quæſitorem ac Iudicem fugiebant atq; horrebant ii, quibus periculum creabatur, ideoq; tametſi veritatis erat amicus, tamē natura non tam propenſus ad miſericordiam, q̃ implicatus ad ſeueritatem videbatur.

Fraus. Bono) id eſt vtilitati. In fraudem) id eſt in vitium. In oratione de reſpōſis Aruſpicum, Miſeriores quum in omnem fraudem raperis oculis, q̃ ſi omnino oculos non haberes. In qua ſignificatione fraus ſæpe dicitur.

Atqui Milone interfecto Clodius hoc aſſequebatur, non modo vt Prętor eſſet, nō eo Cōſule, quo ſceleris nihil facere poſſet: ſed etiam his Conſulibus Prætor eſſet, quibus ſi non adiuuātibus, at cōniuētib⁹ certe ſperaſſet ſe poſſe rēpublicā eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. Cuius illi conatus, vt ille ratiocinabatur, nec ſi cuperēt, reprimere poſſent: cū tātū beneficiū ei ſe debere arbitrarētur, & ſi vellent, fortaſſe vix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam

iam vetuſtate audaciã. An vero Iudices vos ſoli ignoratis? vos hoſpites in hac vrbe verſamini? veſtrę peregrinantur aures? neq; in hoc peruagato ciuitatis ſermone verſantur? quas ille leges (ſi leges nominãdę ſunt, ac nõ faces vrbis, & peſtes reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus, atq; inuſturus? Exhibe quęſo Sexte Clodi, exhibe librariũ illud legum veſtrarũ, quod te aiunt eripuiſſe e domo: & ex mediis armis, turbaq; nocturna, tanq̃ Palladium ſuſtuliſſe, vt pręclarum inde munus ac inſtrumentum Tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes, qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre poſſes.

Clodius hoc iaſſequebatur) Clodij perſonam prius tractat vt eius odio ſenſim iudices imbuantur. Non eo) Milone. Quo) Milone Conſule. His) Conſulibus Hypſeo & Scipione. Cõniuentibus) .i. permittẽtibus, aut certe nihil obſiſtentibus remp. eludere, id eſt fallere. nam ſi Prętor factus fuiſſet, eius fidei reſp. ſe commiſiſſet, eã aũt omni ſcelere vexaſſet. Suis cogitatis furoribus) Cogitarat enim remp. in Prætura dilacerare & euertere. Illi) Conſules. Tãtũ beneficium ei) id eſt quum ei Clodio ſe obligatos eſſe maxime ſentirent, q eius beneficio Conſules eſſent. Veſtrę peregrinãtur aures) .i. velut hoſpites, & peregrini non audiuiſtis quæ in Vrbe fama peruagata ſit. Peregrini eñ & incolę, vt ait Cicero lib. de Officiis, nihil p̃ter ſuũ negociũ agere. nihil de alieno inquirere, minimeq; in aliena rep. eſſe curioſum. Hoſpitis idem officium eſt. Eadem ſententia eſt in Ciceronis oratione pro C. Rabirio, quum negat fidem publicam a Conſule ſine authoritate Senatus dari potuiſſe. Quæ fides, inquit, Labiene, qui potuit ſine Senatuſconſulto dari? Adeo ne hoſpes huiuſce vrbis, adeo ne ignarus es diſciplinę cõſuetudinisq; noſtrę, vt hęc neſcias, vt peregrinari in aliena ciuitate, nõ in tua magiſtratũ gerere videare? Ac nõ faces &c.) Collectio eſt. Eſtis ne igitur tanq̃ hoſpites & peregrini, nõ ciues. Exhibe quęſo Sex. Clodi) Hic Sex. Clodi9 helluo ſpurciſſimus, homo egẽtiſſimus & facinoroſiſſimus, libidinũ P. Clodij pręguſtator. eius eñ ſororis fellator erat, cũ qua velut vxore Publius cõſueſcebat, legũ ab eodẽ latarũ ſcriptor. cuius cõſilio P. Clodius permulta reip. pernicioſa mouebat. cui om̃e frumẽtũ priuatũ & publicũ, omnes prouincias frumẽtarias, om̃es mãcipes, omnes horreorũ claues P. Clodius lege ſua tradidit. Qua ex re primũ caritas nata eſt, deinde inopia, impendebat fames. Author eſt M. Cicero in Oratione pro domo ſua. Librariũ dicere videt pro armario eo in quo libri reponũtur. deinde librariũ pro libris, vt ſit continens pro cõtento, quemadmodũ codices librariorũ Aſconius appellat. Antiqui magiſtratus, vt ait Sex. Põpeius res in ſuo imperio factas in tabulas ſcribebãt, & proxime atriũ locũ habebãt, vbi huiuſmodi tabulę pſeruarẽtur, qđ a tabulis tablinũ appellabat. Hui9 moris meminit Plinius cap. ...

Aures peregrinantur

Librariũ

Tablinũ. lib.35. Tablina,inq̃t,codicibus implebãtur,& monimẽtis rerũ in magiſtratu geſtarũ.Librariũ pro tablino dixiſſe putẽ.Tabulinũ in alia quoq; re dici M. Varro teſtis eſt.cuius illa verba ſunt apud No. Marcellũ, ex lib. de vit po.Ro. Ad focũ hyeme ac frigoribus cœnitabãt, ęſtiuo tẽpore in propatulo, rure in chorte,i vrbe in tabulino,q̃d mœnianũ poſſumus intelligere,tabulis fabricatũ.Vel intelligẽdũ eſt de legibus illis quas P.Clodius,ſi foret Prętor laturus eſſet, quas iã ipſe ſcripſerat,quę quoniã erãt ad vexãdã rẽp. furioſo alicui Trib.pleb. vtiles eſſe poſſent. Palladiũ. Eripuiſſe).i.extraxiſſe liberaſſe,e domo tua, vel P.Clodij. Tanq̃ Palladiũ ſuſtuliſſe) Alludit ad Palladiũ ab Vlyſſe & Diomede Antenoris opa ſublatũ,vt Dictys Cretẽſis in lib.5.ſcribit, Quẽadmodũ Palladiũ illud fatale erat, vt ibi ſedes imperij eſſet vbi id Palladiũ eſſet.ita Sex Clodius hoc legũ Clodianarũ inſtrumento Trib.pleb.qui potitus ſit,eum Tribunatum bene adminiſtraturum putat. Inſtrumentum).protocolam notarij appellant. Exhibe Sex Clod.)In oratione quo maior varietas ſit,non oportet verba ad vnum aliquẽ ſemper dirigi:ſed modo ad auditores,modo ad aduerſarios,modo ad litigatores noſtros,modo ad abſentes,modo ad alios per apoſtrophen.

Et aſpexit me quidẽ illis oculis,quibus tũ ſolebat,cũ omnia omnibus minabatur.Mouet me q̃ppe lumẽ curiæ.Quid? tu me iratũ Sexte putas tibi?cuius tu inimiciſſimũ multo crudeli⁹ etiã punitus es,q̃ erat humanitatis meę poſtulare? Tu P.Clodii cruẽtũ cadauer eieciſti domo:tu in publicũ eieciſti: Punit⁹ es. tu ſpoliatũ imaginibus,exequiis,põpa,laudatione,infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum nocturnis canibus dilaniandum Semiuſtulatum. reliquiſti:quam rem etſi neceſſario feciſti,tamen quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum,iraſci certe non debeo.P.Clodii Pręturam non ſine maximo rerũ nouarũ motu proponi ſolitã eſſe videbatis,niſi eſſet is Cõſul,qui eã auderet poſſetq; cõfringere: eũ Milonẽ eſſe cum ſentiret vniuerſus pop. Romanus, quis dubitaret ſuffragio ſuo,ſe metu,periculo Remp.liberare?

Et aſpexit me)Ad Iudices verba deflectit de Sex. Clodio loquẽs, rurſus ad eũ Sex.Clodiũ,Tu me iratũ &c.)A cauſa breuis q̃ iã digreſſio eſt p Milone,Et aſpexit me illis quidẽ oculis,quibus tũ ſolebat,quũ omnib⁹ omĩa minabatur.Author eſt Quint.lib.ix. Quibus tũ ſolebat)quũ ſcilicet P.Clodij Trib.pl.ſcriptor erat. huic enĩ P.Clodius tãtũ deferebat,vt eius arbitratu fere omnia faceret. Lumen

curię)Ad curię incendiũ alludit. vt eſt apd Aſconiũ. Sed videtur per ironiã ſigni
ficare Sex.Clodiũ Senatorẽ clariſſimũ. Cuius tu inimiciſſimum).i.P.Clodium.
Punitus es)Vt aſſentio & aſſentior,impertio & impertior,reuertor & reuertor Punitus es
aliaq; eiuſdẽ generis multa:ita punio & punior in eadem ſignificatione dicimus.
Punitur pro punit authore No.Marcello dicimus Cicero.i.de Offic.Neq; ad eiꝰ
qui punitur aliquẽ,aut verbis caſtigat, ſed ad reip.vtilitatem referri.Idẽ in lib.
Tuſc.Queſt.i.Tenendum eſt igitur nihil curandum eſſe poſt mortem, quũ mul
ti inimicos etiã mortuos puniuntur.In vulgatis codicibus hic puniuntur, illic
punit inuenias:quare emaculandi ſunt. Cruentũ cadauer)Hę ſunt cerimonię Funeris
quę in funere virorũ clariſſimorũ fieri ſolebant, quibus per Sex.Clodiũ priua- mos.
tũ eũ Cicero dicit.Harũ etiã poſtea meminerit,quas etiam ab inimicis concedi- Mortui
ſolere dicet. Cruentũ cadauer) Mos erat vt mortui lauarentur & vngerentur. corpus
Virg.in.6.Ænei.de funere Miſeni,Pars calidos latices, & ahena vndantia flam- lauare.
mis Expediunt,corpuſq; lauant frigentis & vngunt.Et lib. Aenei.4.de Didone
quę ſibi mortẽ conſciuerat,Date vulnera lymphis Abluam. Apud eundem lib.
9.queribunda Euryali mater dicit,Nec vulnera laui Veſte tegens. Ennius,Tar-
quinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.Id aũt lauandi officiũ propinquorum
erat,ſi qui aderant.Mortuos efferebant propinquiores virilis ſexꝰ,vt ait Seruius
lib.Cõmentariorũ in Aenei.Virgilij.6. Eiectũ domo & eiectũ in publicũ P.Clo
dij corpꝰ nõ elatũ eſt. Spoliatũ imaginibus)Authore Plinio ca.2.lib.35.apud ma
iores in atrijs erãt imagines quę ſpectarẽtur,nõ ſigna externorũ artificũ,nõ ęra,
nõ marmora.expreſſi cera vultus ſingulis diſponebãtur armariis, vt eſſent ima
gines quę comitarẽtur gentilitia funera.Semperq; defuncto aliquo totus aderat Imagines
familię eius,qui vnq̃ fuerat populus. Exequiis)Seruius lib. Cõmẽtariorum in in funere.
Aen.2.ſcribit.Funus,ardens cadauer:dũ portatur,exequias:dũ crematũ eſt reli-
quias & buſtũ:dũ cõditũ eſt,ſepulcrũ dici. Laudatione).i.funebri oratiõe,de qua Exequiæ.
ſcribimus ſatis multa in Cõmẽtarijs in Ciceronẽ de Senectute. Infeliciſſimis
lignis).i.ſubſellijs,tribunalibus,mẽſis,codicibus librariorũ,quo igne & ipſa quoq;
curia arſit. Semiuſtulatũ).i.ſemicõbuſtũ.Nã ꝓpter curię incẽdiũ expectari Sex.
Clodius auſus nõ eſt.Mos erat veterũ Romanorũ vt mortuorũ corpora crema
rẽtur,quẽadmodũ & Gallorũ.Quid aũt obſeruari ſolitũ ſit,Virg. in Miſeni fune
re ſignificat.Poſt,inquit,collapſi cineres & flãma quieuit,Reliquias vino & bibu
lã lauere fauillã,Oſſaq; lecta cado texit Chorineus aheno.Sex Põpeius tradit bu
ſtũ ꝓprie dici locũ i quo mortuꝰ eſt ſepultus,quaſi bñ vſtũ.Vbi vero cõbuſtꝰ q̃s eſt Buſtum &
tm̃modo alibi vero ſepultus,is locus ab vrẽdo vſtrina appellatur. Semiuſtulatũ Vſtrina.
minꝰ eſt q̃ ſemiuſtũ.Vſtulare eñ minꝰ eſt q̃ vrere. vt agnoſcere poſſis ex illo Pa-
cuuiano,Cãdẽti ferro crines vſtulare & vrtica hęrba.Hac eñ ratiõe calamiſtra- Semiuſtu-
ti fiũt capilli.Semiuſtulatũ etiã dixit M.Varro, Ecce tibi calidis pedibꝰ qdã naui- latum.
culariꝰ ſemiuſtulatꝰ irrupit ſe i curiã.Calidis pedibꝰ.i.citis exponit No. Marc.Sed
certe calidis qa ſemiuſtulatꝰ erat.Nocturnis canibꝰ).i.vulgaribꝰ,nec dñm habẽti
bꝰ a quo ad tutelã domꝰ educarẽt. Aut itelligit canes eos, quos vt ãſeres ali publi
ce i Capitolio,vt ſignificẽt ſi nocte fures venerũt, Cicero ſcribit ꝓ Roſcio Ame.
Neceſſario feciſti).i.coactꝰ icẽdio curię.Suffragio ſe ſuo &c.)Milonẽ facere Cõſulẽ

At nõ P.Clodio mortuo vſitatis iã reb⁹obnitendũ eſt Miloni,vt tueatur dignitatẽ ſuã. Singularis illa huic vni cõceſſa gloria,quę quotidie augebatur frãgendis furoribus Clodianis,iam morte Clodii cecidit.Vos adepti eſtis,ne quẽ ciuẽ metueretis:hic exercitationẽ virtutis, ſuffragationẽ Conſulat⁹,fontẽ perennẽ glorię ſuę perdidit.Itaq; Milonis Conſulat⁹,q viuo Clodio labefactari nõ poterat, mortuo deniq; tentari cœpt⁹ eſt.Non modo igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiã P.Clodii mors Miloni. At valuit odiũ,fecit iratus,fecit inimic⁹,fuit vltor iniurię, punitor doloris ſui. Quid?ſi hæc, nõ dico maiora fuerũt in Clodio,q̃ in Milone?ſed in illo maxima,nulla in hoc?quid vultis ampli⁹?quid eñ odiſſet Clodiũ Milo,ſegetẽ ac materiam ſuæ gloriæ præter hoc ciuile odiũ quo oẽs improbos odimus? ille erat vt odiſſet primum defenſorẽ ſalutis meę:deinde vexatorẽ furoris,domitorẽ armorum ſuorũ:poſtremo etiã accuſatorẽ ſuũ.reus.n.Milonis lege Plotia fuit Clodius,quoad vixit. Quo tãdẽ animo hoc tyrãnũ tuliſſe creditis? quantũ odiũ illius? & in hoĩe iniuſto q̃ etiã iuſtũ?Reliquũ eſt vt iã illũ natura ipſius,cõſuetudoq; defendat:hũc autem hęc eadẽ coarguãt. Nihil per vim vnq̃ Clodi⁹,omnia p vim Milo.Quid ergo iudices, cũ mœrentibus vobis Vrbe ceſſi?nõ ſeruos,nõ arma, nõ vim intẽtauit?

Seges ac materia gloriæ. Odium ciuile.

At non P.Clodio mortuo)Obiectio eſt quã proponit Cicero,vt oſtendat Clodij mortem nihil Miloni fuiſſe vtilẽ.Vſitatis iã rebus).i.ſolitis.i.more ſolito.Obniendum).i.valde nitendum. Fontem perennem glorię) Quint.lib.8.metaphoræ tria genera ſcribens,illã metaphorã ad ornatũ eſſe dicit:lumen oratiõis, claritatẽ generis,cõcionũ procellas, eloquentię flumina. Vt Cicero pro Milone, Clodiũ fontẽ glorię eius appellat, & alio loco ſegetẽ & materiã. Labefactari nõ poterat).i.certiſſimus erat. Tẽtari).i.cõcuti leuiter. Tentari enim ſignificat rẽ quę firmiter fixa ſit experiri, vt euellatur. Id elocare vulgo dicunt. Tentare in hac ſignificatione dicit Quint.lib.3.Verum inquit, & tunc leuiter eſt tentatũ,tũ apud Græcos quoſdam,tum apud Ciceronem in lib.de Oratore, & nunc maximo temporũ noſtrorũ authore prope impulſum,vt nõ modo plura hæc genera, ſed etiã pene innumerabilia videãtur. Milonis Conſulatus viuo Clodio certiſſi

Tentare.

mus erat,eo mortuo ita certus nō fuit:nā poſt Clodiū cęſum Milo ad Cn.Pōpeiū
miſiſſe dicebat,deſiſtere ſe petitione Cōſulatus ſi ita ei videretur,quia Pōpeius
Hypſeo,qui eius Quęſtor fuerat,ſumma ope ſtudebat,vt ait Aſconius. At va
luit odiū) Obiectio eſt. Defenſorē ſalutis meę).i.Milonē.is eñ Tribun⁹ plebis
curauit,vt Cicero ab exſlio rediret. Reus eñ Milonis lege Plotia) M.Plotius
Syllanus Trib.pl.Cn.Pōpeio Strabone & L.Portio Catone Coss. ſecūdo anno
belli Italici tres leges tulit.Vnā,vt trib⁹,ſingulę ex ſuo numero quinoſdenos ſuf
fragio crearēt,q eo anno iudicarēt.Author eſt Aſconius in orationē Ciceronis
pro Cornelio de maieſtate.Hac lege factū eſt,vt Senatores quoq; iudicarēt. nam
ad Equites ſolos iudicia lege Sēpronia tranſlata erant.Alterā,Agrariam,cuius
meminit Cicero in libro Epiſtolarū ad Atticū.1.Agraria,inquit,a Flauio pro-
mulgata eſt ſane leuis eadem fere,quæ fuit Plotia.Tertiam,de vi,quæ eſt in eos
qui rempublicam oppugnent.Hac lege Saufeium,q loca quædam occupaſſet
& cum telo fuiſſet accuſatū Aſconius tradit.Quū Ciceronis domum ex ærario
publico ædificandā poſt eius reditum Senatus cenſuiſſet, eam P. Clodius ſaxis
ignibus ferro vaſtauit.decreuit Senat⁹ eos q id feciſſent,lege de vi teneri, vt ait
Cicero de reſp. Aruſpicū.Hęc lex de vi,lex Plotia eſt.Quū Senat⁹ habēdus eſſet,
vbi de Ciceronis reditu ageret.viij.Cal.Feb.P.Sextius & Q. Fabritius noctu ar
matos homines in tēplo Caſtoris collocauerūt, vt Clodianorū conatibus obſiſte
rēt.cōmiſſa pugna Clodiani occidūt nōnullos,vulnerāt multos: Q.Ciceronis ſa
lus periclitata eſt:P.Sextius.xx.vulneribus cōfoſſus eſt:ciuiū corporib⁹ Tyberis
repletus,cloacę refertę ſunt.Hęc Cic.ampli⁹ ſcribit in oratione p P.Sextio.Au
ſum eſſe Anniū Milonē Trib.pl.ad iudiciū de vi Clodiū trahere,Plutarchus in
vita Ciceronis tradit.Idē quoq; Cicero ſcribit in oratione poſt reditū in Senatu
habita,Quid ego,inqt,de pſtātiſſimo T.Annio Milone dicā?aut qs de tali ciue
ſatis digne vnq̄ loquet? Qui quū videret ſceleratū ciuē,aut domeſticū poti⁹ hó
ſtē,ſi legibus vti liceret, iudicio eſſe frangēdū. Sin ipſa iudicia vis impediret ac
tolleret,audaciā virtute,furorē fortitudine,temeritatē cōſilio,manū manu,vim
vi eſſe ſuperādā,primo de vi poſtulauit:poſteaq̄ ab eo iudicia ſublata eſſe vidit,ne
ille omnia vi poſſet efficere,curauit. Fuit igit Clodius Milonis reus de vi lege
Plotia. Quoad vixit) Id fortaſſe dixit,propterea q iudicia Clodius ſuſtulerit,
poſtq̄ de vi poſtulatus eſt,& ita cauſam Clodius nō dixit.Hūc Clodiū paulo ante
q̄ occiſus ſit,Cicero reum appellat,lib.Epiſt.ad Atticum.4.Comitia,inquit,fore
nō arbitror.Publiū reum,niſi ante occiſus erit a Milone,fore puto.nā ſi ſe ituro
Lanuuium in via obtulerit,occiſum iri iam ab ipſo Milone video, Tyrannū
Clodium. Reliquū eſt) Probat Cicero alia ratione Clodiū feciſſe inſidias: quia
P.Clodius ſępe vim fecit,nūq̄ Milo. In inſidiatore vim ineſſe oportet) A vita
ante acta Cicero ſępe cōfirmat aut refutat,qa cōſentaneū eſt p̄teritæ vitę ſequē
tē eſſe ſimilē. Illū) Clodium.Eſt enim ironia.Mœrentibus vobis) De diſceſſu
ſuo M.Cicero permulta ſcribit in oratione p P.Seſtio.In oratione poſt reditum
ſuū in Senatu,Me,inquit,laborātē mutatione veſtis & prope luctu veſtro quoad
licuit defendiſtis.Noſtra memoria Senatores, ne in ſuis quidē periculis mutare
veſtē ſolebāt: in meo piculo Senat⁹ veſte mutata fuit.Idē ī orone poſt reditū ad

Lex Plotia.

Quirites, ꝑter Senatũ.xx.millia veſtẽ mutaſſe dicit. Vrbe ceſſi) Diſceſſũ ſuũ, nõ exiliũ Cicero appellare ſolet. Quũ ſeruos arma vim Ciceroni P.Clodi⁹ intẽtaret, maluit Cicero abire in exiliũ, q̃ cũ P.Clodio depugnare. Intẽtauit).i.cõtra me intendit.

Quę fuiſſet igitur cauſa reſtituẽdi mei, niſi fuiſſet iniuſta eiiciendi? Diẽ mihi credo dixerat, mulctã irrogarat, actionẽ perduellionis intenderat. & mihi Iudices in cauſa aut veſtra mala, aut mea nec præclariſſima etiã iudiciũ timendũ fuit? Seruorum & egentium ciuiũ, & facinoroſorum armis meos ciues meis cõſiliis periculiſq; ſeruatos pro me obiici nolui. Vidi enim vidi hũc ipſum Q. Hortenſiũ lumen & ornamẽtum reip. pene interfici ſeruorũ manu, cũ mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus Senator, vir optimus, cũ hoc quũ eſſet vna, ita eſt † mulctatus, vt vitã amiſerit. Itaq; quando illius poſtea ſica illa, quam a Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis eſt: huic ego vos obiici pro me non ſum paſſus: hęc inſidiata Põpeio eſt: hęc iſtã Appiam viam monimentũ ſui nominis nece Papirii cruentauit: hæc eadẽ longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem vt ſcitis me ad regiã pœne confecit. Quid ſimile Milonis? cuius vis omnis hæc ſemper fuit, ne P. Clodius cũ in iudiciũ detrahi non poſſet, vi oppreſſam ciuitatẽ teneret. Quem ſi interficere voluiſſet, quantæ, quoties occaſiones, q̃ præclarę fuerũt? Potuit ne cum domum, ac deos penates ſuos illo oppugnãte defenderet, iure ſe vlciſci? potuit ne ciue egregio & viro fortiſſimo P. Seſtio Collega ſuo vulnerato?

† mutilatus.

Quę fuiſſet igi͠t cauſa) Enthymema ex repugnãtibus eſt. Diẽ mihi, credo, dixerat) Ironia eſt, ad eã ſentẽtiã. Vocauit me Clodius in ius: ſed q͞a cauſa veſtra aut mea bona nõ erat, ego metuẽs iudiciũ exiui ĩ exiliũ volũtariũ. Re vera Clodi⁹ Ciceronẽ ĩ ius vocauit, ꝙ de Lẽtulo, Cethego, aliiſq; cõiuratis ĩdẽnatis ſuppliciũ ſũpſiſſet. q̃uis Senat⁹ eos extremo ſupplicio afficiẽdos cẽſuerit, vt eſt apd̃ Salluſt. eos tñ Clodius indẽnatos, vt arbitror, dicebat, ꝙ a po. Ro. dãnati nõ fuiſſent. Lege.n. Sẽpronia iniuſſu po. Ro. de capite ciuis ſuppliciũ ſumi nõ licebat. Multã irrogarat).i. inflixerat, Plaut⁹ in Captiuis, Qui conſiliũ iniere, quo nos victu &

vita prohibeãt,iis diẽ dicã,irrogabo multam,vt mihi cœnas decẽ meo arbitratu
dẽt,quũ cara annona ſit. Intẽdere actionẽ).i.accuſare. Perduellionis).i.læſæ ma
ieſtatis vel reip.violatę. Seruorũ & egẽtiũ ciuiũ)Hęc cauſa exilij Ciceronis fuit.
Conſulebãt ei nonnulli rẽ armis gerere cũ Clodio, ſed quia id ſine ingenti ciuiũ
ſtrage fieri negabat,qui ſeruaſſet ciues opprimẽda Catilinę cõiuratione,eos hac
cõtẽtione,perdere nolebat,maluit igitur abire. In oratione ꝓ P.Sextio rẽ dicit
amplius. Seruorũ & egẽtiũ).i.Catilinariorũ. Vidi hũc ipſum Q.Hortẽſiũ)Cicero
ne facto reo,decernere Senat⁹volebat,vt pop.Ro. veſtẽ mutaret,veluti ex mœ-
ſtitia publica:L. Piſo & Gabini⁹Coſſ.cõtra ſentiebãt. P. Clodius paludat⁹ circa
curiã cũ ſatellitib⁹oĩa terrore replebat. E Senatu prorupere nõnulli Senatores,
qui laceris veſtibus ſpeciẽ tumultus dederet. Author eſt Plutarch⁹ in vita Cic.
In eo tumultu Hortẽſiũ & Vibienũ hęc paſſos fuiſſe arbitror,nã qđ Aſconi⁹ ait,
poſtero die q̃ Clodij cęſi corpus Romã perlatũ eſt,ingẽtẽ ſeruorũ multitudinẽ
ad eius domũ cõfluxiſſe,cõpluresq́ notos hoĩes eliſos eſſe,inter quos C.Vibienũ
Senatorẽ:mihi cũ hac re cohęrere nõ videť.hic.n.vi quã Clodi⁹ fecit enumerat.

Quũ mihi adeſſet).i patrocinareť. Cũ hoc) Hortẽſio. Multat⁹)Legẽdũ putẽ
mutilatus. nã Senatorũ aliquorũ veſtimẽta fuerũt lacerata. Pręterea in forũ &
curiã gladios ferre nõ licebat.Ideo P.Sextius fragmentis & fuſtibus vulneratus
eſt.Tyb.Gracchus ſubſelliorũ pedib⁹cęſus eſt. Vitã amiſerit)amittere vitã Cice Amittere
ro,vt Salluſtius animã amittere dicit. Quã a Catilina acceperat)Clodio ſępe ob vitam ſeu
iicit Cicero ſociũ eũ cõiurationis Catilinę fuiſſe. In oratione de Reſpõſis Aru animam.
ſpicũ eũ appellat familiarẽ Catilinę. Intẽtata nobis eſt)quo tẽpore ex Vrbe ex
ceſſi. Appiã viã Papyrij nece cruẽtauit).i.in Appia via Papyriũ necauit. Cruẽ Cruẽtare.
tare templũ Cicero dicit in oratione pro P.Seſtio pro eo quod eſt in tẽplo vulne
rari.Trib.pl.tẽplũ cruẽtauit.Id aũt de P.Seſtio dixit, qui in templo Caſtoris.xx.
vulnera a Clodianis accepit.Idem remp.cruentari dicit in oratione poſt reditũ
in Senatu,Ego meã ſalutẽ deſerui,ne propter me ciuiũ vulneribus reſp.cruẽta-
retur.Idẽ de Reſpõſis Aruſpicũ,Secures ſuas cruẽtari ſcelere noluit. Quod in eã
dẽ fere rẽ dicitur. Nuper quidem vt ſcitis)Id Cicero ſcribit in lib Epiſt. ad At-
ticum.4.eius verba ſunt,Ante diem terrium Id.Nouemb.quum ſacra via diſce
derem inſecutus eſt me Clodius cum ſuis.clamor, lapides, fuſtes,gladij,& hæc
improuiſa omnia.diſceſſimus in veſtibulum M.Tetij Damionis.qui erant me
cũ facile operas aditu prohibuerũt,ipſe occidi potuit. Regiam)In ſacra via Re
giã eſſe Aſconius tradit. Qua domũ ac deos penates) Ciceronis ex eadẽ epiſto-
la illa verba ſunt de Clodio,Ille,inquit,omniũ vocibus quũ ſe nõ ad iudiciũ,ſed
ad ſuppliciũ pręſens duci videret,omnes Catilinas Siciniosq́ poſtea reddidit.
nã Milonis domũ meãq́ in Ceramio pridie Id.Nouemb expugnare & incẽdere
ita conatus eſt,vt palam hora.V.cũ ſcutis homines eductis gladijs,alios cum ac
cẽſis facibus adduxerit,ipſe domũ P.Syllę pro caſtris ſibi ad eã impugnationem
ſumpſerat:tũ ex Anniana Milonis domo Q Flaccus eduxit viros acres,occidit
q́ homines ex omni latrocinio Clodiano notiſſimos. ipſum cupiuit:ſed ille ſe
in interiorẽ partẽ ędium abdidit. P.Sextio)de eo ante dixi. Collega ſuo)Milo
enim & Sextius Trib.pl.fuerunt anno proximo poſt P.Clodium.

eſt lata lex de me) Pridie No.ſextil.mirifico ſtudio omniũ ætatum atq; ordinũ, incredibili cõcurſu Italiæ,comitiis Centuriatis lex de Ciceronis reditu lata eſt, vt ipſe ſcribit libro Epiſtolarũ ad Atticum.4. Quem mea ſalus cõcitarat) Cicero in oratione poſt reditũ in Senatu reditus ſui authores precipuos enumerat, Cn.Pompeium,P.Lentulum,& L.Mummiũ, octo Trib.pl. & ſeptem Prætores, quos ille nominat. Ad iudicium bis vocauit) Dixi antea Clodium a Milone lege Plotia de vi poſtulatum:quando iterũ accuſatus fuerit legere nõ memini.
Priuato Milone) id eſt poſtq̃ abiuit Tribunatu.Nam ſi quis in honore miniſterio ve publico ſit,reus quidẽ poſtulatur: ſed differtur ei⁹ accuſatio:& cautione data in iudicio ſiſtẽdi cauſa promittit in finem honoris.& hoc Tybęrius Cęſar reſcripſit,vt ait Vlpianus libro Pandectarum. 48. ad legẽ Iuliam de adulteris.
Et reo ad populum) Milonem de vi ad populum Clodius accuſauit, eum Cn. Pompeius defendit. In Cn.Pompeium impetus factus eſt) Ad.iiij. Id. Febr. Pompeius vbi ſurrexit vt pro Milone diceret,Clodiani clamorem ſuſtulerunt. Id ei perpetua oratione contigit,non modo vt acclamatione,ſed etiam vt cõuicio & maledictis impediretur. Qui vt perorauit,nã in eo ſane fortis fuit, deterritus non eſt,dixit omnia: Clodius ſurrexit,ſed tantus Milonianorum clamor fuit,vt neq; mente,neq; lingua,neq; oratione conſiſteret. Pompeius hora ſexta vix perorauerat. Milonianorum clamor & maledicta in Clodium vſq; ad horam octauam fuerant:hora fere nona quaſi ſigno dato Milonianos Clodiani conſputare cœperunt. exarſit dolor,vrgebant Clodiani vt Milonianos loco mouerent.factus eſt a Milonianis impetus fuga Clodianorũ,eiectus e roſtris Clodius. fugerũt etiam Miloniani ne quid in turba paterentur.Pompeius domũ diſceſſit.Author eſt Cicero lib.Epiſtolarum ad Q.fratrem.2.

Nuper vero cũ M. Antonius ſummã ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet,grauiſſimamq; adoleſcens nobiliſſimus reip. partẽ fortiſſime ſuſcepiſſet, atq; illam belluam iudicii laqueos declinantẽ iam irretitã teneret:qui locus, qđ tẽpus illud dii immortales fuit? cũ ſe ille fugiens in ſcalarũ tenebris abdidiſſet: magnũ Miloni fuit conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonii vero maxima gloria? Quid? comitiis in campo quoties poteſtas fuit? cum ille vi in ſepta irruiſſet,gladios diſtringendos,lapides iaciendos curaſſet: dein ſubito vultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim: vos & omnes boni vota faceretis, vt Miloni vti virtute ſua liberet? Quem igitur cum omniũ gratia noluit, hũc voluit cum aliquorum querela?quem iure,quẽ loco,quem tempo-

re, quem impune non eſt auſus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitauit occidere? Præſertim Iudices cum honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum ſubeſſet: quo quidem tempore, ſcio enim q̃ timida ſit ambitio, quantaq; & q̃ ſollicita cupiditas Conſulatus: omnia non modo quæ reprehendi palam, ſed etiam obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium atque oculos intuemur. Nihil eim eſt tam molle, tam tenerum, tam aut fragile aut flexibile, quàm voluntas erga nos ſenſusque ciuium: qui nõ modo improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam recte factis ſæpe faſtidiunt. Hunc diem igitur campi ſperatum atq; exoptatum ſibi proponens Milo, cruẽtis manibus ſcelus & facinus præ ſe ferens & confitens, ad illa auguſta Centuriarum auſpicia veniebat. Q̃ hoc non credibile in hoc? quâm idem in Clodio non dubitandum? qui ſe, intefecto Milone, regnaturum putaret.

Nuper vero quum M. Antonius) Clodium M. Antonius vt interficeret inſecutus eſt. M. Cicero in Philippica ſecũda, P. inquit, Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. Quidnam homines putarent ſi tum occiſus eſſet, quũ tu illum in foro ſpectãte po. Ro. gladio ſtricto inſecutus es, negociũq; tranſegiſſes, niſi ille ſe ſub ſcalas tabernę librarię coniecíſſet, hiſq; oppilatis impetũ tuũ cõpreſſiſſet? Huius M. Antonii adoleſcentis P. Clodium fuiſſe amicũ, eũ tamẽ amicitiã non multũ duraſſe Plutarchus in vita Antonii ſcribit. Adoleſcẽs nobiliſſimus) M. Ciceronem & Antoniũ multa deuinctos fuiſſe amicitia doceri poſſit lib. Epiſt. ad Atticũ. 14. vbi vtriuſq; ad alterũ epiſtolę ſunt. Iudicii laqueos) id eſt periculum vel pœnã. Vt in oratione de reſpõſis Aruſpicũ de Clodio. Sed ſi etiã nũc illaqueatus iam omniũ legũ periculis, irretitus odio bonorũ omniũ, expectatione ſupplicii iam nõ diuturna implicatus. Idẽ in Vatiniũ, Hominesq; negocia gerentes iudiciis iniquiſſimis irretires. Fugeret ad Tyberim) De hac Clodii fuga nihil memini legere, niſi illd eſt, qd paulo aliter ſcribit in lib. Epiſt. ad Atticum. 4. Milo, quum ſibi Conſulatum petenti Clodius obſeruaretur. xii. Calend. Decẽb. media nocte cũ magna manu in Campũ Martiũ venit: Clodius quum haberet fugitiuorũ delectas copias in Campũ ire nõ eſt auſus. Milo permanſit ad meridiẽ, mirifica hominũ cum lętitia, ſũma cum gloria. xi. Calend. & viii. itidem Milo nocte in comitium venit. In ſepta) i. in comitia. Septa enim

Laquei iudicis.

Septa.

loca ſunt in campo Martio incluſa tabulatis, in quibus ſtans po. Rom. ſuffragia
ferre ſolebat. Eadem comitia dicebãtur. Virtute).i.fortitudine. Quem igitur
omniũ) Enthymema eſt ex repugnantibus, quod aliquando multiplicari poſſe
docens Quintil. lib. 3. hoc exẽplo vtitur. Idẽ lib. 7. tradit coniecturas peti ſolere
alio tẽpore, & aliter facere, vel facilius, vel ſecurius potuerit. Vt dicit Cicero pro
Milone, ennumerãs plurimas occaſiones. qbus ab eo Clodius impune occidi po-
tuerit. Pręterea cur potiſſimũ illo loco, illo tẽpore, illo modo ſit aggreſſus & ipſe
diligentiſſime tractatur pro eodẽ locus. Peti eñ ex coniectura oportet inſidias a
Clodio factas. Pręſertim Iudices) Alia probatio inſidiarũ a Clodio Miloni fa-
ctarũ, q; Milo occiſo Clodio amiſiſſet ſpẽ Cõſulatus: Clodius interfecto Milone
regnaturum ſe putaret. Contentio).i. aſſidua & inſtans petitio: vt in libro de — Cõtẽdere.
Offic. 2. Miſerrima eſt omnino ambitio, honorumq; cõtẽtio. Contendere enim — Contẽtio.
vrgenter petere eſt. Honoris ampliſſimi).i. Conſulatus. Maior magiſtratus
Conſul dicitur, vt ait Sex. Pompeius. Authore Tullio lib Tuſcul. Quęſt. 2. Cõ- — Cõſulatus
ſulatus ille antiquus Romę perinde habebatur, vt Olympiorũ victoria in Grę- — honos.
cia. Q; timida ſit ambitio).i.q̃ timidi ſint qui ambiunt. Improbitati can-
didatorum).i. improbis candidatis. Candidatorum.i. petentium magiſtratum, — Cãdidatus.
qui enim magiſtratum petebat candida veſte expectorata, ſine toga in comitio
veniebat. Faſtidiunt).i. cum faſtu quodã iraſcuntur & ſtomachantur. Recte — Faſtidio.
factis).i. his qui recte faciunt. Ad illa auguſta Centuriarum auſpicia).i. ad comi- — Auguſtũ.
tia Centuriata, quibus Conſules fiebant. Auguſtũ quod augurio conſecratum
eſt dicitur. vt Virg. in lib. Aenei. 7. auguſta mœnia, & auguſtũ tectũ dicit. Cicero
in oratione pro domo ſua, Poſt autem Senatus in loco auguſto conſecratam cũ
aram tollendã ex authoritate Pontificũ cenſuit. Auſpicia vero auguſta intelli-
git maxima. A. enim Gel. ca. 14. lib. 13. ex Meſſalę ſententia auſpiciorum duo ge- — Auſpicio-
nera dicit: Alia ſunt maxima, quę Conſulum Prætorũ, Cenſorum ſunt. ideoq; — rum duo
hi maiores magiſtratus dicũtur. Alia ſunt minora, quę reliquorũ magiſtratuũ — genera.
ſunt, qui magiſtratus minores dicũtur. Magiſtratus maiores fiunt comitiis Cẽ-
turiatis, q̃ magna Cicero in lib. iii. de Legib. & iuſta comitia in oratione poſt re-
ditũ in Senatu appellat. Minores vero magiſtratus fiunt comitiis Curiatis.

Quid (quod caput audacię eſt Iudices) quis ignorat ma
ximã illecebrã eſſe peccandi impunitatis ſpem? in vtro igi-
tur hęc fuit? in Milone? qui etiã nunc reus eſt facti aut præ-
clari, aut certe neceſſarii? an in Clodio? qui ita iudicia pœ-
nãq; contẽpſerat, vt eũ nihil delectaret, quod aut per naturã
fas eſſet, aut per leges liceret? Sed quid ego argumentor?
quid plura diſputo? te Q. Petili appello optimũ & fortiſſi-
mũ ciuẽ: te M. Cato teſtor: quos mihi diuina quędã ſors de-
dit Iudices, vos ex M. Fauonio audiſtis Clodiũ ſibi dixiſſe,

& audiſtis viuo Clodio,periturũ Milonẽ triduo : poſt diem tertiũ geſta res eſt,q̃ dixerat . Cũ ille non dubitaret aperire quid cogitaret,vos poteſtis dubitare quid faceret? Quemadmodũ igitur eũ dies nõ fefellit,dixi equidẽ modo. Dictatoris Lanuuii ſtata ſacrificia noſſe negocii nihil erat. Vidit necceſſe eſſe Miloni ꝓficiſci Lanuuiũ illo ipſo, quo profectus eſt,die. Itaq; anteuertit. At quo die? quo vt ante dixi, inſaniſſima cõcio ab ipſius mercenario Tribuno pl. eſt concitata : quẽ diẽ ille,quam cõcionẽ,quos clamores, niſi ad cogitatũ facinus approperaret,nũq̃ reliquiſſet. Ergo illi ne cauſa quidem itineris,etiã cauſa manendi. Miloni nulla facultas manendi,exeundi non cauſa ſolũ,ſed etiã neceſſitas fuit. Quid? ſi vt ille ſciuit Milonẽ fore eo die in via,ſic Clodiũ Milo ne ſuſpicari quidem potuit? Primum quæro,qui ſcire potuerit? quod vos idem in Clodio quærere non poteſtis. Vt enim neminem alium niſi T. Patinam familiariſſimũ ſuũ rogaſſet, ſcire potuit illo die ipſo Lanuuii a Dictatore Milone prodi Flaminẽ neceſſe eſſe. Sed erãt permulti alii,ex quibus id facillime ſcire poſſet,omnes Lanuuini. Milo de Clodii reditu vnde quæſiuit? quęſierit ſane. videte quid vobis largiar,ſeruum etiam,vt Arrius meus amicus dixit,corruperit .

Quid? q̃d caput audacię eſt) Alii probatio inſidiarũ a Clodio factarũ. Impunitatis ſpem) ſpes impunitatis ad maleficiũ allicit. Hanc ſpem Clodio fuiſſe nõ Miloni oſtẽdit. Caput).i,fons & origo. Iudicia pœnãq; cõtẽpſerat).i.impunitatẽ ſibi ꝓpoſuerat. Per naturã fas eſſet) quia ſororẽ violauit impune. Aut ꝑ leges liceret) quia ſacra Bonę deę polluit. Q. Petili) Q. Petilii cuiuſdã meminit Valerius Maximus lib.1.de Ominibus: & ſcdo de Diſciplina militari,q Cos. fortiſſime pugnãs aduerſus Ligures a militibus relictus occubuit . Is ne ſit,cuius hic meminit Cicero cõpertũ nõ habeo. Poſt diẽ tertiũ quã) .i. aut diẽ tertium poſt quã,aut diẽ tertiũ q̃. Non dubitaret) propoſita ſpe impunitatis . Stata) nõ ſtatuta fortaſſe legẽdũ eſt. Nã authore Sex. Pompeio,ſtata ſacrificia ſunt,quę certis diebus fieri debent. Cato in ea oratione quã ſcribit de L. Vecturio,de ſacrilegio cõmiſſo,quum ei equum ademit, Quod tu,quod in te fuit,ſacra ſtata ſolẽnia capite ſancta deſeruiſti. Statũ eñi pro certo & cõſtituto veteres dixerunt, vt

Stata ſacrificia.

apud Plautum in Curculione,Si ſtatus cōdictus cū hoſte intercedit dies.Et ſta tus dies cum hoſte in tab.xij.ſcriptum eſt,vt ait Cicero in primo de Offic.libro. Stata igitur ſacrificia ſunt,quę certo quodam anni die fieri ſolita ſunt. Quem admodum igitur)Ex his quę narrauit docet Clodium feciſſe inſidias. Negocij nihil erat).i.erat facile,vt paulo negocio,vel nullo negocio ſępe dicit Cicero pro eo quod eſt facile. Anteuertit).i.præuenit. Inſaniſſima concio) Id Aſconius enarrat. Approperaret).i.valde properaret.vt in lib. Epiſt.ad Atticū.4. Quid cōſilij de omni noſtro ſtatu capiamus,te abſente neſcimus,quare appropera & vale. Illi)Cicero ſępe pronomina hoc & illud ita diſtinguit, vt hoc ſuū litigato rem,illo aduerſarium ſignificet. Seruū)Clodij,qui Miloni indicaret,quādo Clo dius reuerteretur. Quęſierit ſane)Videte quid vobis largiar)Id ex arte dicendi eſſe docet Quintilianus lib.3. vt leuiſſima quęq; quęſtio primo loco fungatur. Nā illud frequens eſt,vt ea quibus minus confidimus,quum tractata ſint,omit tamus,aliquando ſpōte noſtra velut donātes, aliquādo ad ea quę ſunt potētiora gradū ex his feciſſe contenti. Hoc genus in hac oratione obſeruari ſępe inue nias. Arrius meus amicus) Duo fuerūt Arrij Ciceronis amici. Vnus C.Arri9, de quo Cicero lib.Epiſt.ad Atticum.2 .C.inquit, Arrius proximus eſt vicinus immo ille quidem iam contubernalis, qui iccirco ſe Romam ire negat, vt hic mecū totos dies philoſophetur. Alter,Q. Arrius,de quo in oratione in Vatiniū teſtem. Atq;,inquit,illud ſcire ex te cupio quo conſilio aut mente feceris,vt in epulo Q. Arrij familiaris noſtri cum toga pulla accumberes. Approperaret.

Legite teſtimonia teſtium veſtrornm. Dixit C.Caſſinius, cognomēto Schola.Interānis familiaris meus,& idē comes P.Clodii,cuius iāpridem teſtimonio Clodius eadē hora.Interamnę fuerat & Romæ,P.Clodiū illo die in Albano mā ſurum fuiſſe,ſed ſubito ei fuiſſe nūciatū Cyrum architectū eſſe mortuū:itaq; Romā repente conſtituiſſe proficiſci:dixit hoc comes itē PubliiClodii,C.Clodius.Videte Iudices quā tę res his teſtimoniis ſunt confectę.Primum certe liberatur Milo,nō eo cōſilio pfect9 eſſe,vt inſidiaretur in via Clodio. quippe ſi ille ei obui9 futurus omnino non erat.Deinde,non enim video cur nō meū agam negociū, ſcitis Iudices fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerēt,Milonis manu cædē eſſe factā,cōſilio vero maioris alicuius.videlicet me latronem ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribebant.Iacēt ſuis teſtibus ii,qui Clodiū negāt eo die Romam, niſi de

Cyro auditum eſſet, rediturum fuiſſe. Reſpiraui: liberatus
ſum: non vereor, ne quod ne ſuſpicari quidem potuerim, vi-
dear id cogitaſſe. Nunc proſequar cætera. nam occurrit il-
lud: ne Clodi⁹ quidem de inſidiis cogitauit: quoniam fuit in
Albano manſurus, ſi quidem exiturus ad cędem e villa non
fuiſſet. Video enim illum, qui dicitur Cyri mortem nunciaſ
ſe, non id nunciaſſe, ſed Milonem appropinquare. Nam quid
de Cyro nunciaret? quem Clodius Roma proficiſcens reli-
querat morientem? Vna fui, teſtamentum ſimul obſignaui
cum Clodio, teſtamentum autem palam fecerat, & illum hæ
Efflare animam. redem & me ſcripſerat: quem pridie hora tertia animam ef-
flantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora decima ei
nunciabatur.

Legite teſtimonia) Aduerſariorũ teſtimonia pro ſe eſſe oſtẽdit. Dixit C. Caſ-
ſinius) Hic Caſſinius teſtis dixit ſe cum Clodio tũ fuiſſe, quum occiſus eſt. Factæ
rei atrocitatem auxit maxime. Et credẽdum non eſſe Cicero ſignificat, ꝙ alias
falſum dixerit teſtimoniũ. nam qua hora Clodi⁹ habitu muliebri in ſacris Bonæ
Interamna deę deprehenſus eſt, eum fuiſſe Interãnę dixit. ſed quũ Romę fuerit, Interãnæ
eſſe non potuit. Quintil. lib. 4. eſſe dicit falſas narrationes, quę nõnũq̃ inſtrumẽ
tis adiuuantur. vt P. Clodius fidutia teſtiũ qua nocte inceſtum Romę commi-
ſerat, Interamnę ſe fuiſſe dicebat. Interamnis gentile nomen eſt ab Interamna
Eſt autem Interamna vrbs in Vmbria, vbi prata quater in anno ſecantur, etiã
nõ rigua. vt ait Pl. ca. 28. li. 18. Comes) P. Clodij. Significat Calliſtratus Iuriſc.
lib. Digeſt. 22. in examinãda fide teſtiũ vidẽdũ ei ne amicus ſit pro quo dat teſti-
moniũ, an ei inimicus cõtra quẽ dicit. nã in hanc vel illã partẽ gratia vel odiũ
plurimum habet momenti. Ideo Modeſtinus ibidem ſcribit, in teſtibus fidem,
dignitatem, mores, grauitatem, examinãda eſſe. Ideoq́ teſtes aduerſus fidẽ teſta
tionis ſuę vacillent audiendos non eſſe. Arcadius teſtimonium ab iis præcipue
dicit exigendũ, quorum fides non vacillat. nec tamen eos teſtes reijcit Cicero, ꝙ
eorũ teſtationes Miloni proſint. De Cyro) Cyri architecti Cicero meminit in li.
Epiſtol. 2. ad Q. fratrem. De ædificatione tua Cyrum vrgere non ceſſo. C. Clo-
diũ P. Clodij fratrem fuiſſe, cuius filij duo Appij Clodij adoleſcentuli Milonis ac
cuſatores fuerũt Aſconi⁹ tradit. An hic C. Clodi⁹ Publij comes is fuerit, haud ſa
tis cõpertũ habeo. In hac rogatione) .i. lege Põpeii. Iacent ſuis teſtibus) .i. vin-
cuntur ſuis teſtimonijs. Nam Romam ea nocte venturus non erat, niſi de Cyri
morte audiſſet, ſed in Albano manſurus: qui ſcire potuit Milo, vt ei faceret inſi-
dias. ego quoq́, inq̃t Cicero, ꝗ ſcire quiuiſſem, vt meo conſilio ex vrbe Milo ad

cędem Clodii egreſſus eſſet? Ne ſuſpicari quidē) de Clodii reditu potui. Occurrit illud) Refutat qđ aduerſarii dixerant Clodium nihil de inſidiis cogitaſſe. Si quidē &c.) i. Id arbitror verum quod dicis Clodium in Albano manſurum ſi exiturus ad cędem e villa non fuiſſet. Hęredem ſcripſerat) Scribere hęredem & facere vſitate dicimus. Animam efflantem) id eſt iamiam morientem.

Scribere & facere hæredem.

Age, ſit ita factũ: quę cauſa cur Romã ꝑperaret? cur in noctẽ ſe coniiceret? quid afferebat feſtinatio? ꝙ hęres erat? primũ erat nihil cur ꝑperato opus eſſet: deinde ſi quid eſſet, quid tãdẽ erat, quod ea nocte cõſequi poſſet: amitteret autẽ ſi poſtridie mane Romam veniſſet? At vt illi nocturnus ad vrbem aduentus vitandus potius q̃ expetendus fuit: ſic Miloni cũ inſidiator eſſet, ſi illũ ad Vrbẽ noctu acceſſurũ ſciebat, ſubſiſtendum atq; expectandũ fuit. nemo ei neganti non crediſſet, quẽ omnes ſaluũ etiam confitentẽ volũt. Suſtinuiſſet hoc crimẽ primũ ipſe ille latronũ occultator & receptator locus, dum neq; muta ſolitudo indicaſſet, neq; cæca nox oſtendiſſet Milonem. Deinde vbi multi ab illo violati, ſpoliati, boni expulſi, multi etiã hæc timẽtes in ſuſpicionem caderẽt: tota deniq; rea citaretur Etruria. Atq illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius in Albanũ: quod niſi ſciret illum Milo Aricię fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eumq; etiã ſi Romam illo die reuerti vellet ad villam ſuam, quæ viam tangeret, diuerſurum: cur neq; ante occurrit, ne in villa reſideret? nec eo in loco ſubſedit, quo ille noctu venturus eſſet? Video adhuc cõſtare omnia Iudices, Miloni etiã vtile fuiſſe Clodium viuere: illi ad ea quæ concupierat optatiſſimum interitũ Milonis fuiſſe. Odium illius in hũc acerbiſſimũ, in illum huius nullum. Conſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda: huius tãtũ in repellenda. Mortẽ ab illo denũciatã palam Miloni & prædicatã: nihil vnq̃ auditum ex Milone. Profectionis huius diem illi notum, reditũ illius huic ignotum fuiſſe. Huius iter neceſſarium, illius etiã potius alienũ.

Hunc præ ſe tuliſſe illo die Roma exiturum, illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum. Hunc nullius rei mutaſſe conſiliũ: illum cauſam mutandi conſilii finxiſſe. Huic ſi inſidiaretur nocte prope Vrbem expectandũ: illi etiã ſi hũc non timeret, tamen acceſſum ad Vrbem nocturnum fuiſſe metuendum.

Age.

Age).i.eſto.Hic eñ donãtis eſt nõ hortãtis. Cur in noctẽ ſe coniiceret)id eſt ea hora diſcederet,vt ei noctu iter faciẽdũ eſſet. Afferebat).i.proderat. Properato opus eſſe) Properato opus eſt ea forma dicitur,qua facto opus eſt. Sub-

Subſiſtere

ſiſtẽdũ).i.in aliquo loco furtim manẽdũ & expectãdum quoad Clodius veniret.

Nemo ei negãti &c.) Enthymema eſt ex repugnãtib⁹. Suſtinuiſſet &c.) Quia ille locus in via Appia,q ad monumẽtũ Baſilii eſt,periculi plenus, & latrociniis multis nobilitat⁹ eſt,ſi in eo Milo ſubſediſſet,& Clodiũ trãſeũtẽ interfeciſſet,crimẽ in locũ coniectũ fuiſſet. Receptator locus) Receptatorem locũ dicit quo ſe

Receptator.

latrones recipere ſoleãt ad latrocinãdũ.Receptatores a Iuriſperitis dicũtur ii q fures aut latrones eorũq; furta aut rapinas recipiũt occultãtq;.Recelatores vulgus appellat.Mętianus Iuriſc.lib.Pãdectarũ.47.titul. de receptatorib⁹.Peſſimũ, inquit,genus eſt receptatorũ,ſine quib⁹ latere nemo diu poteſt. Et p̃cipitur vt perinde puniant̃ atq; latrones. Muta ſolitudo) Muta ſolitudo dicit̃, q; facinus

Muta ſolitudo,& cæca nox.

taceat. vt cęca nox,quę id occultet,tãq̃ hęc nõ videat,illa nõ loquat̃. Vbi).i.qa.

Ab illo) Clodio.Hęc timẽtes) ne violarẽtur,ſpoliarẽtur bonis, expellerentur

Tota deniq; Etruria).i.cũcti Etruſci. Etruſcos eñ poſſeſſionib⁹ pellere armis caſtriſq; Clodius conatus eſt,vt Cicero poſtea dicit. At qui illo die)Obiectio eſt.

Aricia.

Aricia rediens) P.Clodius quũ Miloni factus eſt obuius redibat Aricia, erat autẽ allocutus Decuriones Aricinorũ.Eſt aũt Aricia vrbs prope Albam,vt ait Seruius lib.Cõmentariorum in Aeneid.Virg. 7. Diuertit) id eſt via deflexit.

Tãgere cõting. viã &c.

Tangeret viam) .i.vię proxima eſſet.Tangit & contingit viã, & cõtinet viæ latine dicitur.Vię contiguũ a contingendo vulgus dicit. Cur neq;)Obiectionẽ diluit. Ne in villa reſideret) .i.vt eũ interciperet interficeretq;.anteq̃ in Albanum veniſſet:aut cur nõ ſubſedit ad Baſilii monumentũ quo ipſe noctu vẽturus erat.Miloni enim commodius fuiſſet aggredi Clodium procul ab Albano.

Inſidere locum.

Subſedit).i.furtim ſedit in inſidiis. Inſidere locũ).i. in loco eſſe in inſidiis dicitur. T.Liuius lib.35.Nocte prętergreſſi caſtra Romana,ſaltum qua tranſeundũ Romanis erat,inſederũt. Idẽ libro proximo,Iuuentus omnis armata ſyluas & itinera inſedit.Inſideri paſſiuũ idẽ dixit lib.25.Vię omnes hoſtiũ pręſidiis inſiderẽtur.Ab inſedẽdo inſidię factę ſunt. Video adhuc cõſtare oĩa Iud.) Enumeratio,& per capita repetitio eſt eorũ qb⁹ docuit Cicero Miloni a Clodio,nõ cõtra, factas eſſe inſidias.Id aũt vtiliſſimũ eſt.hac eñ ratione auditorũ memoria firmatur,& ſi quid oſcitãter auditũ eſt,diligẽtius reuocatur.Pręparãtur etiã auditores ad reliqua,quę audire ſe eo attẽtius deliberãt,q; quę ante dicta ſunt ignorare ſe nõ putant. Denũciatam) per M.Fauoniũ. PręThe dicatã) Prædictã fortaſſe non

prędicatā legi oporteat. Alienū) i. nihil neceſſariū. Alioqui eīn potius ei in vrbe manēdū erat, vt adeſſet cōcionibus turbulētiſſimis. Prę ſe tuliſſe). i. oſtēdiſſe ex habitu, ex comitatu, ex impedimētis. Diſſimulaſſe reditur ū) quia in Albano manſurū ſe ſimulabat. Finxiſſe cauſam) ꝙ ſibi Cyri mortui cauſa redeūdū eſſet.

Videamus nunc (id quod caput eſt) locus ad inſidias ille vbi congreſſi ſunt, vtri tandem fuerit aptior. Id vero Iud. etiam dubitandum & diutius cogitandū eſt? ante fundum Clodii, quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones, facile mille hominum verſabatur valentium aduerſari. Atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat Milo, & ob eam cauſam eum locū ad pugnam potiſſimum delegerat. An in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat? Res loquitur Iudices ipſa, quę ſemper valet plurimum, ſi hæc non geſta audiretis, ſed picta videretis: tamen appareret, vter eſſet inſidiator, vter nihil cogitaret mali: cum alter veheretur in rheda penulatus, vna ſederet vxor: quid horum non impeditiſſimum? veſtitus? an vehiculum? an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penula irretitus, rheda impeditus, vxore pene cōſtrictus eſſet.

Videte nunc illum, primum egredientem e villa ſubito. cur veſperi? quid neceſſe eſt tarda? qui conuenit, præſertim id temporis? Diuertit ad villam Pompeii, Pompeiū vt videret, ſciebat in Alſienſi eſſe villa procul inde. Villam vt perſpiceret? millies in ea fuerat: quid ergo erat morę & tergiuerſationis? dum hic veniret, locum relinquere noluit.

Videamus nunc) Perſeuerat Cicero vt doceat Clodiū feciſſe inſidias. A loco id probat, ꝙ is locus in quo pugna facta eſt, Clodio q̄ Miloni viſus fuerit opportunior. Ante fundum Clodij) Albanū. Authore Quint. lib. 5. argumenta a loco aliquando ducuntur. Id enim ad probationis fidē ſpectatur, montanus an planus, maritimus an mediterraneus, conſitus an incultus, frequens an deſertus, ꝓpinquus an remotus, opportunus conſiliis an aduerſus. Quā partē, inquit, videmus vehemētiſſime pro Milone tractaſſe Ciceronē. Locus vbi Milo facere potuiſſet inſidias erat deſert⁹ occultator & receptator latronū. Vbi Clodi⁹ fecit erat mōtanus: (Nam de loco ſuperiore in Milonem tela cōiecta ſunt) propinquus ante

fundũ Clodij,opportunus cõſilijs.nam in inſanis ſubſtructionibus mille homi
nũ verſabatur.Hoc quoq; dictũ eſſe intelligi poteſt,vt inſidiarum ſuſpicionem a
Milone tollat,qui inſidias nunq̃ feciſſet in loco eo vbi mille hominũ aduerſari
poſſet. Mille hominũ)De hoc dicẽdi genere eſt apud A.Gelliũ.Miliare homi-
nũ,vt milliare tegularũ,vulgus diceret. Propter inſanas illas ſubſtructiones)vt
poſtea,Subſtructionũ inſanis molibus oppreſſerat.Inſanas ſubſtructiones appel
Inſanum. lat magna ędificia.Inſanũ pro magno dici Sex.Põpeius tradit.Inſanũ laborem
Virgil.dicit lib.Ænei.2.Inſano iuuat indulgere labori.Tit.Liuis lib.32.Ita tur-
rim inclinauit,vt ſpeciẽ ruentis hoſtibus, trepidationẽq; inſanam ſuperſtãtib9
armatis prębuerit.Virg.lib. Anei.2. inſanũ amorẽ dicit, Illis qui ad Troiã forte
diebus Venerat inſano Caſſandrę incẽſus amore. Inſano).i.magno,vel inſanũ
faciente.Idẽ lib.3.Inſanã vatem aſpicies.i.magnam,vel diuino furore correptã.
Idẽ in Buc.Inſani feriãt,ſine,littora fluctus.i.magni vel furẽtes. Vt furẽtes au-
ſtros appellat lib.Ænei.1. Atqui excelſo loco)Obiectio eſt.Prope Albanũ i via
Appia locus quidã ſuperior erat.Milo ſperabat eũ ſe locũ pręoccupaturũ.Reſpõ
det Cicero Clodiũ ibi potius expectaſſe, qui loci opportunitate impetum face-
re cogitarat. Excelſo loco) De loco ſuperiore Clodianos in Milonem impetum
feciſſe,dixit Cicero quũ narraret.Si hęc non geſta audiretis, ſed picta videretis.
Diatypoſim.i.deſcriptionẽ hic eſſe Aquila Romanus ſcribit,quam enargiã,Ci-
cero ſub oculos ſubiectionem vocat,vt in oratione pro Roſcio Amerino,Nõne
vobis hęc quę vidiſtis,oculis cernere videmini Iudices?num poſita?num impe-
tum repentinũ?num verſatur ante oculos ipſe Glaucia? Quũ alter veheretur
in rheda.) Argumẽtũ a facultatibus,quo.ſ.oſtẽdimus fuiſſe cuiq; rei faciẽdę vel
non faciendę facultatem,in coniecturis valere Quint.lib.5.docet. In qua ſpectã
dum eſſe an voluerit.nam & voluntatem ſpes facit. Inſidiatus eſt Clodius Milo
ni,non Milo Clodio.Ille cum ſeruis robuſtis,hic cum mulierum comitatu:ille in
equis, hic in rheda:ille expeditus,hic penula irretitus.Veheretur in rheda & ve
heretur rheda dici poteſt,vt in lib.Ænei.1.Et qua vectus Abas,& qua grandæ
uus Aletes. Videte nunc illũ)A tẽpore egreſſionis,& a mora ante Pompeianũ
quoad Milo veniret,arguit Clodij inſidias. E villa)ex Albano. Tarde)hora fe
re.xi.Diuertit ad villã)Orationis varietas delectat.ideo nonnũq̃ dialogo affinis
eſt.Hic enim poſſis intelligere, vt ſit tanq̃ ſermo Ciceronis & aduerſariorũ,vel
vt Cicero ipſe quęrat & reſpondeat,qua in re itidem varietas eſt. In villã Pom
peij)Hęc Põpeij villa Albano proxima erat,Alſiẽſis villa dicta eſt quod in agro
Alſienſi ædificata ſit.Quo in agro villam nimis ſublime extruxit M.Æmylius
Porcina:quo crimine a L.Caſſio ad populum accuſatus multa affectus eſt,vt ait
Val.Maximus lib.viij.Inſanas Albani ſubſtructiones inuidioſe ante Cicero hãc
ob cauſam dixit. Dum hic veniret).i.quoad Milo veniret.Argumẽtum ex re-
motione eſt, ad hanc ſententiam,Clodius diuertit ad villam Pompeii: vel vt
Pompeium videret,vel vt villam perſpiceret,vel vt dũ veniret Milo,expecta
ret:ſed non vt Pompeium videret, quem in Alſienſi villa eſſe ſciebat: non vt
villam perſpiceret,in qua millies fuerat:igĩ vt quoad veniret Milo, expectaret,
vt eum ex loco ſuperiore aggrederetur.

Age nũc iter expediti latronis,cũ milonis impedimẽtis cõparate.Sẽper ille antea cũ vxore,tũ ſine ea:nũq̃ nõ in rheda, tũ in equo:comites grꝗculi quocunq; ibat,etiã cum in caſtra Etruſca ꝓperabat,tũ nugarũ in comitatu nihil.Milo q̃ nũq̃, tũ caſu pueros ſymphoniacos vxoris ducebat,& ancillarum greges.Ille qui ſemꝑ ſecũ ſcorta,ſemꝑ exoletos,ſemꝑ lupas ducebat:tũ nemĩnẽ,niſi vt virũ a viro lectũ eſſe diceres. Cur igitur victus eſt?quia nõ ſemꝑ viator a latrone,nõnũq̃ etiã latro a viatore occidit:quia q̃q̃ paratus in imparatos Clodi⁹, tamẽ mulier inciderat in viros:nec vero ſic erat vnq̃ nõ paratus Milo cõtra illũ,vt nõ ſatis fere eſſet paratus ſemꝑ ille:& quãtũ itereſſet P.Clodii ſe perire,& quãto illi odio eſſet, & quantũ ille auderet,cogitabat. quãobrẽ vitã ſuã,quã maximis ꝑmiis ꝓpoſitã & pene addictã ſciebat,nũq̃ in ꝑiculũ ſine preſidio & ſine cuſtodia proueh ebat.Adde caſus,adde incertos exitus pugnarũ,Martẽq; cõmunẽ,qui ſꝑpe ſpoliantẽ iam & exultantẽ euertit,& perculit ab abiecto:adde inſcitiã pranſi,poti,oſcitãtis ducis:qui cũ a tergo hoſtẽ intercluſum reliquiſſet,nihil de eius extremis comitib⁹ cogitauit,in quos incẽſos ira vitãq; domini deſperãtes cũ icidiſſet,hæſit in his pœnis,quas ab eo ſerui fideles pro domini vita expetiuerũt.

Sympho- niaci pueri
Exoleti.
Lupæ.
Mars communis.

Age comparate.)Attende particulã age coniungi cũ verbo numeri pluralis. Age.
Cum vxore)Fuluia. Nunq̃ non).i.ſemper. Ex arte illud eſt,vt in cauſæ probatione aliquid reum contra morem ſuum feciſſe dicamus. In caſtra Etruſca) .i.in caſtra L.Catilinꝑ,quꝑ C.Manlius Fꝑſulis,quꝑ in Etruria ſunt,comparabat, vt eſt apud Salluſtium.Quod coniurationis ſocius fuerit Clodius,Cicero,vt ante dixi,ſignificat.Plutarchus tamen in vita Ciceronis,Ciceronem dicit P.Clodij prꝑſidio vſum eſſe in opprimenda coniuratione. Nugarum) Nugas pro impedimentis dicit. Symphoniacos).i. muſicos vxoris Fauſtꝑ,quꝑ L.Syllꝑ Dictatoris filia erat. Greges) Greges potius q̃ gregem dixit,vt amplificet. Exoletos)qui adoleſcere.i.creſcere deſierunt appellari dixit Sex. Pompeius. Lupas).i. meretrices.Nec repetitio eſt,quod ante dixerit ſcorta. nam ſcorta ſunt vtriuſuis ſexus.Lupas pro meretricibus dici,Seruius ſcribit.Inde lupari pro ſcortari authore Nonio Marcello veteres dixerunt.Turpilius,Cum meretrice e noſtro

Nugæ.
Exoleti.
Lupæ.
Scorta.
Lupari.

ornatu per vias lupantur. Niſi vt virũ a viro).i.robuſtum & fortem a Clodio. Clodius,vt Aſconius ait,vehebatur equo,ſerui.30.fere expediti (vt id temporis mos erat iter facientibus)gladijs accincti ſequebantur. Niſi vt virũ a viro)Niſi ſuperuacanea vox eſſe videtur. Cur igitur victus)Id quęrere poſſit aduerſarius. Mulier).i.mollis & effœminatus. Nec vero ſic erat vnq̃).i.nunq̃ ita impara tus erat Milo,quin ſatis fere contra Clodium paratus eſſet. Quantum intereſ ſet P.Clodij ſe perire).i.quantum vtile eſſet Clodio ſi Milo periret. Se)Milonẽ. Propoſitam a Clodio & pene addictam).i.deſtinatam. Maximis præmijs)q a præmia maxima ſibi Clodius proponebat,ſi Milonem occidere poſſet. Nunq̃ in periculum).i.in locum eum, vbi aliquid ineſſe periculi poſſet. Martemq́ꝫ communem)Tam ſæpe vſu comprobatum eſt, vt multos milites pauci, vt robuſtos imbecilli,vt exercitatos rudes,vt alioqui victores victi ſuperarent, vt cõ munem Martem veteres appellauerint,q̃ non ſtet ſemper pro multis,robuſtis, exercitatis victoribus,ſed hi contra nonnunq̃ vincantur. Fortunam belli recte appellamus.T.Liuius lib.27. Quum Mars communis & incertus belli euentus eſſet.Idem lib 28.In acie Mars communis,& victum ſæpe erigeret,& affligeret victorem. Apud eundem lib.30. Annibal ad Scipionem in Africa victorem de pace,Melior,inquit, tutiorq́ꝫ eſt certa pax, q̃ ſperata victoria:hæc in tua, illa in deorũ manu eſt,ne tot annorum felicitatem in vnius horæ dederis diſcrimen: quin tuas vires,tum vim fortunæ,Martemq́ꝫ belli communem propone animo. Ducis)Clodij. Hæſit in his pœnis).i.has pœnas dedit. Expetiuerunt.)Petere & accipere pœnas,dicimus.

Mars communis.

Cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet ne indicaretur? ne dolorem perferre non poſſent? ne tormentis cogerẽtur occiſum eſſe a ſeruis Milonis in Appia via P. Clodium confiteri? Quid opus eſt tortore? quid quęris? occiderit ne? occidit. iure an iniuria? nihil ad tortorem. Facti enim in equuleo quæſtio eſt, iuris in iudicio. Quod igitur in cauſa quærendum eſt, id agamus: hoc quod tormentis inuenire vis, id fatemur. Manu vero cur miſerit, ſi id potius quæris, q̃ cur parũ amplis affecerit præmiis? neſcis inimici factum reprehendere. Dixit enim hoc idem, qui omnia ſemper conſtanter & fortiter, M.Cato: dixitq́ꝫ in turbulenta concione, quæ tamen huius auctoritate placata eſt: non libertate ſolum, ſed etiam omnibus præmiis digniſſimos fuiſſe, qui domini caput defendiſſent. Quod enim præmium ſatis magnũ eſt tam beneuo

Seruis licet dominos defendere.

lis, tam bonis, tã fidelibus ſeruis, propter quos viuit? & ſi id quidem non tanti eſt, q̃ ꝙ propter eoſdem non ſanguine & vulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mẽtem oculoſq; ſatiauit: quos niſi manumiſiſſet, tormentis etiã dedendi fuerũt, conſeruatores domini, vltores ſceleris, defenſores necis? Hic vero nihil habet in his malis, qđ minus moleſte ferat, q̃ etiã ſi quid ipſi accidat, eſſe tamẽ illis meritũ pręmiũ perſolutũ.

Cur igitur eos manumiſit?) Obiectio eſt. Milonẽ ſeruos manumiſiſſe, ne in eculeo torti veritatẽ dicere cogerent. Id diluit Cicero. Poſtero die q̃ occiſus erat Clodius Milo ex ſeruis ſuis. xij. manumiſit, ꝙ capur ſuũ vlti eſſent. Appius accuſator quũ apud Domitiũ huius cauſę Quęſitorem, Milonis ſeruos. liiij. exhiberi poſtularet, Reſpõdit Q. Hortẽſius eos liberos eſſe, qui pro ſeruis poſtularentur, ideoq; eos in poteſtate Milonis non eſſe. Pronunciauit Domitius ex Iudicum ſentẽtia, vt ex eorum ſeruorum numero, quot accuſator vellet Milo exhiberet.

Tortore) Tortor ex vſu dicitur is qui torquet in equuleo, magis q̃ qui extremo ſupplicio affixit. Cic. in oratione pro A. Cluẽtio, Quũ iam tortor atq; eſſent tormenta ipſa defeſſa. Inde tormenta, quę & quęſtiones appellãtur, quę qua ratione tractari debeãt, Quintil in lib. x. ſcribit. Sunt em̃ ꝓbationes inartificiales. Tortor.

Quid quæris) tu tortor. Hoc quod tormẽtis inuenire vis) Sententia ſuſpẽſa & fere imperfecta pronũciari debet: ne vni relatiuo ſint duo antecedẽtia, hoc & id. Manu vero cur miſerit) Paulus Iuriſc. lib. Digeſt. xlviij. titulo de quęſtionibus ſcribit quibus ex cauſis ſeruos in equuleo torqueri oporteat. Quæſtiones, inquit, neq; ſemp in omni cauſa & perſona deſiderari debere arbitror, ſed cũ capitalia & atrociora maleficia nõ aliter explorari & inueſtigari poſſunt q̃ p quæſtiones ſeruorũ, tum eas eſſe ad inquirendã veritatem efficaciſſimas exiſtimo: & habẽdas eſſe cenſeo. De ſeruis ſolis hęc haberi quæſtio ſolebat. nam vt in eodem libro Calliſtratus, ait, Ex libero homine ꝓ teſtimonio niſi vacillet, q̃ſtionẽ haberi nõ oportet. Hac ætate q̃ſtio haberi ſolet de liberis hominibus nõ de alieni peccati teſtimonio, ſed de proprii confeſſione in maleficio etiã minus atroci. Q; parũ humanũ ſit, viderint ipſi Iudices. Neſcis inimici factũ reprehendere) .i. Tu aduerſarie ſi velis reprehendere Milonis factum, debes quærere potius cur non maioribus p̃miis ſeruos affecerit, q̃ cur eos manumiſerit. nihil em̃ peccauit, ꝙ eos manumiſerit, qui vitam ſuã tutati ſunt, ſed eos maioribus pręmiis afficere debebat. Igit ſi quęris cur manumiſerit, reprehendis quod ei honeſtũ ſit. Viuit dominus. &c.) & ſi id equidẽ non tanti eſt) Tanti faciendũ non eſt, ꝙ ſerui defendant ſalutẽ domini aduerſus latronem, vel ignotũ hominẽ, vel etiam amicum, ſi repentino aliquo animi motu contẽtio exorta eſt. quãti ſi defendant aduerſus inimiciſſimũ, qui ex morte eius (niſi defenſus fuiſſet) voluptatẽ capturus erat maximam. indignius eſt enim ab inimico q̃ ab alio occidi. Ideo finxerũt poe-

Tormẽtorũ in eculeo ratio. Quæſtiõis habendæ ratio.

tę animas ipſas retinere odia poſtq̄ e corporibus velut eiectę fuerint. vnde illud Aeneid. 12. de Turno, Vitaq; cũ gemitu fugit indignata ſub vmbras. Grati⁹ igit eſt contra inimicos defendi. Propter eoſdem) ſeruos. Crudeliſſimi inimici) P. Clodii. Mentem oculoſq;) ſanguinem & vulnera Milonis cupientes. Satiare mentem oculoſq; eſt rem quam multum cupiuimus vſq; ad ſatietatem videre. vt de Aenea Virgilius dixit citra ſatietatem, Animũ pictura paſcit inani. Cicero poſtq̄ ab exilio rediit in oratione pro domo ſua, Equidem, inquit, perfunctuſſum: nullam vim, nullum impetum metuo, expleui animos inuidorum, placaui odio improborum, ſaturaui etiam perfidiam & ſcelus improborum. Idem in eadem, Quum eorum omniũ crudelitati ceſſiſſem, ne abſens quidem luctu meo mentes illorum ſatiare potui. Itemq;, Neq; porro illa manus copięq; Catilinæ ſęmentis ac tegulis meorum tectorum ſe famem ſuam expleturas putauerunt. Virgilius libro Aeneidos. vii. Odiis haud exaturata quieui. Ex his attende illud vtrunq; eadem in re dici, ſatiaui oculos tuos ſanguine meo, & tu oculos tuos meo ſanguine ſatiaſti. Sed prius habet plus elegãtiæ. Hic Milo, In his malis) id eſt in præſentibus. id eſt in hac accuſatione. Si quid ipſi acciderit) id eſt ipſe damnetur.

Satiare mẽtẽ & oculos.

Sed quęſtiones vrgent Milonem, quę ſunt habitę in atrio Libertatis. quibuſnã de ſeruis? rogas? de P. Clodii, quis eos poſtulauit? Appius. qs produxit? Appius. vnde? ab Appio. Dii boni, qd poteſt agi ſeuerius? de ſeruis nulla quæſtio eſt in dominũ, niſi de inceſtu vt fuit in Clodium. Proxime deos acceſſit Clodius: propius q̄ tum, cum ad ipſos penetrarat: cuius de morte tanq̄ de cerimoniis violatis quęritur. Sed tamen maiores noſtri in dominũ de ſeruo quęri noluerũt: non quia nõ poſſet verum inueniri, ſed quia videbatur indignũ eſſe, & domini morte ipſa triſtius. In reum de ſeruis accuſatoris cum quæritur, verum inueniri poteſt? Age vero quæ erat, aut qualis quęſtio? heus vbi Ruſcio? vbi Caſca? Clodi⁹ inſidias fecit Miloni: fecit. certa crux. nullas fecit: ſperata libertas. Quid hac quęſtione certius? Subito arrepti in quæſtionem tamen ſeparantur a cęteris, & in arcas coniiciũtur, ne quis cum his colloqui poſſit. Hi centum dies penes accuſatorem cum fuiſſent, ab eo ipſo accuſatore producti ſunt. Quid hac quęſtione dici poteſt integrius? qd incorruptius?

Quæſtio de ſeruis.

Sed quæſtiones)Obiectio aduerſariorum alia eſt. ſeruos Clodij per quęſtiones
id eſt tormenta interrogatos contra Milonem teſtatos eſſe. Huiuſmodi quęſtio
nibus credendum non eſſe contendit Cicero. In atrio Libertatis.) Romanos
veteres coluiſſe Deam Libertatem Cicero ſcribit in libro de Natura deorum ſe-
cundo. Authore Tit. Liuio lib. xxiiij. Sempronius Gracchorum pater in Auen
tino ex multatitia pecunia ædem Libertatis faciendam curauit, dedicauitq́. Tē
plorum quoq; atria fuiſſe etiam Seruius dicit, quum libro Commentariorū in
Æneid. Virg. vij. ſcribit, Veſtę atrium a templo remotum fuiſſe, vt in eo Senatus
haberi poſſet. Senatus enim haberi non poterat niſi in loco auguſto: & ne illuc
conueniret Senatus, vbi erant virgines, Veſtæ templum auguſtum non erat.

Libertas Dea.

Quibuſnam de ſeruis?)Dialogi imitatio eſt. Ab Appio) Authore Paulo Iu
riſc. lib. Digeſt. xxij. de teſtibus. Teſtes eos quos accuſator de domo produxerit,
interrogari non placuit. Poſtulauit)vt teſtarentur. Appij Clodij duo fuerunt
filij C. Clodij, qui P. Clodij frater erat. Hi duo adoleſcētes patrui ſui mortem au
thore patre perſequentes, Milonis accuſatores fuerunt. P. Clodius paruulū quē
dam filium P. Clodium reliquit. is patre cæſo cum familia ad patruum tranſijt.

Seruorum in Dominos teſtimonium.

De ſeruis nulla quæſtio eſt) Authore Vlpiano lib. Digeſt. xlviij. quæſtio de ſer
uis contra dominos neq; haberi debet, neq; ſi facta ſit, dicturi ſententiam, id eſt
Iudicis conſilium inſtruit. Multo minus indicia ſeruorum contra dominos ad-
mittēda ſunt. Ideoq; D. Antoninus & D. Hadrianus eodem authore reſcripſerūt,
quum ſerui pariter cum domino aurum & argentum exportaſſe dicerentur, non
eiſſe de domino interrogandos, nec quidem ſi vltro aliquid dixerint, obeſſe hoc
domino. Seruo qui vltro aliquid de domino confitetur, vt ibidem Paulus Iuriſ
conſultus ait, fides non accommodatur. Neq; enim oportet ſalutem dominorū,
ſeruorum arbitrio committi. De inceſtu) non de interitu legendum eſt. Ince-
ſtum dici etiam in quarta declinatione A. Gellius ſcribit cap. xx. lib. xiij. Inceſt⁹
ita definitur cauſa. xxxvi. quęſtione prima, vt ſit conſanguineorum vel affinium
abuſus. Is autem fit alias extra matrimonium, alias per matrimonium illicitū.
Adulterium in nuptam admittitur, ſtuprū in viduam vel virginem vel puerū
committitur, vt ait Modeſtinus lib. Digeſt. xlviij. ad legem Iuliam de adulteris.
Hoc verbo. i. ſtupro indifferenter vti, idem ſcribit lib. 50. de verborum & rerum ſi
gnificationibus. Adulterium & inceſtum M. Cicero ſtuprum ſæpe appellat. Ea
de re ante dixi. Vlpianus ad legem Iuliam de Adulteris, quæſtionem de ſeruis
in dominos inceſti poſtulatos ita demum habendam dicit, ſi per adulterium
inceſtum eſſe contractum dicatur. vt authore Marcello Iuriſconſult. de quęſtio
nibus, ſi quis cognatam cum qua nuptias contrahere non poteſt, viduam vel
alij nuptam corruperit. Hoc ſolo caſu ſerui in perſonam domini torquētur. Sed
poſtquam lex Iulia de Adulteris ceſſauit, ceſſant etiam, vt Vlpianus ait, ſeruo-
rum in dominos de inceſtu tormenta. Sed quia inceſtum itidem appellamus,
quod in mulieres religione conſecratas admiſſum ſit, vt Veſtales, inceſti da-
mnatas ſæpe legimus, hic locus Ciceronis intelligi poſſit tam de inceſtu eo
quem P. Clodius cum ſorore commiſit, quæ Lucullo nupſerat, quàm de
adulterio cum vxore Cæſaris in ſacris Bonæ Deæ commiſſo. Ideo de vtroque

Inceſtus. Adulteriū Stuprum.

Bona Dea eiusq́ꝫ ſacra a Clodio violata

nobis dicerẽ cõſiliũ eſt,q̃uis de poſteriore potius intelligi videatur.Bonam Deã
Romanæ mulieres colebãt eã Græci Gynæciam,Romani Dryada vocãt,puellę
Fauni vxorẽ exiſtimãt.Sacra ei a Romulo ꝓ ſalute pop.Ro.inſtituta Vrbi Ro-
mę æqualia ſunt.Hęc ſacra in domo Cõſulis per eius vxorẽ & Veſtales virgines
quotanis fiebãt.Mulieres quæ ſacra facturę erant, coma,mitra, muliebribus ſo-
leis,purpureis faſciolis,ſtrophio,pſaltrio ornatę erãt.Ad ea ſacra ne imprudentī
quidem viro intrare licet.ſuntq́ꝫ a viris tam aliena. vt eius Deę nomen latinũ
ſcire viris nefas exiſtimatum ſit. Hæc ſacra omni memoria nemo niſi Clodius
violauit.nam Cęſaris vxorẽ Clodius nõ inuitam adamabat.hanc aũt mater Cę
ſaris Aurelia tanta cura obſeruabat,vt ne colloqui quidẽ cũ Clodio poſſet.Qua-
nocte ſacra fiebãt.P.Clodius latere ſperans,ꝙ eius genas lanugo prima nondũ
veſtiret,habitu muliebri a cõſcia rerũ ancilla intromiſſus eſt.Ea ad vxorẽ Cæſa
ris vt eã aperiret accurrẽs moratur.Clodius morę impatiens per atria ſpatioſa
lumẽ deuitans inambulat.eũ pediſſequa quędã Aurelię,quæ ſit,fœminã enim
putabat,rogat. Loqui tãdem coactus ancillam quãdã pręſtolari ſe reſpondet.Eo
voce prodito, ancilla clamore ſublato ad lumina turbasq́ꝫ proſilit ,virũ cõperiſſe
ſe vociferans . Trepidantibus paſſim mulieribus,Aurelia ſacris interruptis oc
cultatisq́ꝫ fores claudit,accẽſis cereis virum diſquirit. Is in ancillæ cubiculo,quo
profugerat inuentus eſt,quem e domo proturbarunt. Clodium Lentulus accu
ſauit,ꝙ ſacra Bonę Deę violaſſet.Is cõſtãter negauit eo die ſe Romã fuiſſe,inue
nitq́ꝫ teſtẽ Caſſiniũ Scholã Equitem Romanũ,qui eũ eadem hora,qua ſtuprum
admiſſum dicebatur,Interamnæ fuiſſe diceret. Cõtra eum teſtes multi producti
ſunt.Cicero Clodium ad ſe tunc domum veniſſe, ſecũq́ꝫ ſerio collocutũ aſſeruit.
Alia eius impudica flagitia viri graues detulerunt,vt hoc in eo flagitiũ credibi
le eſſet L. Lucullus iuratus dixit ſe comperiſſe habitis ancillarũ quæſtionibꝰ eũ
Clodiũ cũ ſorore germana,q̃ Luculli ipſius vxor erat,ſtuprũ feciſſe.Rumor etiã
increbuit,eundẽ reliquis duabus ſororibus ſe cõiũxiſſe,quarũ alterã Martiꝰ Rex,
alterã Metellus Celer in matrimoniũ haberent. A Clodio noctes matronarũ &
adoleſcẽtiũ nobiliũ magna ſumma emptę mercedis loco Iudicibus erogatę ſũt.
Corrupto Iudicio factũ eſt,vt a triginta Iudicibus abſolueretur,quũ a.xxv.dãna
retur.Authores ſunt M.Cicero de reſponſis Aruſpicum.Plutarchus in vitis Lu
culli,Cæſaris,& Ciceronis,& Valerius Maximus li.ix. titulo de Luxuria & Libi
dine.Cũ ea matrona adimiſſum in his ſacris adulteriũ Cicero perſępe dixit.De
hac matrona eiusq́ꝫ viro inter ſcriptores non conſtat.Appianus enim libro bel
lorum ciuilium ſecundo,Calphurniam L. Piſonis filiam vxorem Cæſaris, Plu-
tarchus Põpeiam,itidẽ Cęſaris vxorẽ appellant.Vxorem Metelli Põtij in his ſa
cris P.Clodiũ ſtupraſſe T. Liuius lib.ciij. ſcribit. Vnde) .i.a quo, vel a cuius do-
mo. Proxime ad deos)acceſſit Clodius,quum ſcilicet occiſus eſt,Proxime deos
non proxime ad deos hoc loco Priſcianus legit li.xviij.quũ docet proxime vti

Quęſtio de ſeruis in dominos.

prope iũgi cũ accuſatiuo. Ad ipſos penetrarat)in ſacris Bonę Deę. Quęritur)
.i.ſeruorũ quæſtio poſtulatur. Maiores noſtri in dominũ) Eadem ſentẽtia eſt in
oratione pro Rege Deiotaro.More,inquit,maiorũ de ſeruo in dominum ne tor
mentis quidem quęri licet.Id etiã iure ciuili cautum eſſe diximus.Cuius ſcripto-

res (quorũ verba ad cõſuẽdas Pãdectas veluti cẽtrones quidã adiecta ſunt) maxima ex parte poſt Ciceronẽ fuerũt, vt in cõmẽtariis in epiſtolas virorũ illuſtriũ ſcribimus. Quę tñ ſcripſerũt, aliena omnino nõ eſſe arbitror ab iis quæ priſci illi authores tradiderũt, quos enumerat Põponius Iuriſc. lib. Digeſt. 1. titulo de origine iuris. Nõ quia nõ poſſet verũ inueniri) nõnulli enim ſeruorũ ita fideles erãt, vt quęſtione nulla cogi potuerint, vt dominũ proderent. Qualis authore Valerio Maximo lib. 8. titulo de q̃ſtionibus Philippus fuit Fuluii Flacci ſeruus, in quo tota domini quęſtio nitebatur. is enim octies tortus nullũ omnino verbũ, quo dñi ſalus periclitaret̃ emiſit. Dñi morte ipſa triſtius) Si em̃ e ſeruis veritas extorqueret̃, id ea cauſa eſſet, vt dñs dãnaret̃: ſed ſeruorũ quęſtio dñi dãnatione triſtior eſſet. Authore Quintil. lib. 8. nõ augẽda ſemp oratio, ſed ſubmittẽda nõnũq̃ eſt. vim rebus aliquãdo affert ipſa humilitas. Poſtq̃ multa in hanc rẽ poſuit exempla, Et pro Milone, inquit, illud, Heus vbi Ruſcio? vbi Caſca? Sunt verba Appii, P. Clodii ſeruos prius interrogãtis, q̃ ad quęſtionẽ mittat. Fecit) reſpõdet ſeruus. Certa crux) minatur Appius. Nullas fecit) Seruus metu crucis nullas feciſſe reſpõdet. Sperata libertas) id Appius dicit, ne ſeru⁹ vacillet. Quid hac q̃ſtione certius?) Ironia eſt. Arrepti) a tortore. A cęteris ſeruis. In arcas coniiciunt̃) Arcas robuſteas in carcere fuiſſe, qb⁹ malefici hoĩes includerent̃ Sex Põpeius teſtis eſt. Hi cẽtũ dies) Nã a Clodii cęde vſq; ad hãc defenſionẽ dies circa centũ interfuerũt. Hi) ſerui. Penes accuſatorẽ) Appium.

Quod ſi ſatis nondum cernitis, (cum res ipſa tot, tam claris argumẽtis ſigniſq; luceat) pura mente atq; integra Milonem, nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſciẽtia exanimatum, Romam reuertiſſe: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius, qui ingreſſus in forum ardẽte curia, quæ magnitudo animi, qui vultus, quę oratio. Neq; vero ſe populo ſolum, ſed etiã Senatui tradidit: neq; Senatui modo, ſed etiam publicis præſidiis, & armis: neq; iis tantum, verum etiam eius poteſtati, cui Senatus totam rempublicam, omnem Italiæ pubem, cũcta populi Romani arma commiſerat. Cui ſe nunq̃ profecto tradidiſſet, niſi cauſę ſuę confideret, pręſertim omnia audiẽti, magna †intuenti, multa ſuſpicanti, nõnulla credenti. Magna vis eſt conſciẽtię Iudices, & magna in vtrãq; partem, vt neq; timeant, qui nihil cõmiſerint: & pœnã ſemper ante oculos verſari putent, q peccarint. Neq; vero ſine ratione certa, †metuẽti. Conſciẽtiæ vis.

cauſa Milonis ſemper a Senatu probata eſt. Videbāt enim ſapientiſſimi homines, facti ratione, pręſentiā animi, defenſionis conſtantiā. An vero obliti eſtis Iudices recēti illo nūcio necis Clodianæ, nō modo inimicorū Milonis ſermones, & opiniones, ſed nōnullorū imperitorū? qui negabant eum Romam eſſe rediturū? Siue eñ illud animo irato ac percito feciſſet, vt inceſus odio trucidaret inimicū, arbitrabātur eū tāti mortē P. Clodii putaſſe, vt æquo animo patria careret, cū ſanguine inimici expleſſet odium ſuum. Siue etiā illius morte patriam liberare voluiſſet, nō dubitaturū fortē virū: quin cum ſuo periculo ſalutem reipublicæ attuliſſet: cederet æquo animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipſe ſeruaſſet.

Percitus animus.

Quod ſi ſatis nondū cernitis) Ex Milonis ob integræ conſcientiæ fiduciam in vrbem reditu poſtridie q̃ Clodius occiſus fuit, docet Milonem non feciſſe inſidias. Tā claris argumentis ſigniſq;) Authore Quintiliano lib. v. omnis probatio artificialis conſtat aut ſignis. aut argumentis aut exemplis. Signa ſunt, vt de reliquis nūc nihil dicamus, cuiuſmodi ſunt cruenta veſtis, clamor, liuor, tumor. Sed latius id nomen patet. vt ſignū adulterę eſt, lauari cū viris. ſignū inſidiarū a Clodio factarū, q; in equo, q; ſine vxore, q; cum ſeruis expeditis fuerit, vt in Milone contraria ſigna ſunt, nihil eū de inſidiis cogitaſſe. Quæ fuerit celeritas reditus eius) Milo, quē opinio fuerat propter aduerſariorū inuidiā abiiſſe in exiliū, Romā rediit nocte ea qua incēſa curia eſt, vt ait Aſconius. Quæ oratio) In Milonē in foro ad populum verba facientē impetū factū eſſe Appianus ſcribit. Neq; vero ſe populo, &c.) Figura eſt quę Gręcis climax, ab Aquila Romano aſcenſus dicitur. Ea enim veluti quibuſdam gradibus cōnectitur oratio. Hāc figurā decorā a Demoſthene illuſtratā idē Aquila dicit: hic autē figurę pte Ciceronē vſum. nā in tertio gradu cōtētus dicere, neq; iis tātū, ne rurſum totū illud repeteret, neq; ſolū publicis pręſidiis & armis: videlicet quia & nimis lōgū & inſuaue futurū erat. Neq; vero ſe populo ſolū) Iudiciū capitis habebāt po. Ro. & in atrociore negocio Senatus, vt in Catilinæ coniuratione apud Salluſtiū, & Conſules, ſi iis Senatuſconſulto mandatum erat, vt viderent ne quid reſp detrimenti caperet. His omnibus Milo bona conſcientia ſubnixus ſe tradidit. Eius poteſtati) .i. poteſtati Cn. Pompeii, cui Senatuſconſulto mandatū erat, vt videret, ne quid reſp. detrimenti caperet, vtq; delectus ex Italia tota haberet. Omnē Italiæ pubē) .i. iuuentutē, militū delectum. Cui) Pompeio. Magna metuēti) In codicibus alijs eſt intuēti. Quæ lectio improba mihi viſa non eſt.

magna enim Pompeius intuebatur, vt incẽdiũ curiæ, multas ſeditiones etiam in foro, quare id armatis pręſidiis munire cogebaꝫ. Quis eñ Milonẽ Põpeius timuiſſe dicaꝫ, inepta eſſet ſentẽtiæ cõnexio, ſi magna metuẽti, & poſtea, multa ſuſpicãti diceretur. Rationẽ).i.modũ quo cędes facta eſt. Pręſentiã animi) qa Milo nihil turbatus erat. Imperitorũ).i.ſimpliciũ.ita eñ Cicero appellare ſolet eos quos vulgo appellant ſimplices. Percito).i.cõmoto. Vt æquo animo patria careret).i.patria carere cõtẽtus eſſet. Cederet legib⁹).i.iudicia declinaret exilio volũtario. Vel legibus pareret, quæ exilio multant eũ qui cædem fecerit. Imperitꝰ.

Multi etiã Catilinã atq; illa portenta loquebantur: erũpet, occupabit aliquẽ locũ, bellũ patriæ faciet. Miſeros interdũ ciues optime de republica meritos: in quibus homines non modo res ꝑclariſſimas obliuiſcũtur, ſed etiã nefarias ſuſpicãtur. Ergo illa falſa fuerũt, q̃ certe vera extitiſſent, ſi Milo admiſiſſet aliquid, quod nõ poſſet honeſte vereq; defendere. Quid? quæ poſtea ſunt in eũ cõgeſta? quæ q̃uis etiã mediocriũ delictorũ cõſciẽtiã perculiſſent, vt ſuſtinuit dii imortales? ſuſtinuit? imo vero vt cõtẽpſit? ac ꝓ nihilo putauit? quæ neq; maximo animo nocẽs, neq; innocẽs, niſi fortiſſimus vir, negligere potuiſſet. Scutorũ, gladiorũ, frenorũ, ſparorum, pilorũq; etiã multitudo deprehẽdi poſſe indicabatur: nullũ in vrbe vicũ, nullũ angiportum eſſe dicebant, in quo Miloni non eſſet cõducta domus: arma in villam Otriculanam deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino ſcutis referta, plena omnium malleorum ad Vrbis incendia comparatorum.

r Multi etiã Catilinã loquebanꝫ) Dicebãt eñ eũ imitaturũ Catilinã, & cõgregaturũ exercitũ, vt bellũ patrię faceret. Illa portẽta).i.eos q patria pulſi patrię bellũ fecerũt. Miſeros interdũ ciues).i.qui de rep. bene meriti ſunt, nõnũq̃ miſeri ſunt, q, hoĩes nõ ſolũ obliuiſcanꝫ bñficii, ſed etiã de his nõnũq̃ male ſuſpicenꝫ. Miſeros).i.o miſeros. Vera extitiſſent).i.credita & defenſa vera fuiſſent. Quę q̃uis mediocriũ delictoꝝ &c.).i.ſi Milo etiã mediocriũ delictoꝝ ſibi cõſci⁹ fuiſſet, hoꝝ cõſciẽtia ꝑculſus & exagitat⁹ ex vrbe abiſſet, vt fecit Catilina q cõiurationis cõſcius Cic. orationẽ ferre nõ potuit. ideoq; noctu Roma abiit. Quis).i.quãtũuis. Gladioꝝ) Gladios nõ enſes ſępe dici a Cicerone attẽdim⁹. Freni aut armorũ gen⁹ eſt, aut hic locus emẽdatus nõ eſt. Sparũ genus teli agreſtis eſſe No. Marcellus ſcribit. Angiportus & angiportũ dicitꝫ. In vrbe viarũ tria ſũt genera, ſũt Freni. Sparum. Angiportum.

vici,qui ſunt latiores & habẽt exitũ:ſunt fundulę a fundo,quæ exitu carẽt:ſunt
Vicus. angiportus,q ita anguſti ſunt,vt p eos nihil agi poſſit in portus.Veteres eñ vo
Fundula. cabãt domos partim inſulas,partim portus.inde porticus appellata.Pro fundu
la angiportũ Terẽtius in Adelphis dixiſſe videt. Id qdẽ angiportũ nõ eſt puiũ.
Sed re vera ibi,Demea rephẽdit Syrũ q dixerat,Eſt ad hãc manũ ſacellũ,vbi an
giportũ,ppter eſt. Angiportũ eñ p via peruia Syrus dixerat:ſed Demea peruiũ
Malleoli. angiportũ negat,tãq̃ angiportum nõ ſit.Malleoli,vt ait Nonius Marcellus ſunt
manipuli ſpartei pice contecti,qui incenſi aut in muros aut in teſtudines iaciũ-
tur.In alia ſignificatione dici ſcribimus in Cõmẽtariis in Tulliũ de Senectute.

Hæc nõ delata ſolũ,ſed pene credita : nec ante repudiata
ſunt q̃ quęſita.Laudabã equidẽ incredibilẽ diligẽtiã Cn.Põ
peii:ſed dicã vt ſentio Iudices,nimis multa audire cogũtur,
neq; aliter facere poſſunt ii qbus tota cõmiſſa eſt reſpubli-
Popa Licinius. ca.quin etiã audiẽdus ſit Popa Licinius neſcio quis de circo
maximo: ſeruos Milonis apud ſe ebrios factos,ſibi cõfeſſos
eſſe de interficiendo Põpeio cõiuraſſe.Deinde poſtea ſe gla-
dio percuſſum eſſe ab vno de illis,ne indicaret. Pompeio in
hortos nũciauit. Arceſſor in primis,de amicorũ ſentẽtia rẽ
defert ad Senatũ.Non poterã in illius mei patrięq; cuſtodis
Examinati. tãta ſuſpitione nõ metu exanimari.Sed mirabar tamẽ credi
Popę: ebriorum cõfeſſionẽ ſeruorũ audiri: vulnus in latere,
Gladiatoris ictus. quod acu pũctũ videretur,pro ictu gladiatoris putari.Verũ
etiã vt intelligo cauebat magis Pompeius,q̃ timebat: nõ ea
ſolũ quę timenda erant,ſed omnia,ne aliquid vos timeretis.
Oppugnata domus C. Cæſaris clariſſimi & fortiſſimi viri
per multas noctis horas nũciabatur.Nemo audierat tã ce-
lebri loco,nemo ſenſerat: tamẽ audiebatur. Nõ poterã Cn.
Põpeiũ pſtãtiſſima virtute ciuẽ,timidũ ſuſpicari.Diligentiã
tota republica ſuſcepta nimiã nullã putabã. Frequẽtiſſimo
Senatu nuper in Capitolio Senator inuẽtus eſt,qui Milonẽ
cum telo eſſe diceret.Nudauit ſe in ſanctiſſimo tẽplo,quo-
niã vita talis & ciuis & viri fidẽ nõ faciebat,niſi eo tacẽte res
ipſa loqueretur.Oĩa falſa atq; inſidioſe ficta comperta ſunt.

Rupudiata).i.relecta & non credita. Queſita).i.inquiſitione facta nō inuenta.
Laudabā equidē)Cn.Pōpeius Milonē timere putabatur.Hāc ſuſpicionē metus
Cicero iudicibus & Pōpeio adimit. De circo maximo).i.de plebe ſacrificorum
qui ſolitus eſſet familias purgare.Ita eñ exponere videt Aſconius q de Licinio
Popa rē narrat fuſius.Pollutā enim familiā Romani putabāt,quū ex ea aliquis
mortuus erat.Inde funeſta domus,in qua quis mortuus erat,appellabatur.ante
quā cupreſſi ramū pręfigi morē fuiſſe Seruius Cōmētario tertio ſcribit,quo Pō-
tifex admoneatur ibi mortuū eſſe, ne per imprudētiā ingreſſus pollueretur.nā
eos etiā pollui putabant,qui mortuū vidiſſent,q̄uis e familia nō eſſent. Æneas
Virgilian⁹lib.7.luſtrat ſocios qui affuerūt Miſeni funeri. Eſt igitur ꝙ coniectem
funeſtas familias a vulgo quodā ſacrificorū luſtrari in circo maximo,quē appel-
latū eſſe Armiluſtrū M.Varro lib. de Lingua latina primo,dicit de ambitu lu-
ſtri. In hortos nūciauit)Sic Cicero pro Sex.Roſcio,Occiſo Sex.Roſcio primus
Ameriam nūciat Manlius Glaucia quidā.Idē. Ad Volaterras in caſtra L.Syllæ — In hortos
mors Sex.Roſcij quatriduo,quo is occiſus eſt,Chryſogono nunciatur.T.Liuius — nunciauit
libro.v.Et ſi negetur ager,corā iiſdē Romanis dimicaturos,vt nūciare domum
poſſint,quantum Galli virtute cęteros mortales pręſtarent. Quod)latus. Pro
ictu gladiatoris).i.pro magno vulnere,ꝙ gladiatores inermes inter ſe dimican-
tes permagnis ſe concidant vulneribus. Oppugnata domus Cæſaris) Vel Mi-
lonē ex oppugnatoribus fuiſſe ab aduerſarijs dici ſignificat: vel arguit a ſimili.
vt nūciabatur domus Cæſaris per multas noctis horas oppugnata, idq́ falſum
erat:ita credendū nō eſt vera eſſe ea quę de Milone in Pompeium circūferātur.

Tam celebri) i.frequenti,vbi tam multi proxime habitarent. Tamen audie-
batur).i fama vulgata erat. Frequentiſſimo Senatu) P.Cornificius Senator
Milonem ſub tunica telum femori alligatum habere dixit. Poſtulauit Pompe-
ius vt femur videret.Milo ſine mora tunicam leuauit.Hic itaq; M.Cicero excla-
mat crimina omnia quæ in Milonem dicerentur,huic eſſe ſimilia. Nudauit ſe
in ſanctiſſimo templo) Attendendum eſt veteres vſos non fuiſſe his crurum ti-
biarūq; indumentis, quas appellant vulgo caligas. ideoq; nullum his nomen — Caligarū
latinum eſſe.aliud enim caliga eſt. Toga ad calceos vſq; demiſſa vſum Ciceronē — vſus
eſſe vt varices tibiarum velarentur,Plinius ſcribit.Siue ea cauſa fuerit, ſiue id — Toga.
temporis mos fuerit,vt lib.vndecimo contendit Quintil.nudæ tibiæ toga lon-
ga velabantur.Idem eodem li. Crura.valetudinis cauſa faſcijs aliquando veſti-
ri dicit,idq; excuſari poſſe,tanq̄ id indecorum habitum ſit.Catonem minorem
etiam quum Prætor eſſet pedibus nudis incedere ſolitum Plutarchus in eius
vita ſcribit. Authore Cicerone in primo de Officijs, ſcenicorum nemo in ſce-
nam prodibat ſine ſubligaculo.verebantur enim,ne ſi quo caſu euenfret,vt cor-
poris pudendæ partes aperirentur, aſpicerentur non decore. Scenicos autem ve-
ſtibus in ſcena vſos fuiſſe Donatus in Commentarijs in Terentium ſcribit.Sup-
parum,vt ait M Marcellus,eſt linteum femorale vſq; ad talos pendens, dictum — Supparū.
quod ſubtus appareat.Eo ſupparo viros vſos fuiſſe arbitror loco earum quas ca-
ligas appellant.Quū C. Cæſar necaretur,vt in eius vita Suetonius ſcribit ſini-
ſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, quo honeſtius caderet, etiam inferiore

corporis parte velata. Significat igi[t] Cicero Milonẽ Põpeio poſtulantẽ vt femur videret, ſi telũ alligatũ eſſet, pudẽda mẽbra, aut certe pudẽdis ꝓxima nudaſſe. q[uo]d Romę & in tẽplo deforme admodũ haberi debebat. nam apud Lydos cæteroſq; barbaros, vt Herodotus lib. 1. ſcribit, magno probro erat etiã virũ conſpici nudũ. id Romę turpius eſſe debebat. Authore Valerio Maximo lib. 2 tit. de inſtitutis antiq[ui]s in ſacrato aliquo loco nudare ſe nefas eſſe credebatur. Ideo flamen Dialis, vt ait A. Gellius cap. xv. libr. x. tunicam intimam, niſi in locis tectis exuit, ne ſub cælo tanq̃ ſub oculis Iouis nudus ſit. In ſanctiſſimo templo) vbi Senatus habebatur. ante enim dixi Senatum haberi non ſolitum niſi in loco anguſto. ideoq; templum pro Senatu ſæpe dici ſcribimus in commentarijs in Ciceronẽ de Senectute.

Nudari corpus indecorum.

Crimen Clodianũ.

Quod tamen ſi metuitur etiã nũc Milo, non iam Clodianũ crimen timemus, ſed tuas Cn. Põpei (te em̃ iã appello ea voce vt me audire poſſis) tuas inquã ſuſpiciões perhorreſcim[us], ſi Milonẽ times, ſi hũc de tua vita nefarie aut nũc cogitare, aut molitũ aliquãdo aliq[ui]d putas: ſi Italię delectus, vt nõnulli cõquiſitores tui dictitãt: ſi hęc arma, ſi Capitolinę cohortes, ſi excubię, ſi vigilię, ſi delecta iuuẽtus, quę tuũ corp[us] domumq; cuſtodit, cõtra Milonis impetum armata eſt: atq; illa omnia in hũc vnũ inſtituta, parata, intẽta ſunt: magna in hoc certe vis, & incredibilis animus, & non vnius viri vires atq; opes indicãtur: ſiquidẽ in hũc vnũ & præſtãtiſſimus dux electus, & tota reſp. armata eſt. Sed quis non intelligit omnes tibi Reip. partes ęgras & labantes, vt eas his armis ſanares & cõfirmares, eſſe cõmiſſas? Q[uo]d ſi Miloni locus datus eſſet, probaſſet profecto tibi ipſi, neminem vnq̃ hominem homini cariorẽ fuiſſe, q̃ te ſibi: nullũ ſe vnq̃ periculum pro tua dignitate fugiſſe: cum illa teterrima peſte ſæpiſſime pro tua gloria contendiſſe: Tribunatum ſuum ad ſalutem meam, quę tibi cariſſima fuiſſet, conſiliis tuis gubernatum: ſe a te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturę duos ſe habere ſemp[er] amiciſſimos ſperaſſe: te tuo beneficio, me ſuo. Quæ ſi nõ probaret, ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo vt euelli modo poſſet: ſi deniq; Italia a delectu

vrbs ab armis, ſine Milonis clade nunq̃ eſſet cõquietura: nę iſte haud dubitans ceſſiſſet patria: is qui ita natus eſt, & ita cõſueuit, te Magne tamẽ atteſtaretur. quod nũc etiam facit. Vide q̃ ſit varia vitę cõmutabilisq; ratio, q̃ vaga volubilisq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, q̃ ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quãtę timiditates. Erit, erit illud profecto tempus, & illuceſcet aliquando ille dies, cum tu non ſalutaribus vt ſpero rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo cõmuniũ temporum immutatus: qui q̃ crebro accidat, experti debemus ſcire, & amiciſſimi beneuolentiã, & grauiſſimi hominis fidem, & vnius poſt homines natos fortiſſimi viri magnitudinẽ animi deſideres. Q̃z q̃ quis hoc credat? Cn. Pompeium iuris publici, moris maiorum, rei deniq; publicæ peritiſſimum, cum Senatus ei commiſerit, vt videret, Ne quid reſp. detrimẽti caperet, quo vno verſiculo ſatis armati ſemper Conſules fuerunt, etiam nullis armis datis, hunc exercitu, hunc delectu dato, iudiciũ expectaturum fuiſſe in eius iudiciis vindicandis, qui vel iudicia ipſa tolleret? Satis iudicatum eſt a Pompeio, falſo iſta cõferri in Milonem: qui legem tulit, qua, vt ego ſentio, Milonẽ abſolui oporteret: vt omnes confiterentur, liceret. Q̃z vero in illo loco, atq; in illis publicorum præſidiorũ copiis circũfuſus ſedet, ſatis declarat, ſe non terrorẽ inferre vobis. Quid enim illo minus dignum? q̃ cogere vt vos eum condemnetis, in quẽ animaduertere ipſe, & more maiorũ, & ſuo iure poſſet? ſed præſidio eſſe, vt intelligatis, contra heſternã concionem illam licere vobis quod ſentiatis libere iudicare.

Infidelitas.

Quod tamen ſi metuitur) Adimit Cicero metũ Milonis Põpeio. Sentẽtia eſt, Si adhuc metuitur Milo, non metuo ne ei cædes Clodiana noceat, ſed tuas Põpei de Milone ſuſpiciones perhorreſcimus. Ea voce) Nã ad ærariũ nõ procul a foro Põpeius ſedebat. Cõquiſitores dicũtur ii qui cogũt, id eſt colligũt milites. T. Liui⁹ lib. 21. Qui duo populi delectus acerbitate cõſternati, retentis cõ-

Conquiſitores, & cõquiſ. hic.

quiſitoribus metũ defectionis quã præbuiſſent &c. Idẽ conquiſitionẽ habere, vt
habere delectũ dicit libro.xxv. Ex hoc ſic creati Triumuiri bini cõquiſitionem
Proximꝰ. ingenuorũ per agros habuerũt. Proximorũ).i.propinquorũ. Terẽtius in Phro
mione, Lex, inquit, eſt vt orbę qui ſunt genere proximi iis nubant, & illos duce
re eadem hæc lex iubet. Itemq́; Vt ne quid turpe ciuis in ſe admitteret propter
egeſtatem, proximo iuſſa eſt dari. Quæ tuũ corpus domũq́; cuſtodit) Põpeius
Milonem metuens in hortis ſuperioribus ſe cõtinebat, eosq́; præſidio munie-
rat. Quo vero die hæc cauſa acta eſt, Põpeius pro ærario ſedens delecta militum
manu ſeptus eſt. In hoc) Milone. Vnius viri).i. Milonis ſolius. Si Miloni
locus datus eſſet) Põpeius Milonem ſæpe ad ſe veniẽtẽ non admiſit, vt latius
ſcribit Aſconius. Teterrima peſte) Clodio. Ad ſalutẽ meã).i. ad me reuocãdũ.
A te poſtea defenſum).i. poſtq̃ Tribunatu abiit a Clodio de vi accuſatus eſt.
➢ Si nõ probaret).i. ſi nõ faceret, vt approbaret. Ita penitus).i. ita intrinſecus
& in imo pectore. Inſediſſet).i. infixa fuiſſet. Te atteſtarẽ).i. virtutis & inno-
centiæ ſuę te teſtem adduceret. Ad tempus).i. perpetuę. Quãtę in periculis
fugę proximorũ) Quod etiã fecit C. Lucullus, is enim Milonis amicus propter
familiaritatem Ciceronis egiſſe dicit, ne ſe hac de re cõſulendo inuidia oneraret.
Motu aliquo cõmuniũ temporũ).i. excitata ſeditione & diſcordia ciuili. Qui)
motus tẽporũ. Experti debemus ſcire) vt Syllanis & Cinnanis temporibus,
vt in Catilinæ coniuratione, vt in furioſo Clodii Tribunatu. Amiciſſimi)
Verſiculꝰ. Milonis. Verſiculo).i. breui dicto, vt in oratione pro domo ſua, Hoc vos pati
poteſtis? hoc ferre ciuitas, vt ſinguli ciues ſingulis verſiculis e ciuitate tollãtur?
Ibi enim verſiculum appellat illam legem Clodiam, Velitis iubeatis, vt M. Tul
lius ĩ ciuitate ne ſit, bonaq́; eius vt mea ſint? In ſcriptis verſiculos dicimꝰ, quas
vulgo dicunt lineas. Satis armati ſemper Conſules fueruut) Nam in atroci
negocio Senatuſcõſultum fiebat, vt darent operam Conſules, nequid reſpubli-
cã detrimenti caperet, vt in bello Catilinario Salluſtius ſcribit. Conſulibus in
maximis periculis vniuerſam rempublicã cõmendari ſolere Cicero author eſt
in oratione de Aruſpicum reſponſis. L. Opimio in C. Gracchi ſeditionę. Cincin-
nato Dictatori in Sp. Melii regni affectatione, aliasq́; ſæpe id Conſulibus man-
datum eſt. Hunc) Cn. Pompeium. Hunc delectu dato) Pompeio a Senatu
mandatum eſt, vt in Italia haberet delectum, quantum opus eſſet: quod aliis
Coss. mandari non ſolebat. Iudicium) id eſt damnationem. abſolutionẽ enim
potius ſperabat. Vindicandis iudiciis eius) Clodii. Satis iudicatum eſt) Colli
git Cicero legem Pompeii non eſſe contra Clodium, & armata præſidia eſſe, vt
Senatores ſententiam ferrent liberius. More maiorum) vt Seruilii Halæ, &
L. Opimii, aliorumq́; quibus Senatus mandauit, caueretur ne quid reſpublica
detrimenti caperet. Suo iure) id eſt poteſtate a Senatu accepta. Authore Sal-
luſtio in bello Catilinario, quũ decernebat Senatus, vt viderent Coss. ne quid
reſpublica detrimenti caperet, poteſtas permittebatur maxima, vtpote exercitũ
parandi, bellum gerendi, exercendiq́; omnibus modis ſocios atq́; ciues, domi
militięq́; imperium atq́; iudicium habendi. aliter populi iniuſſu nulli earũ rerũ
Conſuli ius eſt. Libere) id eſt fortiter & audacter.

Nec vero me Iud. Clodianũ crimen mouet,nec tã ſum de mẽs,tãq; veſtri ſenſus ignarus atq; expers,vt neſciã quid de morte Clodii ſentiatis.de qua ſi iã nollẽ ita diluere crimen, vt diluittñ impune Miloni palã clamare atq; mentiri glorioſe liceret:Occidi, occidi non Spurium Melium, qui annona leuanda,iacturaq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebẽ putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi: non T. Gracchum,qui Collegæ magiſtratum per ſeditionem abrogauit : quorũ interfectores implerunt orbẽ terrarũ nominis ſui gloria:ſed eũ(auderet enim dicere quũ patriam periculo ſuo liberaſſet) cuius nefariũ adulteriũ in puluinaribus ſanctiſſimis nobiliſſimę fœminę comprehenderunt:eum,cuius ſupplicia Senatus ſolẽnes religiones expiandas ſępe cenſuit: eũ,quem cum ſorore germana nefarium ſtuprum feciſſe L. Lucullus iuratus ſe quęſtionibus habitis dixit comperiſſe.

†Vel, tamen glorioſe hęc p̄dicare Miloni licere.

Soror germana.

Nec vero me Iudices)Docuit antea Cicero Clodiũ Miloni feciſſe inſidias,ideo q; iure occiſum.Hic docebit,q̃uis nõ feciſſet Clodius inſidias, e rep. tamen fuiſſe,vt pernicioſus ciuis necaretur. idcirco eſſę debere Miloni glorioſum non calamitoſum.Hoc aũt poſterius adeo potẽs eſt,vt quũ M.Brutus exercitationis cauſa,vt ait Quint.lib.3. Milonis defenſionem componeret, in oratione gloriatus ſit occiſo ciue perdito.Maluit tñ Cicero prius oſtẽdere inſidias a Clodio factas, q; dixerant aduerſarij Milonẽ inſidiarum authorem eſſe.Quint. lib.4.de Partitione ſcribẽs de eo genere defendẽdi tractat:Si occidi. iure occidi:ſed nõ occidi. Poſteriore,vt inquit,ſolũ vtendũ eſſet,modo eſſet indubitabile.ſed ſi quid in eo qđ,fortius eſt timebimus,vtraq; probatione nitemur. Alius em̃ alio moueri ſolet,& qui factũ putauit,iuſtũ credere poteſt.Qui tãq̃ iuſto nõ mouebitur,factum fortaſſe nõ credet. Egregie,inquit, Cicero pro Milone inſidiatorẽ primo Clodiũ oſtẽdit:tũ addit ex abundanti,etiã ſi id non fuiſſet,talẽ tñ ciuẽ cũ ſumma virtute interfectoris & gloria necari potuiſſe Paralepſim.i. prętermiſſionem hic eſſe Aquila Roman⁹ſcribit,vbi quaſi p̄termittẽtes q̃dã,nihilominus dicim⁹.vt pro Milone,inq̃t,illa q̃ſtio inducta eſt,qua docet e rep.fuiſſe Clodiũ occidi.Q; ſi non poſſem,iq̃t Cicero,diluere,vt dilui,tñ glorioſe hęc pręd icare Miloni liceret. Vtemur tñ hoc adiumẽto in his q̃ infirma vel nobis inuidioſa forẽt, ſi directo dicerent. Clodianũ crimẽ).i.Clodij cędes:vt paulo ante, Nõ iã Clodianũ crimen timem⁹. Et p̃ A.Cluẽtio,In Oppianici cauſa crimẽ hoc Aſinianũ cũ teſtib⁹ multis,tũ vero indicio Aiulij p̃babat. Aſinianũ crimen.i. Aſinij cędes,de qua in ſu

Crimē Clodianum. dicio agebatur. Veſtri ſenſus) veſtrę mentis. aſſenſionibus enī vniuerſi Senatus Clodij mors probata eſt: Iudicum autem multi Senatores erant: ex Senatorio ordine Cicero erat. Tamen impune Miloni.) Legit Aquila, tamē glorioſe hęc prædicare Miloni liceret. Quæ lectio mihi videtur melior, non improbo tamen lectionem eam quę vulgatior eſt. Mentiri glorioſe) Nam ſi Milo Clodium a ſe occiſum prędicaret, id ei glorioſum eſſet: tamen ipſe mentiretur. nam in hac cauſa Milonis voluntatem a Clodij cæde remouet. nam neq; imperante, neque ſciente, neq; pręſente Milone Clodius occiſus eſt. Occidi, non Sp. Melium &c.) Argumentum a minore ad maius hic eſſe Quint. lib. v. docet. Maiore enim ſe gloria dignum Milo oſtendit, q̄ Seruilius Hala & L. Opimius fuerint, qui orbem terrarum nominis ſui gloria impleuerunt. Sp. enim Melius & Tyb. Gracchus reip. aliquantulum prodeſſe videbantur. Melius enim rei familaris iactura annonam leuabat: & Tyb. Gracchus abrogando magiſtratum collegæ ſeditionem aliquantum placabat. Qui annona leuanda) Extenuat Halæ & Opimij facta, vt Milonis facinus amplificet. Nam priuata pecunia frumentum Melius emit, idq; in populum largitus eſt. Leuauit igitur annonam). i. fecit ne tanta eſſet annonę caritas. Qui Collegæ) M. Octauius Trib. pleb. precibus locupletū euictus interceſſit legi Agrarię, quā collega eius Tyb. Gracchus ferre volebat. Aliam mitiorē Tyberius tulit, qui nullis precibus ab Octauio impetrare potuit, ne intercederet. Quum fieri non poſſe videret Gracchus, quin ex hac magiſtratuum diſcordia ciuitatis ſeditio fieret, ab Octauio impetrare fruſtra conatus eſt, vt ad populum referretur, de Tribunatu alterutri abrogando. Poſtera die aduocata cōcione Gracchus ad populum tulit de Octauij abrogatione. pop. Ro. iuſſu Tribunatus ei abrogatus eſt. Latius hiſtoriā a Plutarcho in Gracchorū vita explicatā inuenies. Adulteriū) Adulteriū nūc appellat, quod ante dixit inceſtū ſtuprū.

In puluinaribus ſanctiſſimis) Bonæ deæ. Solēnes religiones). i. ſolēnia ſacra.

P. Clodij adulteriū & abſolutio. Cuius ſupplicio de hoc adulterio quid Senatus cēſuerit ſcribit M. Cicero libr. Epiſt. ad Atticū. 1. Credo, inquit, te audiſſe, quū apud Cęſarē pro populo fieret ſacrificiū, veniſſe eo muliebri indutū veſtitu virū. idq; ſacrificiū, quum virgines inſtauraſſent, mentionē a Q. Cornificio principe Senatus in Senatu factam. poſtea rē ex S. C. ad virgines & Pōtifices relatā. idq; ab ijs nefas eſſe decretū, deinde ex S. C. Cōſules rogationē promulgaſſe, vxori Cęſarē nunciū remiſiſſe. In hac cauſa Piſo amicitia P. Clodij ductus operā dat, vt ea rogatio, quā ipſe fert ex S. C. & de religione, antiquetur. Meſſala vehementer adhuc agit ſeuere. boni viri p̄cib9 Clodij remouētur a cauſa, operę cōparātur, noſmetipſi, qui Lycurgei a principio fuiſſemus, cottidie demitigamur. inſtat & vrget Cato. Quid multa? vereor ne hęc neglecta a bonis, defēſa ab improbis magnorū reip. malorū cauſa ſit. P. Clodius, vt ipſe etiā gloriari ſolebat, ducentis Senatuſcōſultis confixus eſt, quę ſunt omnia contra illū pro religionibus facta, vt idem ait de Reſponſis Aruſpicū. Sororē germanā & fratrē germanū Cicero nō ſemel dicit. Nefariū ſtuprum) Stuprum, quod cū ſorore admiſſum eſt, appellat. Cicero pro domo ſua in nefarium hoc ſtuprum cauillatur. Vide, inquit, ne tu te debeas Iouem dicere, q; tu iure eādem ſororem & vxorem appellare poſſis. Sororium adulterium in oratione in

Stuprum

L.Piſonem appellat. Queſtionibus habitis)L. Lucullus ancillas in mediũ duxit,quæ affirmarũt Clodiũ,quũ apud ſe domi habitarent,iuniori ſorori ſe cõmiſcuiſſe,vt ait Plutarchus in vita Ciceronis,quo eodẽ authore in vita L.Luculli Clodius ſororẽ ſuã,Luculli vxorẽ intẽperãtiſſimam mulierẽ libidini ſuæ allexit. Clodii inceſtus

Eum qui ciuẽ,quẽ Senatus,quẽ populus,quẽ omnes gẽtes vrbis ac vitę ciuiũ conſeruatorẽ iudicabãt,ſeruorũ armis exterminauit:eũ q regno dedit,ademit: orbẽ terrarũ quibuſcũ voluit partitus eſt:eum qui pluribus cędibus in foro factis, ſingulari virtute & gloria ciuẽ,domũ vi & armis compulit: eũ cui nihil vnq̃ nefas fuit nec in facinore,nec in libidine:eũ qui ędem Nympharum incendit,vt memoriã publicã recenſioniſtabulis publicis impreſſam extingueret: eum deniq̧, cui iã nulla lex erat, nullũ ciuile ius,nulli poſſeſſionũ termini:qui non calumnia litiũ,nõ iniuſtis vindiciis ac ſacramẽtis alienos fundos,ſed caſtris,exercitu,ſignis inferẽdis petebat.

Qui ciuẽ).i.me Ciceronẽ. Regna dedit)P.Clodius Trib.pl.Peſſinũtẽ ſedẽ domicilũ ꝑ Cybeles Brogitaro Gallogręco impuro & nefario homini vẽdidit,eũq̧ iuſſit regẽ appellari.vt amplius tradit Cicero in oratione de Aruſpicũ reſpõſis, & pro P.Seſtio. Ademit regna) Ptolemæum Regẽ Cypri eodẽ iure quo frater Ptolemęus Ægypti rex regnãtem,cuius cũ patre & auo Romanis ſocietas amicitiaꝗ fuiſſet,P Clodius Trib.pl.nefaria lege,cauſa incognita publicauit.Huius pecuniæ deportãdæ,& ſi quis ſuum ius defenderet, bello gerẽdo M.Catonẽ præfecit Author eſt Cicero pro domo ſua,& amplius pro P.Seſtio. Orbem terrarũ quibuſcũ voluit partitus eſt)P.Clodius Trib.pl.L.Piſoni & A Gabinio prouincias ita partitus eſt:vt ille totã Achaiã,Theſſaliã,Bœotiã,Gręciã,Macedoniam, omnẽq̧ Barbariã.Gabinius vero Syriam, Babylonẽ,Perſas acciperet, vt in oratione pro domo ſua Cicero ſcribit. Pluribus cędibus factis).i.pluribus hominibus occiſis. In foro).i.tẽplo Caſtoris,vt ante dictũ eſt. Singulari virtute & gloria ciuẽ).i.Cn Põpeiũ.Nã poſtq̃ ſeruus is, cui ſica in tẽplo Caſtoris extorta erat, & ad Gabiniũ Cõſulẽ delata dixit a P.Clodio imperatũ ſibi,vt Põpeiũ occideret: Põpeius ſtatim domũ rediit,ex eodẽ tẽpore obſeſſus a liberto Clodii Damione eſt,vt ait Aſconi⁹.Quiędẽ Nympharũ)Nympharũ tẽplũ fuit Romę.Quũ.n.vaſtis incẽdiis Vrbs obnoxia foret,Nympharũ,q̃ aquis præſunt,ope incẽdio ſubueniri putabãt.Id templũ P.Clodius incẽdit. Cicero in oratione de Reſpõſis Aruſpicũ de Clodio,Idẽ,inquit,earũ tẽplũ inflãmauit dearũ,quarũ ope etiã aliis incẽdiis ſubuenit. Vt memoriã publicã recẽſionis) Solebãt Cenſores quinto quoq̧ anno de morib⁹po.Ro.iudicare,Senatu improbos mouere,Senatus Principem Nympharũ templũ

legẽre,aliaq; eiuſdẽ generis facere, quę multa ſcribim⁹i Cõmẽtarijs in Ciceronẽ de Senectute.Quę Cenſores fecerant,ea in tabulas referębãt. vt Cicero de Aruſpicũ reſpõſis probaturum ſe dicit,Cenſorũ tabulis Clodij domũ ſacellum fuiſſe, A Clodio in ſtupris inauditis nefarijsq; verſato vetus illa magiſtra pudoris & modeſtiæ ſeueritas Cenſoria ſublata eſt, quæ annos quadringentos durauit, vt ſcribit Cicero in oratione in L.Piſonẽ.Quia igitur Cenſoria ſeueritas P. Clodij nefariis moribus inimica erat,nõ modo eã ſuſtulit, ſed Cenſorum tabulas.i.libros,vt perderet,Nympharum templum,in quo aſſeruabantur,extuſſit.Cicero in oratione pro M.Cælio de P.Clodio,Qui,inquit,ædes ſacras,qui cenſum populi Ro.qui memoriã publicã ſuis manibus incendit. Recẽſionis).i.cenſus.Recẽſere enim pro ſimplici dicitur.Virgilius lib.Æneid.vi.Omnemq; ſuorum Forte recenſebat numerũ. Impreſſam).i.ſcriptã. Eũ deniq;)Verbũ occidi hic ſemper repetendum. Nõ calumnia litiũ &c.).i.qui non aliquo iuris prætextu,q̃uis iniuſto poſſeſſiones petebat. Nõ calũnia litiũ)Calumnia a caluẽdo.i.decipiendo vt Priſcianus ait,dicta a Cicerone lib.de Offic i.deſcribitur,vt ſit callida & malitioſa iuris interpretatio. Li.Digeſt.*.titulus eſt de calumniatoribus. Non iniuſtis vindiciis)Vindiciæ quę ſint Aſconius Pædianus ſcribit in Cõmentariis in in orationem Ciceronis in Verrẽ de Prętura Vrbana. Lis,inquit,vindiciarũ eſt quũ litigatur de ea re apud Prætorem,cuius incertum eſt quis debeat eſſe poſſeſſor.Et ideo qui eam tenet,ſatiſdat aduerſario ſuo pro præde litis vindiciarũ,quo illi ſatisfiat,nihil ſe deterius in poſſeſſione facturũ,de qua iurgium eſſet.Rurſus ipſe ſponſione certę pecuniæ aut ęſtimationis prouocatur,quã amittat,niſi ſua ſit hæreditas de qua cõtendit. Ac ſacramẽtis) Sacramentum erat pecunia ab vtroq; litigatorum depoſita, vterq; enim litigatorum certam aliquam pecuniã ad ſacrum deponebat. Victor pecuniam ſuam recipiebat: victi pecunia in ęrariũ referebatur.M.Varro lib.de Lingua Latina.i.Ea pecunia,inquit, quæ in iudiciũ venit in litibus ſacramentum a ſacro dicta eſt.Nam qui petebat,& qui inficiabatur de aliis rebus vterq; quingentos ęris ad pontem deponebant.De aliis rebus item certum alium legitimum numerum aſſium.Qui iudicio vicerat,ſuum ſacramentum a ſacro auferebat,victi ſacramentum ad ęrarium redibat.Hæc intercíſa apud Varronem ſunt. Signis inferendis).i.tanq̃ hoſtili prælio.

Censorum tabulæ. Recẽnſere. Calumnia. Vindiciæ. Sacramẽtũ

Qui non ſolum Etruſcos (eos enim penitus cõtempſerat) ſed hunc Cn.Pompeium virum fortiſſimum,atq; optimũ ciuem,iudicem noſtrũ pellere poſſeſſionibus,armis, caſtriſq; conatus eſt:qui cum architectis & decempedis villas multorum,hortoſq; peragrabat:qui Ianiculo,& Alpibus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarum: qui cum ab equite Romano ſplendidiſſimo & forti viro, T.Paconio non impetraſſet,vt inſulam in lacu Precio venderet,repẽte lyntribus in eam in

Decẽpedæ. Preci⁹lacus

ſulam materiam, calcem, cœmenta, atq; arma conuexit: domino trans ripam inſpectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno: qui huic T. Furfanio, cui viro dii immortales? (quid enim de muliercula Sanctia? quid de adoleſcente Apronio dico? quorũ vtriq; mortẽ eſt minitatus, niſi hortorũ poſſeſſione ceſſiſſet) ſed auſus eſt Furfanio dicere, ſi ſibi pecuniam quantam popoſcerat non dediſſet, mortuum ſe in domũ eius illaturũ. qua inuidia huic eſſet tali viro conflagrandum? qui Appium fratrem hominem mihi coniũctum fideliſſima gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit: qui parietem ſic per veſtibulũ ſororis inſtituit ducere, ſic agere fundamenta, vt ſororem non modo veſtibulo priuaret, ſed omni aditu & lumine. Q̃q̃ hęc quidem iam tolerabilia videbantur: etſi æqualiter in rempublicã, in priuatos, in longinquos, in ꝓpinquos, in alienos, in ſuos irruebat: ſed neſcio quomodo iam vſu obduruerat & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. Quę vero aderant iam & impendebãt, quonam modo ea aut depellere potuiſſetis? aut ferre imperiũ, ſi id ille nactus eſſet? Omitto ſocios, exteras nationes, Reges, Tetrarchas (vota enim feceratis, vt in eos ſe potius mitteret q̃ in veſtras poſſeſſiones, veſtra tecta, veſtras pecunias) dico a liberis mediusfidius, & a cõiugibus veſtris nũq̃ ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet. Fingi hęc putatis? quę patẽt? quę nota omnibus? quę tenent? ſeruorũ exercitus illum in Vrbe cõſcripturum fuiſſe, per quos totam Remp. resq; priuatas omniũ poſſideret? Quamobrem ſi cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, Adeſte quęſo, atq; audite ciues, P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iã legibus, nullis iudiciis fręnare poteramus, hoc ferro, & hac dextera a ceruicibus veſtris repuli: ꝑ me vnũ effectũ eſt, vt ius, ęqtas, leges, libertas, pudor, pudicitia ĩ ciuitate manerẽt

Percallere.

Decẽpeda & Decempedator.

Contempſerat) .i. contemptos vexauerat. Etruſcos enim a Clodio inſigni quadam iniuria affectos ante ſignificauit Cicero, vbi dixit, Si Clodium Milo occidiſſet, ad Baſilii monimentum. qui locus latronum occultator & receptator erat, multi ab illo violati ſpoliati bonis, expulſi, multi etiam hæc timentes in ſuſpicionem caderent: tota deniq; rea citaretur Etruria. Decempeda proprie dicitur pertica decem pedes longa, qua architecti fabri, menſores agri vti ſolent. Ab accuſatiuo græco δεκάποδα vt alia multa latina, cuiuſmodi ſunt caſſida, cratera, lampada deriuari Priſcianus lib. 6. ſcribit. Hic decempedas pro agrimẽſoribus dixit, quemadmodum in Philippica. xiiii. Si, inquit, coloniarum & municipiorum ſine vlla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis vrbis? quã ille ad explendas egeſtates latrocinii ſui concupiuit, quam iam peritus metator & callidus decempeda ſuus Saxa diuiſerat. Erat enim Saxa Antonii ſectator. Decempedatorem idẽ appellat Philippica. xiii. Cauebat L. Antonio, qui fuerat æquiſſimus agri priuati & publici decẽpedator. Spem poſſeſſionũ &c.) id eſt ſperabat fore vt a Ianiculo ad Alpes Etruriã & reliqua poſſideret. Huic T. Furfanio) Hũc Furfaniũ ex Iudicibus vnũ fuiſſe ſignificat: is aũt Ciceronis amicus fuit, ad quẽ Prætorẽ ſcribit lib. Epiſt. familiariũ. 6. Quid enim de muliercula) Si T. Furfanio minatus eſt, nihil mulierculæ & adoleſcẽti minatũ eſſe mirãdũ eſt. Hic autẽ Apronius nõ eſt is in quem multa dicit Cicero Actione in Verrẽ. v. Mortuũ ſe in domũ eius illaturũ) Authore Caio Iuriſc. lib. Pandectarũ. xi. titulo de religioſis locis & ſumptibus funerũ, ſi quis intulit mortuum in locũ alienũ, aut eũ tollere, aut preciũ domino ſoluere actione in factum cogitur. Negat ibidem Vlpianus loci domino licere huiuſmodi mortuũ effodere ſine decreto Pontificũ, vel iniuſſu Principis, alioq iniuriarũ fore actionẽ aduerſus eũ qui eiecerit. Hæc autẽ mortui illatio locũ facit religioſum, vt in libro. 1. de rerũ diuiſione traditũ eſt. Cur autẽ religioſus locus appelletur Sex. Põpeius ex Aelii Galli ſentẽtia ſignificat, ꝙ iã ſit locus ille aliqd, qđ ibi homini facere non liceat: qđ ſi faciat, aduerſus deorũ volũtatẽ facere videatur. Appiũ fratrẽ) Is eſt Appius Pulcher, ad quẽ Ciceronis epiſtolę familiares libri tertii ſunt. Ducere) .i. ædificare, & erigere, vt in lib. Aene. 1. Pars ducere muros Moliriq; arcẽ. In lõginquos) .i. eos q lõge habitarẽt, & ꝓpinquos .i. q prope. Quis propinquos pro conſanguineis dicere ſolitus Cicero ſit. In alienos) .i. neq; cognatos neq; affines.

In ſuos) .i. in fratrẽ & ſororẽ. Iã vſu obduruerat) .i. ciuitas iã vſu & cõſuetudine patiebatur. ideoq; magis tolerabilia videbãtur. Quę vero aderant) Hęc ſub oculos ſubiectio quę a Cornelio Celſo euidẽtia appellata eſt, mirũ quãtũ afficiat & moueat auditores. Hac nõ modo quę facta ſunt aut fiant, ſed etiã quæ futura ſunt, aut futura fuerint imaginamur. Mire tractat hoc Cicero ꝓ Milone, q̃ factus fuerit Clodius, ſi Præturã inuaſiſſet. Author eſt Quintilian⁹ lib. v. Aderãt iam) .i. inſtabãt & fere ꝑſentia erãt. Nã comitia iam lõgius extracta fuerãt, quib⁹ Pretor futurus erat Clodius, q factis Conſulibus Hypſeo & Scipione ſperabat ſe poſſe rẽp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. Si id imperiũ) .i. Prætor factus eſſet. Pretori eñi imperiũ Cõſulare erat. iiſdẽ auſpiciis & comitiis Prætores & Conſules creabãtur. Omitto &c.) Sentẽtia eſt. Non dico P. Clodiũ effrena-

tas ſuas libidines nūq̄ cohibiturū ſi vixiſſet a ſocijs, exteris nationib᷒ &c. ſed ne
go vnq̄ cohibiturū a liberis &c. Eius igit̃ Prętura quū alijs exteris pernicioſa, tū
vobis pernicioſiſſima fuiſſet. Socios pop. Ro.) perſępe a Cicerone appellari at
tendimus eos qui Romanis, a quibus deuicti ſunt, tributa ſoluant. Hac ratione
Siculos in Verrē ſocios ſępe dicit. Cruētū) cęſi Clodij ſanguine. Si cruentū gladiū
tenens clamaret) Argumentū a fictione eſt. In ciuitate manerent) ea enim Clo
dius eiecerat.

Enimuero timendum quonam modo id factum ferret ciui
tas? nunc enim quis eſt, qui non probet? qui non laudet? qui
non vnum poſt hominum memoriam T. Annium plurimū
reip. profuiſſe, maxima lætitia populum Romanum, cunctā
Italiam, nationes omnes affeciſſe & dicat & ſentiat? Nequeo
vetera illa pop. Ro. quanta fuerint gaudia iudicare. Multas
tamen iam ſummorum Imperatorum clariſſimas victorias
ætas noſtra vidit, quarum nulla nec tam diuturnam attulit
lætitiam, nec tantam. Mandate hoc memoriæ Iudices, ſpero
multa vos liberosq́; veſtros in Rep. bona eſſe viſuros. In his
ſingulis ita ſemper exiſtimabitis: viuo P. Clodio nihil horum
vos viſuros fore. In ſpem maximam, quemadmodum confi-
do, veriſſimam adducti ſumus: hunc ipſum annum, hoc ſum
mo viro Conſule, concuſſa hominum licentia, cupiditatibus
fractis, legibus & Iudiciis conſtitutis, ſalutarem ciuitati fo-
re. Nam quis igitur eſt tam demens, qui hoc P. Clodio viuo
contingere potuiſſe arbitretur? Quid? ea quæ tenetis priuata
atque veſtra, dominante homine furioſo, quod ius perpe-
tuę poſſeſſionis habere potuiſſent? Non timeo Iud. ne odio
inimicitiarum mearum inflammatus libentius hęc in illum
euomere videar, q̄ verius. Etenim etſi præcipuum eſſe debe
bat, tamen ita communis erat omnium ille hoſtis, vt in com
muni odio pene æquabiliter verſaretur odium meum. Non
poteſt dici ſatis, ne cogitari quidem, quātum in illo ſceleris,
quantum exitii fuerit. Quin ſic attendite Iudices, nempe hęc
eſt quæſtio de interitu P. Clodii. Fingite animis: liberę enim

Libentius q̄ verius.

ſunt cogitationes noſtræ: & quæ volunt ſic intuentur, vt ea cernimus, quæ videmus. Fingite igitur cogitatiõe imaginem huius conditionis meæ, ſi poſſim efficere vt Milonem abſol uatis: ſed ita, ſi P. Clodius reuixerit. Quid vultus extimui ſtis? quonãmodo ille vos viuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percuſſit? quid ſi ipſe Cn. Pompeius, qui ea virtu te ac ſapientia eſt, vt ea potuerit ſemper, quę nemo pręter il lum: ſi is inquam potuiſſet, vt quæſtionem de morte P. Clo dii ferre, ſic ipſum ab inferis excitare: vtrum putatis potius facturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam vellet illum ab inferis reuocare, propter remp. non feciſſet? Eius igitur mor tis ſedetis vltores, cuius vitam ſi putetis per vos reſtitui poſ ſe, nolitis. & de eius nece lata quęſtio eſt, qui ſi eadẽ lege re

Reuiuiſcere. uiuiſcere poſſet, lata lex nunq̃ eſſet. Huius ergo interfector non eſſet in cõfitendo ab his impetraturus, ne pœnam time

Tyrannici dæ pmium ret, quos liberauiſſet? Gręci homines deorum honores tri buũt his viris, qui Tyrãnos necauerũt. Quę ego vidi Athe nis? quę aliis in vrbibus Gręcię? quas res diuinas? tabulas in ſtitutas viris? quos cãtus? quę carmina? prope ad immortali tatem & religionem & memoriã conſecrantur. Vos tãti con ſeruatorem populi, tanti ſceleris vltorem non modo honori bus nullis afficietis, ſed ad ſupplicium rapi etiã patiemini?

Poſt hominum memoriam) .i. poſtq̃ hiſtoriæ ſcribi cœperunt. hiſtoriis enim hominũ memoria cõſeruatur. Id aũt poſt hominum memoriam, poſt natos ho mines, poſt natũ genus hominũ cũ ſuperlatiuo adiungi ſolet. Ætas noſtra vi dit) .i. tẽpore noſtro vidimus. Nihil horũ vos viſuros fore) .i. quũ videbitis hæc

Viſuros fore. bona, exiſtimabitis ſi viueret P. Clodius, vos hęc bona viſuros non eſſe. Viſu ros fore cõtra Grãmaticorũ pręcepta dictũ eſt. Hoc vt nõ ſemel, ita nõ ſępe dicit. Quẽadmodũ cõfido) vt in li. de amicitia, Moueor tali amico orbatus, qualis, vt arbitror, nemo vnq̃ erit: &, vt cõfirmare poſſum, nemo certe fuit. Pręterita enim a nobis certa ſunt. futura incerta. Hũc ipſum annũ) .i. pręſentẽ. Hoc ſummo vi ro) Milone. Concuſſa) .i. depreſſa. Tenetis) .i. poſſidetis. vt in .i. de Offic. Quod cuiq; obtigit, id iure teneat. Homine furioſo) P. Clodio. Inimicitiarũ mearũ)

cũ Clodio. Libẽtius q̃ verius) Vt amici laus,ita inimici vituperatio ab affectu magis q̃ a veritate profecta fide vacillare ſolet. Libẽtius q̃ verius) De hoc dicẽdi genere in noſtris Progymnaſmatis ſcribimus. Euomere).i.debacchari & p iracũdiã dicere. Terent.in Adelphis, Vt iram hãc in eos euomam, dũ ægritudo hæc eſt recens. Hæc eſt queſtio).i.cauſa. Liberæ eñ ſunt cogitationes noſtræ) Authore Quintil.lib.6.quas phantaſias Græci vocant, nos ſane viſiones appellemus, per quas imagines rerũ abſentium ita repręſentantur animo, vt eas cernere oculis, ac præſentes habere videamur. Ea quæ volunt ſic intuentur) vt cernimus quæ videmus, ita intuetur animus q̃ cogitat. Reuixerit) a reuiuiſcẽdo.nã reuiuere nõ dicitur. Perculit potius q̃ percuſſit legendum mihi videtur, ꝙ percellere tã ad corpus q̃ ad animũ, percutere fere ad corpus referatur. Potuiſſet).i.poteſtatẽ habuiſſet. Queſtionẽ ferre).i.in iudiciũ cõſtituere. Eius igiẽ mortis ſedetis vltores) Enthymema hoc eſſe ex repugnantibus, quæ fortior multo probatio eſt, Quintil.lib.5.teſtis eſt. Qui Tyrãnos necauerunt) Summã Tyranicidę gloriã eſſe Cicero docet in Philippica.2. Beatus, inquit, nemo, qui ex lege viuit, vt non modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit. Idẽ in ſecundo, Hæc, inquit, nõ cogitas nec intelligis ſatis eſſe viris fortibus didiciſſe, q̃ ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum Tyrannũ occidere. Legem apud Gręcos fuiſſe vt Tyrannicidæ imago in gymnaſio poneretur Quintilianus lib.7.ſignificat Valerius lib.2.titulo de maieſtate dicit, Harmodio & Ariſtogitoni, qui Athenas liberare Tyrannide conati ſunt, poſitas effigies æreas, a Xerxe vrbe potito aſportatas, longo interuallo Seleucum in priſtinam ſedem curaſſe reportandas, eaſq; Rhodios vrbi ſuæ appulſas in hoſpitium publicum inuitaſſe, atq; in ſacris puluinaribus collocaſſe. Tã glorioſum in Græcia fuit Tyrannum occidere, vt eodem Quintil.lib. x. authore, Alcęus in parte operis aureo plectro donatus ſit, quia ſit Tyrannum inſectatus. Cantus & carmina diſtinguere videtur, vt ſit cantus actio ipſa, carmen quod compoſitum ſit. Ad immorttalitatem) id eſt Tyrannicidæ ipſi tanq̃ dii noui conſtituũtur. Tyrannicidæ.

Confiteretur, confiteretur inquã, ſi feciſſet, & magno animo, & libẽter ſe feciſſe libertatis omnium cauſa: quod certe ei non confitendum modo fuiſſet, verũetiam prædicandum. Etenim ſi id non negat, ex quo nihil petit, niſi vt ignoſcatur, dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis eſſent petẽda? niſi vero gratius putat eſſe vobis, ſui ſe capitis, q̃ veſtri ordinis defenſorem fuiſſe: cũ præſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe velletis, honores aſſequeret ãpliſſimos. Si factũ vobis nõ probaretur (q̃q̃ qui poterat ſalus ſua cuiq̃ nõ probari) ſed tamẽ ſi minus fortiſſimi viri virtus ciuibus grata

cecidiſſet.magno animo cõſtãtiq; cederet ex ingrata ciuitate. nã quid eſſet ingratius,q̃ lętari cęteros,lugere eũ ſolum propter quẽ cęteri lętarentur?q̃q̃ hoc animo ſemper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis: vt quoniã noſtra futura eſſet gloria,periculum quoq; & inuidiam noſtrã putaremus.Nam quæ mihi contribuenda laus eſſet ipſi,cũ tãtum in Conſulatu meo pro vobis ac liberis veſtris auſus eſſem: ſi id quod conabar,ſine maximis dimicationib⁹ meis me eſſe auſurũ arbitrarer? Quæ mulier ſceleratũ ac pernicioſum ciuem occidere non auderet,ſi periculũ nõ timeret? Propoſita inuidia,morte, pœna, q nihilo ſegnius rẽpublicã defendit,is vir vere putandus eſt. Populi grati eſt,præmiis afficere bene meritos de rep.ciues: viri fortis, ne ſuppliciis quidẽ moueri,vt fortiter feciſſe pœniteat. Quãobrẽ vteretẽ eadẽ cõfeſſione T. Annius,qua Hala,qua Naſica, qua Opimius,qua Marius,qua noſmetipſi:& ſi grata reſp.eſſet, lętaretur: ſi ingrata,tũ in graui fortuna cõſciẽtia ſua niteretur.

Confiteretur) Nam in narratione dixit Clodium a Milonis ſeruis occiſum. Nam Milonis volũtatem a cæde Clodij Cicero remouet, vt probet magis eum non feciſſe inſidias.Probaretur vobis) id eſt approbaretur a vobis. Fortiſſimi viri) Milonis. Cecidiſſet) eueniſſet,fuiſſet. Cederet ex ingrata ciuitate) id eſt abiret in exilium voluntarium. Periculum & inuidiam) Nã vbi plus eſt periculi,ibi plus gloriæ eſt. Auſus eſſem) in opprimenda Catilinæ coniuratione. Sine maximis meis dimicationibus) id eſt ſine periculo & inuidia. Qui nihilo ſegnius) q̃ ſi hæc propoſita non eſſent. Vir vere) id eſt vere fortis. Viri fortis ne ſuppliciis) Fortitudo a Cicerone in Tuſculanis Quæſt.deſcribitur, vt ſit mortis doloriſq; contẽptio.Ea enim vt libr.3. idem ait,tanto nos animo eſſe cogit, vt omnia quę poſſent homini euenire contemnamus, & pro nihilo ducamus.Ne ſuppliciis quidem moueri,ſi ingrata ciuitas ſit,idq; beneficium ſupplicio cõpenſatura ſit,nũq̃ tamen virũ forte bene feciſſe pœniteat. Qua Hala) qui Sp.Melium. Qua Scipio Naſica) qui Tyberiũ Gracchum. Qua L.Opimius), qui C.Gracchum. Qua C.Marius) qui L.Saturninũ occiderunt.

Sed huius beneficii gratiã Iudices fortuna pop.Romani, & veſtra felicitas,& dii immortales ſibi deberi putant,Nec

vero quiſq̃ aliter arbitrari poteſt, niſi qui nullam vim cęleſtem exiſtimat, numenve diuinũ: quem neque imperii veſtri magnitudo, neq; ſol ille, nec cęli, & ſignorum motus, nec viciſſitudines rerum atq; ordines mouent, neq; id quod maximũ eſt, maiorum ſapientia: qui ſacra, qui cerimonias, qui auſpicia & ipſi ſanctiſſime coluerunt, & nobis ſuis poſteris prodiderunt. Eſt profecto illa vis. Neq; in his corporibus, atq; in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam quod vigeat, & ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturæ, tã præclaro motu. Niſi forte idcirco non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus, ac dicimus, videre aut plane qualis, aut vbi ſit ſentire poſſimus.

Vis cęleſtis.

Sed huius beneficii gratiã) Hanc gratiã Clodii occiſi debetis habere fortunæ po. Ro & felicitati veſtrę, & diis immortalibus. Hũc eñ p̄ ſalute veſtra interfici voluerũt. Clodii mortẽ diuina quadã volũtate Miloni deuotã eſſe M. Cicero ſcribit de reſponſis Aruſpicum, quã orationẽ multo ante habuit, q̃ Clodius interficeretur. Accedit, inquit, q̇ expectatione omniũ fortiſſimo ac clariſſimo viro T. Annio deuota & cõſtitura iſta hoſtia eſſe videtur, cui me præripere deſponſam iam & deſtitutã laudẽ, quũ ipſe eius opera & dignitatẽ & ſalutẽ recuperarim, valde eſſet iniquũ. Etenim vt P. ille Scipio natus mihi videt̃ ad interitũ, exitiũq; Carthaginis, qui illam a multis Imperatoribus obſeſſam, oppugnatã, labefactã, pene captã, aliquãdo quaſi fatali euentu ſolus euertit. ſic T. Annius ad illã peſtẽ cõprimendã, extinguendã, funditus delendã natus eſſe videtur, & quaſi diuino munere donatus reipublicę. Quod autẽ Clodiũ appellet hoſtiam, diis inuiſum ſignificat. nõnullis eñ deorũ mactabãtur animalia, quę ipſis inuiſa eſſent. Fortuna populi Romani &c.) Argumẽtũ a rebus diuinis eſt, de quo Quintil. lib. 5.

Fortuna populi Romani) Cõtẽdit Plutarchus in lib. de Fortuna Romanorũ, imperii Romani initiũ & incremẽta vi fortunę facta fuiſſe. Ideoq; multa fortunę tẽpla in Vrbe ædificata. Qui nullã vim cęleſtẽ) Nõnulli philoſophorum fuerũt, qui deos omnino eſſe negarẽt: vt Diagoras Mileſius, Theodorus Cyreneus, Euhemerus Tegeates, vt ait Plutarch9 in lib. 1. de placitis philoſophorũ. Epicurus deos quidem eſſe dixit: eos tñ curare hęc mortalia negauit. Hæc igitur ſentẽtia ſit, qui diuinã aliquã vim eſſe credit, qua inferiora hęc regãtur, hãc cędẽ Clodii minimo diuino factã eſſe fateatur neceſſe eſt. Quem neq; imperii veſtri magnitudo. Qui nullam vim cęleſtem exiſtimat, is imperii veſtri magnitudine ſole, cęli & ſignorũ motu, cęteriſq; rebus nõ mouetur. His eñ, ſi attendat, doceret

poſſit aliquã vim eſſe diuinã. Sol, cęli, & ſignorũ motus. Hac ratione Cicero in libro de Natura deorũ deos eſſe oſtendit. Idem in lib. Tuſcul. diſputationum .1. etiam docet. Cuius verba aliquanto plura, ſed huic loco aliquantum lucis afferentia aſcribimus Quũ, inquit, videmus ſpeciem primum candorẽq; cęli, deinde conuerſionis celeritatem tantã, quãtã cogitare non poſſumus, tũ viciſſitudines dierum ac noctiũ, cõmutationesq; tẽporũ quadripertitas ad maturitatẽ frugũ, & ad temperationẽ corporũ aptas, eorũq; omniũ moderatorem & ducem Solem Lunãq; accretione & diminutione luminis quaſi faſtorũ notantẽ & ſignificantẽ dies, tum in eodem orbe in partes .xij. diſtributo, quinq; ſtellas ferri eoſdẽ curſus conſtantiſſime ſeruantes diſparibus inter ſe motibus, nocturnãq; cęli formam vndiq; ſideribus ornatã. Tum globum terrae eminentem e mari fixũ in medio mũdi vniuerſi loco duabus oris diſtantibus habitabilem & cultũ. Quarũ altera quam nos incolimus, ſub axe poſita ad ſtellas ſeptem. Vnde horrifer Aquilonis ſtridor gelidas molitur niues. Altera auſtralis ignota nobis, quã vocãt Graeci antiaxona. Caeteras partes incultas q; aut frigore rigeant, aut vrantur calore. Hic autẽ vbi habitamus non intermittit ſuo tempore cęlum niteſcere, arbores frondeſcere, ſegetes largiri fruges, florere omnia, fontes ſcatere, herbis prata cõueſtirier. Tũ multitudinẽ pecorũ partim ad veſcendũ, partim ad cultus agrorũ, partim ad vehendũ, partim ad corpora veſtienda, hominẽq; ipſum quaſi contemplatorẽ cęli ac deorũ, ipſorũq; cultorẽ, atq; hominis vtilitati agros omnes & maria parẽtia. Haec igitur & alia innumerabilia quũ cernimus, poſſumus ne dubitare, quin his pręſit aliquis conditor vel effector, ſi haec nata ſunt, vt Platoni videtur, vel ſi ſemper fuerint, vt Ariſtoteli placet, moderator tanti operis atq; muneris? Hęc ille. vbi poetę alicuius aliquot verſus admiſcet. Viciſſitudines rerũ: vt veris, aeſtatis, autumni, hyemis, frugũ, fructuũ. Maiorũ ſapiẽtia) .i. quẽ maiorum ſapientia non mouet. Qui) maiores. Hac fere ratione vtitur Cicero in libris Tuſc queſt. 1. de Amicitia, de Senectute, vt doceat animos eẽ immortales.

Illa vis) diuina. In his noſtris corporibus. Neq; in his corporibus) Argumẽtum a minori ad maius. Haec diſputatio de diis fortaſſe ocioſa non ſit. Vt enim de animorũ immortalitate, ita de deorum ratione tum dubitatũ putẽ. Niſi eñ de animorũ immortalitate dubitatũ eſſet, cur de ea tã multis in locis diſputaſſet Cicero? Cur ſibi mortẽ Cato allaturus librũ Platonis tã diligenter legiſſet, q eſt de animorũ immortalitate, niſi vt cunctãtẽ animã vt egrederetur, ſpe immortalitatis inuitaret? Perinde quaſi noſtrã ipſam mentẽ) Ratione cõtraria vtitur Cicero lib. Tuſc. Queſt. 1. vt animã eſſe doceat Mentẽ, inquit, hominis, q̃uis eã nõ videas, vt deum non vides, tũ vt deũ agnoſcis ex operibus eius: ſic ex memoria rerũ, & inuentione & celeritate motus omniq; pulchritudine virtutis, vim diuinę mẽtis agnoſcito. De animo idẽ paulo ante illud dicit, Nõ valet tãtũ animus vt ſe ipſe videat, ac vt oculus ſic animus ſeſe non videns alia cernit.

Deũ eſſe & animã noſtram immortalẽ.

Ea vis, ea eſt igitur, quę ſępe incredibiles huic vrbi felicitates atq; opes attulit, quae perniciẽ extinxit ac ſuſtulit: cui

primũ mentẽ iniecit,vt vi iritate ferroq́ꝫ laceſſere fortiſſimũ
virum auderet: vincereturq́ꝫ ab eo, quẽ ſi viciſſet habiturus
eſſet impunitatẽ & licẽtiã ſempiternã.Nõ eſt humano conſi
lio,nec mediocri quidẽ Iudices deorũ immortalium cura res
illa perfecta.Religiões me hercule ipſę, arçq; cũ illã belluã
cadere viderũt,cõmouiſſe ſe videntur, & ius in illo ſuũ reti-
nuiſſe. Vos enim Albani tumuli atq; luci,vos iquã imploro **Albani**
atq; obteſtor,voſq;Albanorũ obrutę arę ſacrorum pop.Ro. **tumuli.**
ſociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæſis proſtra-
tiſq́ꝫ ſanctiſſimis lucis,ſubſtructionũ inſanis molib⁹oppreſ-
ſerat:veſtrę tũ aræ,veſtrę religiones viguerunt,veſtra vis va
luit,quã ille omni ſcelere polluerat.Tuq; ex tuo edito mon-
te Latialis ſancte Iuppiter,cuius ille lacus ,nemora, fineſq́ꝫ **Iuppiter**
ſępe omni nefario ſtupro & ſcelere macularat,aliquando ad **Latialis.**
eũ puniendũ oculos aperuiſti.Vobis illę, vobis veſtro in cõ
ſpectu ſerę,ſed iuſtę tamen,& debitę pœnę ſolutę ſunt.Niſi
forte hoc etiã caſu factũ eſſe dicimus,vt ante ipſum ſacrariũ
Bonæ deæ,quod eſt in fundo T.Seſtii Galli,in primis hone
ſti & ornati adoleſcentis,ante ipſam inquam Bonã deam,cũ
pręlium cõmiſiſſet,primũ illud vulnus acceperit,quo teter-
rimam mortem obiret: vt nõ abſolutus iudicio illo nefario
videretur,ſed ad hanc inſignem pœnam reſeruatus.

Incredibiles fel.) Incredibiles felicitates quũ alias ſæpe, tum in ſecundo bello
Punico,quũ ab Vrbe Roma moueri caſtra Hãnibal coactus eſt., Illã perniciẽ).i.
Clodium. Vos Albani tumuli) A poſtrophen.i.ſermonis a Iudice auerſionem
hic eſſe Quint.lib.9.docet.Quis ad Iudices ſæpe dirigatur oratio,plerunq́ꝫ ta-
men ad aduerſarios,ad litigatorem noſtrũ,ad nos ipſos,ad multitudinem circũ
fuſam,ad abſentes,ad mortuos, ad deos dirigimus. Hęc eñ varietas Iudice refi-
cit. Vos enim Albani)Quint.lib.xi.ſcribens,aliud alios eloquentiæ genus dece
re,illa eſſe dicit plena ſanguinis, Vos enim iam Albani tumuli &c.eaq; negat
cõuenire barbę philoſophicę atq; triſtitiæ. Sacrorum pop.(Ro.ſociæ) Albanæ
arę,vt arbitror, ſunt in qb⁹ fiebãt Latinę Ferię.nã Latinis populis ex Albano
monte ex ſacris carnẽ petere fuit ius cũ Romanis, a quibus Latinis Latinæ di. Latinæ

&ę.vt ſcribit M.Varro lib.de Lingua Latina.1.Quo pax inter Latinos Volſcos Hernicos & Romanos magis diuturna eſſet, Tarquiniꝰ Superbus conſtituit, vt certo quodã anni die Ioui Latiali ſacrificaret in excelſo mōte, qui Albę Lōgę ſupeminet. qui fere ab his populis ęqualiter diſtat, vt taurꝰ ab his ciuitatibꝰ cōmuniter mactaretur, deinde ſingulæ aliud afferrēt, alię agnos, aliæ caſeos, alię certã lactis mēſurã, alię aliud. quę Latinę Ferię appellatę ſunt. Latiꝰ ſcribit rē Dionyſius Halycarnaſſ.lib.4.q ad ſuã ętatē has ferias duraſſe dicit. Fuit aūt tēpore Augusti Cęſaris. Idem ſub finē ſexti libri ſcribit eiecto Tarquinio ſecundã diē adiectã, non multo poſt plebe recōciliata tertiã. Itaq; tres dies feriarum erãt. Ideo ſocias & ęquales pop.Ro.dicit. Serę ſed iuſtę tamen.) Nam vt ait Val.lib.1.lento gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira, tarditatemq́; ſupplicii grauitate compenſat. eã ob rem finxit antiqtas deos habere pedes laneos q̃ improuiſi & tardi ad pœnã accederent. Pulcher admodū Plutarchi in hãc rem liber eſt, qui inſcribit de ſera numinis vindicta. Quint.lib.6.de Amphibolia ſcribens pręclarum dicit, quum obiiceret Miloni accuſator in argumentū factarum Clodio inſidiarum, q̃ Bouillas ante horã nonã diuertiſſet, vt expectaret dum Clodius a villa ſua exiret, & identidem interrogaret, quo tempore Clodius occiſus eſſet, reſpondet, ſero.

Sacrarium Bonę deæ) Miloni Lanuuium proficiſcenti circa horã nonã paulo vltra Bouillas rediens ab Aricia Clodius, prope eum locum in quo Bonæ deæ ſacellum eſt, obuius factus eſt, vt ait Aſconius. Id autem certo dei numine non caſu factum eſſe videtur, q̃ ipſa Bona dea violatę religionis pœnas a P.Clodio repetiuerit. No. Marcellus id religioſum eſſe dicit, quod homini ita facere non liceat, vt ſi id faciat, cōtra deorum voluntatem videatur facere: quo in genere, inquit, ſunt hæc, in ædem Bonæ deæ virum introire aduerſus myſtica. Vt nō abſolutus) M. Cicero in oratione de reſponſis Aruſpicū de his ſacris violatis deq; abſoluto Clodio ſcribens, Fit, inquit, ei deę, cuius ne nomen quidem viros ſcire fas eſt. quã iſte iccirco bonã ducit, q̃ in tãto ſibi ſcelere ignouerit. Non ignouit mihi crede, non niſi forte tibi ignotū putas, q̃ te iudices dimiſerunt excuſſum & exhauſtum, ſuo iudicio abſolutū, omnium condemnatum. Simile eſt in oratione Ciceronis in L.Catilinam & C.Antonium competitores, de Catilina repetundarum abſoluto. O miſer, inquit, qui non ſentias illo iudicio te nō abſolutum, verum ad aliquod ſeuerius iudicium, ac maius ſupplicium reſeruatum.

Iudicio nefario).i.quo nefaria libidinis mercede abſolutus eſt. Vel potius quod de re nefaria conſtitutum eſt.i.de ſacris Bonæ deæ violatis.

Nec vero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam: vt ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exequiis, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitꝰ cruore & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quã concedere etiam inimici ſolēt, ambureretur etiam abiectus. Non fuiſſe credo fas clariſſimorum virorum formas illi te-

terrimo parricidæ aliquid decoris afferre: nec vllo in loco potius mortē eius lacerari, q̄ in quo vita eſſet, dānata. Dura mihi mediusfidius iam fortuna populi Romani, & crudelis videbatur, quæ tot annos illum in hanc rēpublicā inſultare videret, & pateretur. Polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: Senatus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia ſe palam a iudicibus redemerat: vexarat in Tribunatu Senatū, omniū ordinū conſenſu pro ſalute reipublicæ geſta reſciderat: me patria expulerat, bona diripuerat, domū incenderat, liberos coniugem meam vexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magiſtratuum priuatorumq; cædes effecerat: domum mei fratris incenderat: vaſtarat Etruriam: multos ſedib⁹ ac fortunis eiecerat, inſtabat, vrgebat: capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterāt.

Sine imaginibus) De his ante diximus quę in funeris pompa fiebant. Mortuos ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu, plurimarum gentium vel regionum inſtituta ſanxerūt perſuaſione hac, ꝙ poſt corpus animæ ad originem dulcedinis muſicæ. i. ad cęlum redire credantur. Author eſt Macrobius libro de ſopnio Scipionis. ij. Sine ludis) Ludos in funere fieri ſolitos Homeri teſtimonio de Patroclo, & Virgilii de Anchiſa docemur. In funere clarorum virorum pugnas gladiatorias apud Romanos fieri ſolitas in Auſonii Griphum ſcribimus. Exequias dicere videtur pro multitudine ea quæ funus exſequatur, id eſt comitetur. Priſcus enim ille mos etiam nunc obſeruatur, vt præcedat funus, ſequatur multitudo, vt hac ratione admoneatur ſe ad mortem mortuum ſequi. Donatus in Cōmentariis in Andriam Terentii, Funus, inquit, eſt pompa exequiarum. Et bene funus procedit, nos ſequimur dixit, quaſi poſt ipſum morituri, vnde exequiæ dicuntur. Vel exequias pro conuiuio eo quod fit in funere dicit. vt funerum fercula Plinius cap. x. libri. x. appellat. Inde exequiari pro conuiuari & epulari M. Varro dicit, Ipſum propter vix liberti ſemiatrati exequiātur. Author Nonius Marcellus. Exequias etiam in nota ſignificatione intelligere poſſis. Sine lamentis) id eſt præficarum lamentationibus. Præfica enim mulier erat in funere planctuum princeps. Quū enim cuiuſq̄ cadauer cremabatur, turbæ circūſtantis corona erat, quæ tādiu ſtabat reſpōdēs fletibus præficę, quādiu cōſumpto cadauere & collectis cineribus dicebatur nouiſſimū verbū, licet, quod ire licet ſignificet. Author eſt Seruius libro Cōmētariorū in Aenei. Virg. 6. Idē lib. ix. a funera præficā diſtinguit, ꝙ funera mulier ea ſit, ad quā funus pertinet. Præfica vero planctuum princeps. Oblitus cruore) id eſt cruentatus. Etiam

Exequiæ

Exequiari

Præfica

Inimici) Vt Annibal M. Marcello, Cęſar capiti Cn. Pompeij. Ambureretur). i. ſemiuſtularetur. Formas). i. imagines virorũ clariſſimorũ qui fuerunt in Clodiorũ familia. Mortẽ lacerari). i. cadauer ſemiuſtulatũ a nocturnis canibus lacerari. Vita eſſet damnata) ducẽtis Senatuſcõſ. Clodiũ fuiſſe cõfixũ diximus. A iudicibaus redemerat) In Clodij cauſa de inceſtu Plutarchus a Valerio diſſidẽs Iudices fuiſſe corruptos pecunia dicit. Contra Clodium Cicero dixerat teſtimoniũ. Quũ abſolutus Clodius Ciceroni exprobraret eius teſtimonium, cui iudices nõ credidiſſent: illud reſpõdit Cicero, Mihi, inquit, quinq; & viginti duces fidẽ adhibuerũt, tibi vero. xxx. nõ crediderũt. te enim prius nõ abſoluerũt, q̃ pecuniam acceperunt. Omniũ ordinũ conſenſu) Decreta & acta de opprimẽda coniuratione Catilinæ a Pub. Clodio Tribuno plebis reſciſſa fuiſſe ſignificare videtur. Geſta). i. quæ geſta erant. Ne geſta ꝑ rebus geſtis vt vulgus dicit intelligas. Bona diripuerat) Clodia illa lex erat, Velitis iubeatis, vt Marcus Tullius in ciuitate ne ſit, bonaq; eius vt mea ſint. Eiecto Cicer. bona eius ita direpta fuerũt, vt argẽtũ & ſupellectilem P. Clodius, Piſo & Gabinius Coss. valuas limina columnas, eorũ ſatellites cęmenta & tecta aſportauerint. Columnę marmoreæ ad Coss. alterius ſocerũ, ex Tuſculano aulę ornamẽta, arbores cũ villa ipſa traſlata ſint, nõ eorũ quidẽ bonorũ cupiditate, ſed nefario quodã & crudeli Ciceronis odio. Domũ incenderat) P. Clodius Ciceronis, quũ in exilio eſſet, domũ Deæ Libertati conſecrauerat. Cicerone reuocato populi Romani, Senatus, Pontificum ſententia domus eius religione liberata eſt, Hęc domus primũ ędificata eſt pecunia publica authoritate Senatus. Deinde contra vim nefariam P. Clodij S. C. mandatũ Conſulibus eſt, vt curarẽt, vt ſine vi Ciceroni ædificare liceret. Quũ Clodius ſaxis & ignibus & ferro vaſtitatẽ intuliſſet, decreuit Senatus eos qui id feciſſent, lege de vi teneri. Decreuit tertio Senatus frequẽtiſſimus, qui Ciceronis domũ violaſſet, contra rẽpublicã eſſe facturũ. Id ſcribit Cic. de Reſponſis Aruſpicum. Liberos, coniugem) Cicero in oratione pro domo ſua ad Coss. & Clodium verba faciens, Quid, inquit, vos vxor mea miſera violarat, quã vexauiſtis, raptauiſtis, omni crudelitate lacerauiſtis? Quid filia? cuius fletus aſſiduus ſordes lugubres vobis erant iucũdæ: cęterorũ omniũ mẽtes oculosq; flectebant? Quid paruus filius? quem q̃diu abfui, nemo niſi lachrymantem confectumq; vidit? Quid fecerat? ꝑ eũ toties per inſidias interficere voluiſtis? Domum mei fratris incẽderat. Illa ſunt verba Ciceronis ex libro Epiſtolarum ad Atticum. 4. Armatis, inquit, hominibus ante diem tertiũ No. Nouembr. expulſi ſunt fabri de area noſtra. diſturbata porticus Catuli, quę ex S. C. Conſulum locatione reficiebatur, & ad tectum peruenerat. Q. fratris domus primo fracta cõiectu lapidũ ex area noſtra, deinde inflãmata iuſſu Clodij. inſpectante vrbe. coniectis ignibus, magna omniũ hominũ querela, Sedibus) id eſt poſſeſſionibus.

Geſta.

Incidebantur iam domi leges, quæ nos noſtris ſeruis addicerẽt. Nihil erat cuiuſq̃, quod quidẽ ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuũ fore putaret. Obſtabat eius cogitationi-

bus nemo,præter illum Milonem ipſum, qui poterat obſta-re.Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quaſi deuinctum arbitrabatur:Cæſaris potentiam, ſuam potentiam eſſe dice-bat:bonorum animos etiam in meo caſu cõtempſerat. Milo vnus vrgebat. Hic dii immortales, vt ſupra dixi,mentem de derunt illi perdito ac furioſo , vt huic faceret inſidias: aliter perire peſtis illa non potuit.nunquam illum reſpub.ſuo iure eſſet vlta . Senatus credo Pręrorem eũ circunſcripſiſſet.Ne cum ſolebat quidem id facere in priuato eodem hoc,aliquid profecerat . An Conſules in Prætore coercendo fortes fuiſ-ſent? primum Milone occiſo habuiſſet ſuos Conſules.deinde quis eo Prætore Conſul fortis eſſet, per quem Tribunum, virum Conſularem, crudeliſſime necatum eſſe meminiſſet? omnia poſſideret, teneret: lege noua, quæ eſt inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis,ſeruos noſtros,libertos ſuos feciſſet.Poſtremo, niſi eum dii immortales in eam men tem impuliſſent, vt homo effœminatus fortiſſimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberetis. An ille Prętor,ille vero Conſul,ſi modo hæc tẽpla,atq; ipſa mœnia ſtare eo viuo tandiu,& Conſulatũ eius expectare potuiſſent ille deniq; viuus mali nihil feciſſet? qui mortuus vno ex ſuis ſatillitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miſerius? quid acerbius? quid luctuoſius vidimus? templum ſanctitatis,amplitudinis,mẽtis,cõſilii publici,caput Vrbis, aram ſociorum,portum omniũ gentium, ſedem ab vniuerſo populo Romano conceſſam vni ordini,inflammari,excindi, funeſtari:neq; id fieri a multitudine imperita(q̃q̃ eſſet miſe-rũ id ipſum)ſed ab vno:qui cũ tãtũ auſus ſit vltro pro mor-tuo,quid ſignifer pro viuo non eſſet auſus? In curiam potiſſi mũ abiecit:vt eã mortuus incẽderet,quã viuus euerterat.& ſunt qui de via Appia querãtur? taceant de curia? ecquando

lius & Milo ſeruorũ veſtimentis propere induti fugã capeſſunt. Strages immenſa exoritur. obuij omnes, qui in ea cõcione fuerant, hiq́ꝫ pręcipue qui habitu annulisq́ꝫ aureis ab alijs diſtare videbãtur, paſſim necãtur. Hi armati homines ſpe pręde, Milonis vero quęrẽdi pretextu in alias domos vi irruũt, alias igni lapidibuſq́ꝫ oppugnant. Hęc intercise multũ apud Appianum leguntur. vbi M. Cęcilius non M. Cęlius legitur, q̃uis eo anno Cęcilius Trib. pleb. fuerit: quia tamen M. Cęlium Miloni fauiſſe maxime & Aſconius & Cicero dicunt, Cęliũ potius q̃ Cęciliũ legendũ putem. In ſuſcepta cauſa firmiſſimus) M. Cęlius pertinaciter obſiſtebat legibus Cn. Pompeij, quibus ferebat vt in hac cauſa eodem die actor & reus orarent, vt actori horę duę, reo tres eſſent. In Milonẽ enĩ priuilegiũ ferri & iudicia pręcipitari dicebat. Idem quũ in rogandis teſtibus Clodiani tumultuarẽtur cum Milone a Domitio Quęſitore præſidium implorauit: vt ait Aſconius.

Sed iam ſatis multa de cauſa, extra cauſam etiam nimis fortaſſe multa. Quid reſtat? niſi vt orem, obteſterq́ꝫ vos Iudices, vt etiam miſericordiam tribuatis fortiſſimo viro, quam ipſe non implorat: ego autem repugnante hoc, imploro & expoſco. Nolite ſi in veſtro omniũ fletu nullam lachrymam aſpexiſtis Milonis, ſi vultum ſemper eũdem, ſi vocem, ſi orationem ſtabilem, ac non mutatam videtis: hoc minus ei parcere. Atq́ꝫ haud ſcio, an multo etiam ſit adiuuandus magis. Etenim ſi in gladiatoriis pugnis, & infimi generis hominum cõditione atq́ꝫ fortuna, timidos & ſupplices, & vt viuere liceat obſecrantes, etiã odiſſe ſolemus: fortes, & animoſos, & ſe acriter ipſi morti offerẽtes ſeruare cupimus, eorumq́ꝫ nos magis miſeret, qui noſtrã miſericordiam non requirũt, q̃ qui illam efflagitant: quãto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debem⁹? Me quidem Iud. exanimãt & interimũt hæ voces Milonis, quas audio aſſidue, & quibus adſum quotidie. Valeãt, inquit, valeãt ciues mei, ſint incolumes, ſint florẽtes, ſint beati: ſtet hæc vrbs præclara, mihiq́ꝫ patria chariſſima, quoquo modo merita de me erit, tranquilla rep. ciues mei, quoniã mihi cũ illis nõ licet, ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruãtur: ego cedã, atq́ꝫ abibo. ſi mihi rep. bona frui nõ licuerit, at carebo mala: & q̃ primũ tetigero bene moratam, & Ciues mei

liberã ciuitatẽ,in ea cõquieſcã. O fruſtra,inquit,ſuſcepti mei labores: O ſpes fallaces: O cogitationes inanes meæ. Ego cũ Trib. pleb. rep. oppreſſa me Senatui dediſſem, quẽ extinctũ acceperã: equitibus Romanis, quorũ vires erãt debiles: bonis viris,qui oẽm auctoritatẽ Clodianis armis abiecerãt,mihi vnq̃ bonorũ pręſidiũ defuturũ putarã? Ego cũ te (mecum enim ſępiſſime loquitur) patrię reddidiſſem,mihi nõ futurũ in patria putarem locum? Vbi nũc Senatus eſt, quem ſecuti ſumus? vbi Equites Rom. illi,illi,inquit,tui? vbi ſtudia municipiorũ? vbi Italię voces? vbi deniq; tua M. Tulli,quę plurimis fuit auxilio, vox & defenſio? mihi ne ea ſoli qui pro te toties morti me obtuli,nihil poteſt opitulari? Nec vero hæc Iud. vt ego nũc,flens,ſed hoc eodem loquitur vultu,quo videtis. Negat enim,negat ingratis ciuib⁹ feciſſe,quę feciſſet: timidis & omnia circunſpicientibus pericula,non negat.

Sed iã ſatis multa) Cõcluſio eſt ex cõmiſeratione. Iudices eñ afficere conatur, vt Milonis miſerti eñ abſoluãt. Extra cauſam) vt quę de vitijs Clodij, vt quę de corrupto iudicio Clodiano,de inceſtu,de Sex. Clodio. An multo ſit adiuuãdus magis) Hic fortẽ & cõſtãtẽ virũ q̃ dicat Cic. id eius cauſę prodeſt plurimũ. Nam, vt ait idẽ in lib. Rhetor. i. Sępe virtus & magnificẽtia,in qua grauitas & authoritas eſt,plus proficit ad miſericordiã cõmouẽdã,q̃ humilitas & obſecratio. Hominũ infimi generis). i. ſeruorũ. Seruare cupimus) M. Tul. lib. Tuſc. Quęſt. 2. qua ratione gladiatores ſeruari poſſint,oſtendit. Gladiatores,inquit,aut perditi homines,aut barbari quas plagas perferũt? Quomodo illi qui bene inſtituti ſunt, accipe plagã malũt,q̃ turpiter vitare? Q̃ ſępe appet,nihil eos malle,q̃ vel domino ſatisfacere,vel populo? Mittũt enim vulneribus cõfecti ad dominos qui quęrãt,quid velint: ſi ſatisfactũ his nõ ſit,ſe velle decũbere. Hęc ille. Quũ ſibi ſatisfactũ domini reſpõdẽt,eos ſeruãt. Quoquo modo). i. ſiue me dãnabit ſiue liberabit. O fruſtra,inquit) In oratione iudiciali affectus auditorũ quũ in alijs ptib⁹ tũ vel maxime in cõcluſione mouẽdi ſunt. Totis eñ viribus cõcitandi ſunt vel ad odiũ eius quẽ accuſamus, vel miſerationẽ eius quẽ defendimus. Quint. lib. 5. his reb⁹ perutiles eſſe dicit proſopopœias. i. aliarũ perſonarũ fictas orationes,quũ videlicet orator litigatoris ſui perſona loquit̃. Id eñ magis multo afficit. Cicero, inq̃t Quint. q̃ q̃ preces non dat Miloni,eũq; animi p̃ſentia potius cõmendat, ac cõmodauit ei tamẽ & verba,& conuenientes etiã forti viro cõqueſtiones. O fruſtra,inquit,mei ſuſcepti labores. O ſpes fallaces. O cogitationes meę inanes. Idẽ

lib.xi.In Proſopopœiis,inquit,quũ velut alieno ore loquimur,dandi ſunt iis q̃bus vocẽ accõmodamus ſui mores. Q̃ dignę Milonis in peroratione ipſa voces eo viro,qui pro rep.ſeditioſum ciuẽ toties compeſcuiſſet? quiq; inſidiis virtute ſuperaſſet? Reſpublica oppreſſa) a Clodio & Conſulibus. Me Senatui dediſſem) Vſu ſæpe veniebat,vt Tribuni pleb.Senatui aduerſi eſſent. Abiecerãt).i. perdiderãt. Illi tui) q͞a equeſtri loco natus Cicero fuit. Nec vero hęc Iudices) Quintil.lib.6.de affectibus mouendis ſcribens circa affectus mouendos ſummã eſſe dicit,vt moueamur ipſi.Nã luctus,inquit, & iræ & indignationis aliquãdo ridicula fuerit imitatio,ſi verba vultũq; tantum, non etiam animũ accommodauerimus Iratũ enim aut miſericordem Iudicem facere ſi nitamur oportet,vt eadem & cauſa iratos nos aut miſericordes Iudex ipſe nouerit. An ille dolebit, quũ audiet me,quũ hoc dicã non dolentem? iraſcetur,ſi nihil ipſe, qui in iram concitat,ſimile patietur? An ſiccis agens oculis, lachrymas dabit? fieri nõ poteſt.Verę igitur Ciceronis lachrymæ tum erant,quũ illud dicebat, Vt ego nunc flens,vt veras iudicũ lachrymas arbitror, quum dixit Cicero,Nolite ſi in veſtro omniũ fletu &c. Circũſpicientibus).i.prouidentibus. Timidis & omnia circũſpiciẽtibus) Si hic locus emẽdatus eſt,timidos intelligi puto eos q Clodianorũ vim & impetũ meruerẽt,qui Clodio occiſo ingrati non ſunt,quippe quũ agnoſcant periculi,quo liberati ſunt,magnitudinem.

Plæbem & infimã multitudinẽ,quæ P. Clodio duce fortunis veſtris imminebat, eam quo tutior eſſet vita veſtra,ſe feciſſe cõmemorat,vt non modo virtute flecteret, ſed etiam tribus ſuis patrimoniis deliniret.Nec timet cũ plebem muneribus placarit,vos nõ cõciliarit meritis in rempub.ſingularibus. Senatus erga ſe beneuolentiam tẽporibus his ipſis ſæpe perſpectam, veſtras vero, & veſtrorũ ordinũ occurſationes, ſtudia, ſermones, quęcũq; caſum fortuna dederit, Meminit
ſecũ ablaturũ eſſe dicit. Meminit etiã ſibi vocem præconis defuiſſe.
modo defuiſſe,quam minime deſiderat:populi vero cunctis ſuffragiis,quod vnũ cupierit,ſe Conſulem declaratum: nũc deniq; ſi hæc contra ſe ſint futura,ſibi facinoris ſuſpitionem nõ facti crimen obſtare. Addit hæc quę certe vera ſunt,fortes & ſapientes viros nõ tã præmia ſequi ſolere recte factorum,q̃ ipſa recte facta.Se nihil in vita niſi pręclariſſime feciſſe. ſi q̃dẽ nihil ſit præſtabilius viro,q̃ periculis patriã liberare,beatos eſſe,q̃bus ea res honori fuerit a ſuis ciuibus:

Virtutis pręmiũ gloria. Glorię vis.

nec tamẽ eos miſeros, qui beneficio ciues ſuos vicerint. Sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſſe præmiũ gloriam, eſſe hanc vnã, quæ breuitatẽ vitæ poſteritatis memoria conſolaretur, quæ efficeret, vt abſentes adeſſemus, mortui viueremus.

Plebem & infimã multitudinẽ, quæ P. Clodio duce fortunis veſtris imminebat) Id ſuſpenſiua ſententia pronũciãdũ eſt, quale illud Virgilianũ eſt, Vrbem quã ſtatuo veſtra eſt. Itẽ illud Plauti ex Amphitryone, Naucratẽ quẽ conuenire volui, in naui non erat. Sentẽtia igitur eſt, Milo plebem quę P. Clodio duce imminebat fortunis veſtris flexiſſe ſe non modo virtute ſua, ſed etiã liberalitate cõmemorat. Feciſſe vt flecteret) .i. flexiſſe. Cicero in lib. de Senectute, Inuitus quidem feci, vt fortiſſimi T. Flaminii fratrẽ L. Flaminiũ a Senatu eiicerem .i. inuitus eieci. Hoc dicẽdi genus vt rarum ita elegans eſt. Nec placet q Sabellicus legat flexiſſe nõ feciſſe. Virtute) .i. fortitudine & animi magnitudine furioſis Clodii conatibus reſiſtẽdo, etiã Clodiũ ipſum interficiẽdo. Sed etiã tribus ſuis patrimoniis) P. eñ Clodio viuo Annius Milo Conſulatũ petẽs multa in plebẽ largiebatur, vt Cõſulatui eius plebs ſuffragaretur. Clodio occiſo magna quoq; largitione vſus eſt ad animos populi ſedandos. Hac ſe vſum liberalitate p reip. & ciuiũ ſalute Milo dicit, Idq; artificioſum eſt, vt quod factũ criminari poſſit aduerſarius, aut q improbe factũ ſuſpicent Iudices, id ita coloremus, vt honeſte factũ videatur. Occurſationes) .i. obuias ſalutationes. Sermones) .i. famã. Vocẽ pręconis) in comitiis Cẽturiatis, quũ magiſtratus fierẽt adhiberi ſolitã dicit, qua vt arbitror cãdidati laudarent. Comitia Cẽturiatas, qbus fierẽt Coſſ & Prętores, ante Clodii cędẽ ſępe habita, ſed q a obnũciatũ ſit nihil eſſe pfectũ Cicero ſcribit in lib. Epiſt. ad Atticũ. 4. In qbus comitiis certiſſimũ Conſulẽ populi ſuffragiis Milonẽ ſæpe eſſe declaratũ etiã antea Cicero tũ dixit, quũ narrauit, Quẽ comitiis Cẽturiatis magiſtratũ pop. Ro. ſuffragio ſuo fecerat, eũdẽ niſi ſuffragii pœniteba, comitiis Curiatis cõfirmabat, vt ait Cicero in Rullũ. Qui beneficio &c.) id eſt q ciues parũ gratos habuerit. Quę breuitatẽ vitę) In hanc ſentẽtiã illud Virgilii ex lib. Aeneidos. x. eſt, Breue & irreparabile tẽpus Omnib⁹ eſt vitæ, ſed famã extẽdere factis. Hoc virtutis opus. Mortui viueremus) Gloria q̃ ex virtute parta eſt, ipſa vt virtus immortalis eſt. Homineſq; facit immortales) De Scipione Lęlius ſub finẽ libri de Amicitia, Mihi, inqt, Scipio, q̃q̃ eſt ſubito ereptus, viuit tamẽ ſempq; viuet. Virtutẽ eñ ſemper amaui illius viri, quę extincta non eſt, nec mihi ſoli verſatur ante oculos, qui illam ſemper in manibus habui, ſed etiam poſteris erit clara & inſignis. Nemo vnq̃ animo aut ſpe maiora ſuſcipiet, qui ſibi nõ illius memoriã atq; imaginem præponendam putet. Idẽ paulo poſt, Quarum rerum recordatio & memoria, ſi vna cum illo occidiſſet, deſideriũ coniũctiſſimi viri atq; amãtiſſimi ferre nullo modo poſſem. Sed nec illa extincta ſunt, aluntur q; potius & augentur cogitatione & memoria. Idem multo ante

Gloria vera.

Quũ plurima,inquit,& maximas cõmoditates amicitia contineat,tũ illa nimirum præſtat omnibus,quod bona ſpe prælucet in poſterũ,nec debilitari animos aut cadere patitur.Verũetiã iã amicũ q intuetur,tãq̃ exẽplar aliquod intuetur ſui.Quocirca & abſentes adſunt,& egentes abundant,& imbecilles valent:& quod difficilius dictu eſt,mortui viuũt.Tantus eos honor memoria deſideriũ proſequitur amicorum. Hęc tã multa mihi viſa ſũt dicẽda, quo facili⁹ intelligeres mortuos gloria viuere.

Hanc deniq; eſſe, cuius gradibus etiam homines in cœlum videãtur aſcendere.De me,inquit,ſemper populus Romanus, ſemper omnes gentes loquentur, nulla vnq̃ obmuteſcet vetuſtas. Quin hoc tempore ipſo cum omnes a ſuis inimicis faces inuidiæ meę ſubiiciantur,tamen omni in hominum cœtu gratiis agendis,& gratulationibus habendis,& omni ſermone celebramur. Omitto Etruriæ feſtos & actos & inſtitutos dies. Centeſima lux eſt hæc ab interitu P.Clodii,& vt opinor altera:qua fines imperii populi Rom.non ſolum fama iam de illo, ſed etiam lætitia peragrauit.Quamobrem vbi corpus hoc ſit, non,inquit,laboro: quoniam omnibus in terris & iam verſatur,& ſemper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum ſępe his abſentibus:ſed iiſdem audientibus,hęc ego tecum Milo. Te quidem ꝙ iſto animo es, ſatis laudare non poſſum: ſed quo eſt illa magis diuina virtus, eo maiore a te dolore diuellor.Nec vero ſi mihi eriperis, reliqua eſt illa tamen ad conſolandum querela,vt his iraſci poſſim, a quibus tantum vulnus accepero.Non enim inimici mei te mihi eripient,ſed amiciſſimi:non male aliquando de me meriti, ſed optime.Nullum vnq̃ Iudices mihi tãtum dolorem inuretis:etſi quis poteſt eſſe tãtus?ſed ne hunc quidem ipſum, vt obliuiſcar,quanti me ſemper feceritis,quę ſi vos cepit obliuio,aut ſi in me aliquid offendiſtis,cur non id meo capite potius luitur,q̃ Milonis? Cepit obliuio.

Cuius gradibus)Gloria ea quæ tuenda hominum ſalute parta eſt,faciliorem in cælum aditum præbere videtur.M.Cicero in libro de repub.vi.Omnibus, inquit, qui patriam conſeruauerint,adiuuerint,auxerint,certus eſt in cælo & definitus locus,vbi beati æuo ſempiterno fruuntur.Ciuitatum rectores & cõſeruatores ex cæ,

lo profecti,eodẽ reuertuntur.Eodem authore in oratione pro Q.Ligario,homines
ad deos nulla re propius accedunt,q̃ ſalutẽ hominibus dãdo. Vt ait Plinius cap.6.
libri ſecũdi,Deus eſt mortalis iuuare mortalẽ,& hæc ad æternã gloriã via:hac pro
ceres iere Romani.Hic eſt vetuſtiſſim⁹ referẽdi benemerẽtibus gratiã mos: vt ta-
les numinibus adſcribant.quod in primo quoq; libro Tuſculanũ.diſputationum
Cicero teſtatur. Semper)id eſt etiã poſt vitã,& ita mortuus viuet. Subiiciãt)nõ
ſubiicianť legendũ videtur,vt ea ſententia ſit,Qui Clodianos habebant inimicos,
occiſo Clodio nullos ex his inimicos habuerũt :ego tamen ſolus inuidiã ſuſtineo,
ꝑpter hoc facinus quod omniũ inimicitias ſedaui.Vel ſi ſubiiciãtur legere mauis,
erit ſententia,Quum omnes faces inimicitiarũ in inuidiã meã coniicianť. Etru-
riæ feſtos dies)Etruriã vt ante dixit,P.Clodius vexarat.Occiſo Clodio feſtos dies
Etruria inſtituit,in ſempiternã facti memoriã.Mos enim veterũ fuit , vt bene de
ſe meritos diuina aliqua religione conſecrarent,vt Syracuſani feſtũ diem benefi-
ciis M.Marcelli debitũ reddiderunt,eumq́; Marcellea appellauerunt,vt ait Cicero
actione in C.Verrẽ.4.Ob ſingularẽ Q.Mutij innocẽtiã , qui Aſiam adminiſtraue-
rat,in eius honorẽ Gręci feſtum diem conſtituerunt,eumq́; Mutia dixerunt,vt ait
Aſconius in Cõmentarijs in Actionem quartam in Verrem. Sacra Herculi in Ita-
lia ob cæſum Cacum inſtituta Virgilius libro.viij.ſcribit.Significat igitur Milo fe-
ſtũ diẽ iã actũ ſibi & inſtitutũ in Etruria propter cędem Clodii. Tamen ad conſo
landũ)Tamen vel ocioſa particula hic eſſe videtur.fortaſſe tantum legendum eſt.

Accepero)A.Gelli⁹ cap.ii.libri.xviii.ſignificat dubiũ eſſe ſcripſerim venerim le-
gerim,cuius temporis verba ſint,præteriti an futuri an vtriuſq;. Hic certe accepo
præteriti temporis eſſe videtur,contra Grammaticorũ ſententiã vt acceperim fu-
turi ſit tẽporis. Corpus hoc)id eſt meum.Vbi corpus hoc ſit ſiue in vita,ſiue poſt
mortẽ.Nã,vt ait Virgilius,Facilis iactura ſepulcri eſt.Vtq; inquit ille, Nec tumulũ
quæro,ſepelit natura relicta.Theodorus Cyreneus nihil ſua intereſſe dicebat hu-
mine an ſublime putreſceret.Diogenes Cynicus inhumatũ ſe proiici iuſſit. Ana
xagoras moriẽs in patriã poſt mortẽ referri noluit quod vndiq; ad inferos tãtundẽ
viæ ſit. De ſepultura viro forti negligẽda multa Cicero in libro Tuſcul.Quæſt.1.

Vbi)id eſt ſiue in patria,ſiue extra. Hęc tu Milo mecũ ſæpe dixiſti.) Tu quidẽ)
Proſopopeiæ imitatio eſt. Diuellor)id eſt ſeparor,ſi abis in exiliũ.Nam quo maior
virtus eſt inter amicos,eo maior amicitia eſt:quo aũt maior amicitia,eo abſentia
grauior eſt hæc. Sed amiciſſimi)Quũ diceret Milonis accuſatores a Pompeio ele
ctos eſſe Iudices,qui Ciceronis amici eſſent:reſpondit Cicero,vt paulo ante narra-
tionẽ viſum eſt,quũ viros optimos legeret Põpeius,non potuiſſe facere, quin lege
ret amicos eius:ſe enim a republica cum multis conuinctum eſſe dixit. Inurere)
Inurere dol. Inurere dolorẽ alibi ſępe dicit Cicero,in Verrẽ Actione tertia,Cur hũc dolorẽ cine
ri eius atq; oſſibus inuſſiſti? Actione quarta,Videte Iudices quãtũ & q̃ acerbũ dolo-
rem ſociorũ atq; amicorũ animis inuſſerint iſtius iniuriæ.Libro Tuſcul.ij. Propriũ
eſt irati cupere a quo lęſus videať,ei q̃ maximũ dolorẽ inurere.Idem pro P.Seſtio,
Vulnera inuſta reipublicę,pro magnis reipublicæ incõmodis.De reſpõſis Aruſpi-
cum.Inuſtum odium,pro inſito & infixo.In L.Catilinã oratione prima, notã tur
pitudinis inuſtam dicit. Quis poteſt eſſe tantus)quantus meus erit ſi Milo dãne

tur. Si in me aliquid offendiſtis)Id dicere videtur propterea ꝙ magni alicuius viri,id eſt Ciceronis conſilio P.Clodium necatum fuiſſe aduerſarij dixeriſt,vt ante dixit Cicero.

Præclare enim vixero,ſi quid mihi acciderit,prius q̃ hoc tãtum mali videro.Nunc me vna conſolatio ſuſtentat, ꝙ tibi o T.Anni nullum a me amoris,nullum ſtudii, nullum pietatis officium defuit.Ego inimicitias potẽtium pro te appetiui:ego meum ſæpe corpus & vitã obieci armis inimicorũ tuorũ: ego me plurimis pro te ſupplicem abieci:bona,fortunas meas,ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum cõtuli. Hoc deniq; ipſo die,ſiqua vis eſt parata,ſiqua dimicatio capitis futura,depoſco.Quid iam reſtat?quid habeo?quid dicam?quid faciam pro tuis in me meritis? niſi vt eam fortunã, quæcunque erit tua, ducam meam. Non recuſo,non abnuo: voſq; obſecro Iudices,vt veſtra beneficia, quæ in me contuliſtis,aut in huius ſalute augeatis,aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe iubeatis. His lachrymis non mouetur Milo, eſt quodam incredibili robore animi ſeptus: exilium ibi eſſe putat, vbi virtuti non ſit locus: mortem naturæ finem eſſe, non pœnam.Si hic ea mente,qua natus eſt,quid vos Iudices?quo tandem animo eritis?memoriam Milonis retinebitis? ipſum eiicietis?& erit dignior locus in terris vllus, qui hanc virtutem excipiat,q̃ hic, qui procreauit?Vos,vos appello fortiſſimi viri,qui multum pro republica ſanguinem effudiſtis: vos in viri, & in ciuis inuicti appello periculo Centuriones, voſq; milites:vobis nõ modo inſpectantibus,ſed etiam armatis, & huic iudicio præſidentibus,hæc tanta virtus ex hac Vrbe expelletur?exterminabitur?eiicietur?

Occaſura. Robur animi.

Si quid mihi acciderit) .i.ſi damner aut moriar.Vt in Philippica prima,Si quid mihi humanitus accidiſſet. Dimicatio capitis).i.exilii periculum.Nam pœna capitali exilium quoq; cõtineri ſcribimus in Commentariis in Ciceronem de Senectute. Depoſco).i.in me conuerti poſtulo. His).i.meis lachrymis. Qua natus

eſt).id eſt quæ ei a natura data eſt. Memoriam Milonis).i.præclari facinoris a Milone peracti. Vos appello fortiſſimi viri) Ad armatos milites,qui forum ſepiebant verba dirigit. Hæc tanta virtus).i.vir tam fortis.

O me miſerum,O me infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuiſti per hos,ego te in patria per eoſdem retinere nõ potero?quid reſpondebo liberis meis,qui te parẽtem alterum putant?quid tibi Q.frater,qui nunc abes, conſorti mecũ temporum illorum?me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſa non potuiſſe? quæ eſt grata gentibus. a quibus non potuiſſe? ab his qui maxime P.Clodii morte acquieuerunt. Quo deprecante? Concipere ſcelus. me.Quodnam concepi tantum ſcelus?aut quod in me tantum facinus admiſi Iudices?cum illa iudicia communis exilii indagaui,patefeci,protuli,extinxi:omnes in me meoſq́ redundant ex illo fonte dolores.Quid me reducem eſſe voluiſtis?an vt in ſpectante me expellerentur ii,per quos eſſem reſtitutus?Nolite,obſecro vos,pati,mihi acerbiorem reditum eſſe,q̃ fuerit ille ipſe diſceſſus. Nam qui poſſum putare me reſtitutum eſſe, ſi diſtrahor ab iis,per quos reſtitutus ſum?Vtinam dii immortales feciſſent(pace tua patria dixerim:metuo enim ne ſcelerate dicam in te,quod pro Milone dicam pie)vt P. Clodius non modo viueret,ſed etiam Prætor, Conſul,Dictator eſſet,anteq̃ hoc ſpectaculum viderem. O dii immortales fortem, & a vobis Iud.conſernandum virum.Minime, minime,inquit,immo vero pœnas ille debitas luerit:nos ſubeamus,ſi ita neceſſe eſt, non debitas.Hiccine vir patriæ natus, vſq̃ niſi in patria morietur?aut ſi forte pro patria, huius vos animi monumenta retinebitis,corporis in Italia nullum ſepulchrum eſſe patiemini? hunc ſua quiſquam ſententia ex hac Vrbe expellet, quem omnes vrbes expulſum a vobis a ſe vocabunt? O terram illam beatam,quæ hunc virum exceperit:hanc ingratam,ſi eiecerit: miſeram,ſi amiſerit.

O me miſerum.) Docet Quintilianus lib.6.miſerationem Iudicū aliquando moueri a patrono ex perſona litigatoris. Nonnūq,inquit, & ipſe patronus has partes ſubit.vt Cicero pro Milone,O me miſerū,o me infelicem. Reuocare me tu in patriā Milo potuiſti per hos:ego te in patria per eoſdē retinere nō potero? Maxime,ſi,vt tūc accidit,non cōueniēt ei qui accuſatur preces.Nam quis ferret Milonem pro capite ſuo ſupplicantē,qui a ſe virum nobilem interfectum,quia id fieri oportuiſſet,fateretur?Ergo & illi Cicero captauit ex illa pręſentia animi fauorem,& in locū lachrymarum eius Milonis ipſe ſucceſſit. O me infelicē) In Quintiliani codicibus legitur,O te infelicem:ſed in libro.xi. O me infelicē inuenias.Illic ſcribit illud, O me miſerū,& flexa & circūducta voce pronūciādū, non tanq̄ inclamaret Cicero aut deteſtaretur. Reuocare tu me in patriam) A maiori ad minus argumentum. Per hos Iudices) qui ſunt Senatores. Liberis meis).i.filiæ Tulliæ & filio Marco. Quid tibi reſpondebo Quinte frater) Q.Ciceronis mœror & ſquallor incredibilis & inauditus propter fratris exiliū, omnibus mortalibus miſerabilis videbatur,vt pro domo ſua Cicero dicit. Acquieuerunt).i. metu & curis omnino liberati ſunt. Concepi).i. commiſi, feci, peperi. Quum illa indicia) coniurationis Catilinæ. Redundant ex illo fonte dolores) Nam ob coniuratorum ſupplicium in carcere ſumptum, in exiliū Cicero abiit.Studium reuocādi Ciceronis cauſa fuit odii inter Clodiū & Milonē. Ex hoc odio cędes hæc orta eſt,de qua eſt hæc cauſa Milonis. Diſceſſus) meus in auxilium. Minime) viueret,Pretor,Conſul,Dictator eſſet. Inquit) Milo, Ille) Clodius. Nos).i.ego & Milo. Animi monimēta).i.patriæ liberatio &c. quæ ab eius animi magnitudine facta eſt..

Sed finis ſit: neq; enim præ lachrymis loqui poſſum, & hic ſe lachrymis defendi vetat. Vos oro obteſtorq; Iudices, vt in ſentētiis ferendis,quod ſentietis,id audeatis. Veſtrā virtutē,iuſtitiā,fidē (mihi credite) is maxime probabit,qui in iudicibus legendis optimum & ſapientiſſimum quēq; legit.

Sed finis ſit.) Quintilianus libro.xi.de epilogi pronunciatione ſcribens hūc locum commendat.Illa,inquit,mire facit,in peroratione,velut deficiētis dolore & fatigatione confeſſio,vt pro Milone,Sed finis ſit.Neq; ēm prę lachrymis iam loqui poſſum.Quæ ſimilē verbis habere debent etiā pronūciationem. Idē libro ſexto de modo definendi quū mouētur affectus ſcribit.Nunq̄,inquit,debet eſſe longa miſeratio.Nec ſine cauſa dictū eſt, Nihil facilius q̄ lachrymas inareſcere. Nam quū etiam veros dolores mitiget tempus,citius euaneſcat neceſſe eſt illa, quā in dicendo effinximus,imago.In qua ſi moramur,fatigatus lachr. auditor, & requieſcit,& ab illo,quē ceperat,impetu ad rationē redit.Nō patiamur igitur frigeſcere hoc opus,& affectum,quum ad ſummū perduxerimus,relinquamus. Nec ſperemus fore,vt aliena quiſq̄ diu ploret.Hęc ille.Authore M.Cicerone in li-

bro Rhetoricorum primo, Commotis animis diutius in conqueſtione morari nõ oportebit. Queadmodũ em̃ dixit Rhetor Apollonius, Lachryma nihil citius areſcit. Idem in Partitionibus oratoriis hanc comiſeratione͂ breue͂ eſſe oportere dicit: Cito enim areſcit lachryma pręſertim in alienis malis. Is) Cn. Põpeius. ¶ Huius orationis diſpoſitione͂ iudicio Ciceronis atq; conſilio ſummo factũ eſſe Quintilianus in libro .6. docet Primũ, q non ante narrauit, q̃ pręiudiciis tribus Milonem liberauerit. Deindeq; inſidias a Clodio nõ a Milone factas oſtenderit, ideoq; earũ inuidiã in Clodium verterit: q̃q̃ re vera pugna fortuita fuerit. tum & cędem Clodii laudarit, & tame͂ volũtate͂ Milonis remouerit. Poſtremo, q illi preces non dederit, & in [illegible] locum ipſe ſucceſſerit. FINIS

[illegible] relo Aſcenſiano ad Calendas Iulias M.D.XXXIIII. Durante hoc priuilegio.

[illegible] Autu[illegible] [illegible]uctori[illegible]e ſubregia, ne quiſq̃ Commentarios Fra[illegible]ciſci [illegible]ii Ambiani, editos aut edendos triẽnio poſt impre[illegible]ſion[illegible]m aut recognitionem, rurſus imprimere [illegible]ieat, [illegible]ut alibi impreſſos diuẽdere, ſub pœna cõfiſcationis [illegible]orum [illegible]eſſorum & arbitraria: præter eum cui eos [illegible]t im[illegible]rimendos. Commiſit autem hos & plures alio[illegible] Badio Aſcenſio: tradito illi diplomate ſignatc [illegible] Pariſieñ. Præpoſiti.

De la Barre.

Gabrielis Godofridi Montiſbriſonii
Ad lectorem Carmen.

Quod Cicero praxis, Fabius quod prodidit artis,
 Et quod ab Auſoniis prodiit ante viris,
Syluius ecce tibi ſyluam congeſſit in vnam
 Ludat vbi Clarii tota caterua dei.
Hanc tibi lector emas, mirum empta placebit: & alter
 Sic Cicero, ſic tu Quintilianus eris.